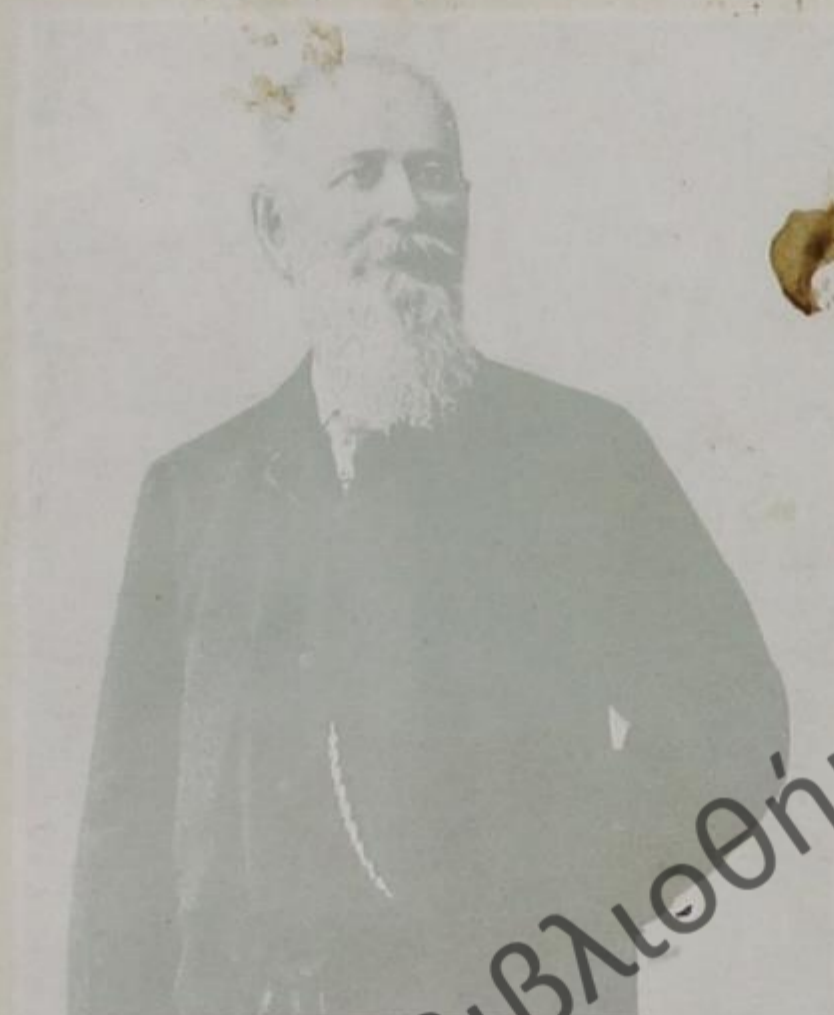

ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΠΑΠΑ ΙΩΑΝΝΟΥ

ΜΙΧΑΗΛ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

(MICHAEL ANAGNOS)

Πάπυρος 7.11.1837 - Τοῦρνο Σεβερίν 29.6.1906

ΑΘΗΝΑΙ 1981

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΤΣΟ

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΜΙΧΑΗΛ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΤΣΟΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

ΜΙΧΑΗΛ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ
(MICHAEL ANAGNOS)

Πάπιγκο 7.11.1837 - Τοῦρνο Σεβερίν 29.6.1906

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΑΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 55723

ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 18/8/2014

ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ. 920 ΠΑΠ

Λωδ. εθ. 3966

Αθήναι 1981

Εξώφυλλο: Κώστας Σαμοΐλης

Φωτοστοιχειοθεσία: ΟΣΤΡΑΚΟ, Τηλ.: 3621.600

Εκτύπωση: Σπύρου - Γιαννόπουλος, Τηλ. 9751.207

Βιβλιοδεσία: Αντώνης Σάκκουλας

Έκδοση Πρώτη: Σεπτέμβριος 1981

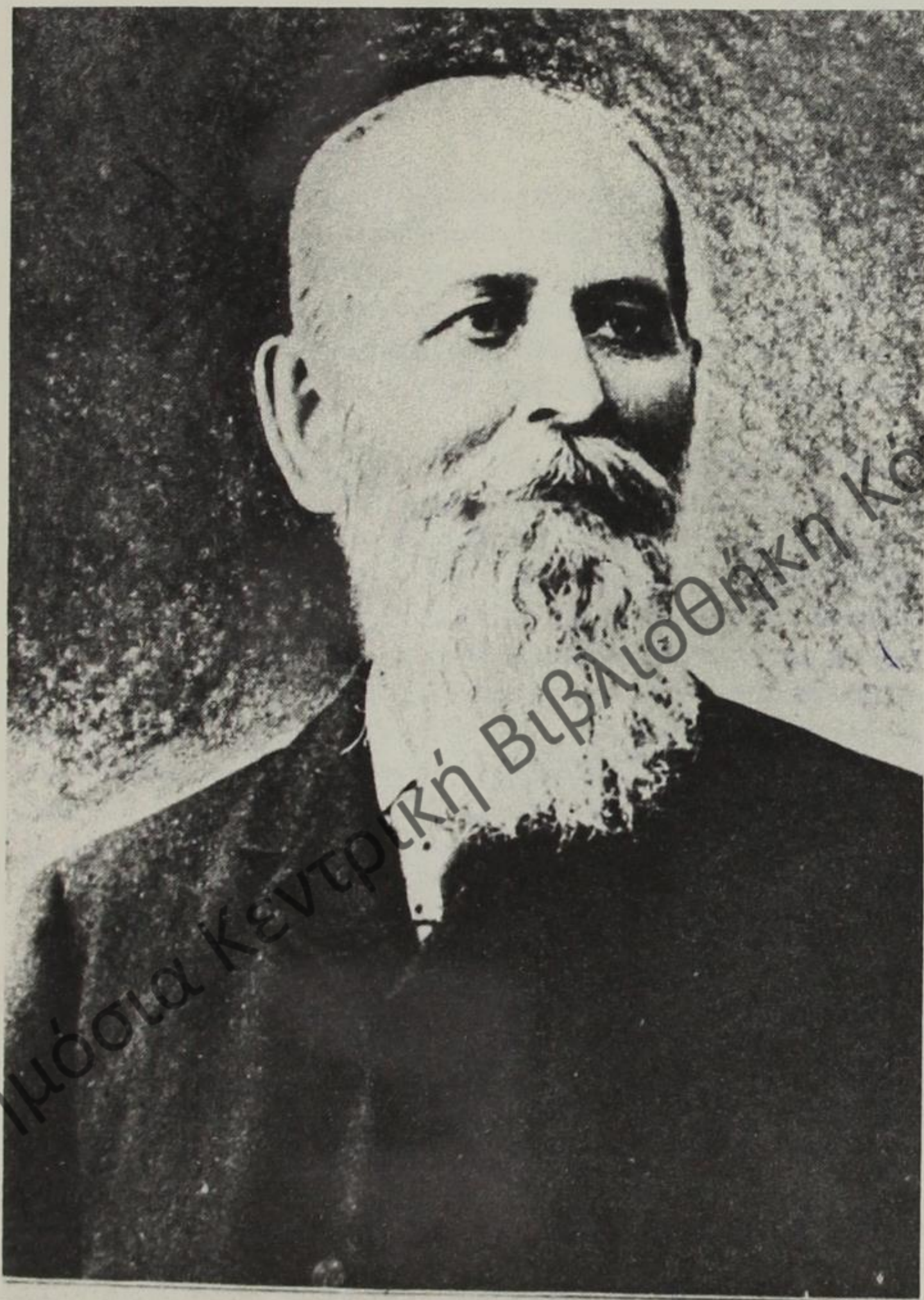
© Copyright: Ι.Γ. Παπαϊωάννου, Συμβολαιογράφος, Κόνιτσα.

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

M. Anagnostos

Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

“Αλλοι από μᾶς τούς ἀνθρώπους ἀκολουθοῦνε τόν πλατύ τόν δρόμο, τή λεωφόρο, κι ὅπου τά πόδια τους «τούς σέρνουν», βαδίζουν χωρίς κανέναν ἀπολύτως σκοπό. Γαντζώνονται γερά στήν ὕλη, μ’ αὐτή ζοῦνε, κινουῦνται, σκέπτονται καί γι’ αὐτή σκοτώνουν καί σκοτώνονται! Κι ἄλλοι, ἀπελευθερωμένοι ἀπό τήν ὕλη, βαδίζουν τόν στενό τόν δρόμο, τόν ἀνηφορικό, κι ἀνεβαίνουν πρὸς τίς κορφές!

Δέν θά μιλήσουμε γιά τούς ἀνθρώπους ποῦναι στόν πλατύ τόν δρόμο, γιατί αὐτοί κυνηγώντας μέ σκυφτό τό κεφάλι τήν ὕλη, δέν γυρίζουν νά ἰδοῦν τίποτε ἄλλο, οὔτε μπροστά τους, οὔτε γύρω τους, οὔτε πρὸς τά πάνω! Θ’ ἀσχοληθοῦμε μέ τούς ἀνθρώπους πού ἀνεβαίνουν τόν ἀνηφορικό τόν δρόμο καί πού τά πόδια τους εἶναι ματωμένα, τά χέρια τους ροζιασμένα, τό σῶμα τους βασανισμένο καί τό μυαλό τους ἀκονισμένο ἀπό, ἀπό τήν ἀσταμάτητη προσπάθεια πού κάνουν γιά ν’ ἀνοίγουν τό δρόμο! Θ’ ἀσχοληθοῦμε μέ τούς ἀνθρώπους ἐκείνους πού ὅ,τι καλό, ὅ,τι ὠραῖο, ὅ,τι εὐεργετικό ὑπάρχει σήμερα στόν κόσμο, τῶχουν μονάχα αὐτοί δημιουργήσει μέ κόπο καί μόχθο πολύ, μέ στερήσεις καί εὐκολίες πολλές, μέ ἀγῶνες, μέ θυσίες!

“Ενας ἀπ’ αὐτούς πού περήφανα καί ἀνυπότακτα ἀνέβηκε πρὸς τίς κορφές, εἶναι καί ὁ Μιχαήλ Ἀναγνωστόπουλος. «... Λατρεύω τό πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας· κυρίους δέν ἀναγνωρίζω οὐδέ ὑπηρετῶ· ἀλλά τοῦ καθήκοντος εἶμαι πιστός θεράπων καί εὐπειθέστατος δοῦλος. Τοῦτο ἐπιτάσσει μοι νά θέσω πάντα εἰς ἐντελεῆ τάξιν πρὶν ἢ ἀπέλθω...», ἔγραφε σ’ ἓνα του γράμμα. Καί πρέπει οἱ πρωτοπόροι αὐτοί ἄνθρωποι, πάντοτε νά φαίνωνται, νά δείχνωνται, νά τιμῶνται!

Καί ἡ μικρή μας τούτη ἐργασία, σκοπόν ἔχει, νά θυμίση, νά τιμήση, νά δείξη!

Ι.Γ.Π.

Πάπιγγο, Ἰούνιος 1980

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Α΄ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΣΤΟ ΠΑΠΙΓΚΟ

Στό Πάπιγκο, πού σάν αετοφωλιά, εἶναι χτισμένο πάνω στους βράχους τῆς Τύμφης, εἶδε τό φῶς στίς 7 Νοεμβρίου 1837, ὁ Μιχαήλ Ἀναγνωστόπουλος. Κι ἐκεῖ στό τραχύ περιβάλλον, πέρασε τά παιδικά του χρόνια. Ὁχι ξένοιαστα, ὅπως ἄρμοζε, ἀλλά σκληρά, γεμάτα ἀγωνία, κόπο καί ἔγνοια. Πολλές φορές θά πότισε μέ τόν ἰδρώτα του τή γῆς γιά νά τόν ζήσει!

Οἱ γονεῖς του, Δημήτριος καί Καλλίνα Ἀναγνωστοπούλου*, φτωχοί καθῶς ἦταν, εἶχαν ἀνάγκη ἀπό βοήθεια, ἔστω ἂν αὐτή προέρχονταν ἀπό παιδί τῶν πέντε καί ἕξι χρονῶν! Παρά τήν τόση ἀνάγκη πού εἶχαν γιά δουλειά, δέν ἤθελαν πάλι τό παιδί τους νά εἶναι «ντίπ κούτσουρο», σάν τούς τσοπαναρέους πού ἔρχονταν ἀπό ἄλλα μέρη καί δέν ἤξεραν οὔτε δύο γομαριῶν ἄχυρο νά μοιράσουν, πού λέει ὁ λόγος. Ὁ Ας υπέφεραν αὐτοί, τό παιδί τους ἔπρεπε νά πάη στό «Σκολειό», νά μάθη γράμματα, «ν' ἀνοίξη τά μάτια του», ὄχι βέβαια νά γίνη γραμματισμένος, πού τέτοιο πράγμα!

Μετά ἀπό τό Σχολεῖο, ἀμέσως στή δουλειά. Πήγαινε τό φαγητό στή μάνα του, πού δούλευε ὀλημερίς τά χωράφια, τ' ἀμπέλια, τούς κήπους κι ὕστερα γύριζε νά βγάλη τ' ἄρνιά καί τά κασίκια νά βοσκήσουν. Θά πήγαινε νά ποτίση τούς κήπους τό καλοκαίρι κι ἕνα σωρό ἄλλες δουλειές ἀνάλογα μέ τήν ἐποχή. Εἶχε βλέπετε καί τήν ἀτυχία νά χάση πολύ μικρός τόν πατέρα του κι ἔπρεπε σάν μεγαλύτερος πού ἦταν, ν' ἀναλάβη καί τά βάρη τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας¹.

---

* Περὶ τῆς γενεαλογίας τοῦ Μ. Α. βλ. σχ. πίνακα σελ.

1) Ἡ Ἄννα Gardner Fish, στό βιβλίο της «Michael Anagnos», Boston 1937 γράφει, ὅτι ἦταν ὀρφανός μητρός καί ὅτι ὁ πατέρας του εἶχε ξαναπαντρευτεῖ. Ἡ μητριά του, ὅπως συνήθως συμβαίνει, ἦταν σκληρή ἀπέναντί του. Τό ἀντίθετο συνέβαινε μέ τήν γιαγιά του, ἡ ὁποία τόν ὑπερα-

“Όταν «κλειούσε» τό Σχολεῖο, ἔτρεχε ὅλη τή μέρα μέ τά γιδο-πρόβατα, πότε στό Βίκο, πότε στά Ζωνάρια καί πότε στό Βουνό. Σάν ἀγριόγιδο σκαρφάλωνε κι αὐτός στά «γκρεμά», πηδώντας ἐλεύθερα κι ἐπιδέξια σάν τά ντόπια ἀγρίμια. Κι ὅσο ἡ μάνα του τόν ἔβλεπε ἔτσι πρόθυμο, ζωηρό καί ἔξυπνο, τόσο ἀπό μέσα της, καμάρωνε. “Α! Ὁ Μιχαλάκης μέ τό μεράκι πού ἔχει στά ζῶα, μιά μέρα θά γίνῃ μέγας τσέλιγκας!

Καθώς μεγάλωνε, ὅλο καί πιά ἀνήσυχος γίνονταν. “Ἦθελε τό καθετί πού ζοῦσε, εἴτε μέσα του, εἴτε στή Φύσι γύρω, νά τό μελετήσῃ, νά τό ἐξηγήσῃ, νά τό καταλάβῃ. Γι’ αὐτό καί ὅποιο βιβλίο ἔπεφτε στά χέρια του, τό ροφοῦσε κυριολεκτικά, ὅπως ὁ διψασμένος πίνει τό νερό, προπαντός, ὅταν τά βιβλία εἶχαν βαθειές ἔννοιες, ὅπως ἦταν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, Ξενοφῶν, Πλάτων, Ἀριστοτέλης καί ἄλλοι. Στή μελέτη, ἐκτός ἀπό τήν ἐμφυτή κλίση, πολύ τόν βοήθησε ὁ δάσκαλός του Πατρικόπουλος, ὁ ὁποῖος πρόθυμα τοῦ ἐρμήνευε τά δύσκολα μέρη.

Παρά τόν ἀγῶνα πού ἔκανε, αὐτός, ἡ μάνα του κι ὁ μικρότερος ἀδελφός ὁ Χριστόδουλος, μέ μεγάλη δυσκολία «τάφερναν γύρα», ἀναγκάστηκε «τῆ συστάσει» φυσικά τῶν προυχόντων τοῦ χωριοῦ, νά διοριστῇ δάσκαλος. «... Ἐνδεδυμένος τρίβωνα τῆς ἐποχῆς ὑφασμένον καί ἔνδυμα ἡράσον καλογερικόν, ἀποδίδων τά τροφεῖα εἰς τήν γενέτειραν, ἐδίδαξεν ἐπί τινα καιρόν εἰς τό Σχολεῖον τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος...»².

Στό διάστημα αὐτό, τόν πάντρεψαν μέ τή Δέσποινα, θυγατέρα τοῦ Χριστοδοῦλου Μίμη, ἀπό τό Πάπιγγο. “Ἐτσι συνήθιζαν τότε, νά παντρευῶνται μικροί, κατά τήν παροιμία «ἡ μικρός-μικρός παντρέψ’ ἡ μικρός-μικρός καλογερέψ’». Ἀλλά καί γιά νάχη κι ἡ μάνα του βοηθό στό σπίτι. Μέ τή Δέσποινα ἀπέκτησε ἕνα γιό, τόν Πολύχρονο. Φαίνεται ὅμως κάτι δέν πήγαινε καλά στίς σχέσεις τους καί χώρισαν³.

γαποῦσε. Ἐνῶ ὁ Γρηγόριος Γεωργ. Οἰκονόμου, ἀπό τήν Ἀρίστη, ὁ ὁποῖος κατά τά χρόνια τῆς μεγάλης δόξης τοῦ Μ.Α., ἦταν Ἑλληνοδιδάσκαλος στό Πάπιγγο κι εἶχε τήν τύχη ν’ ἀκούσῃ ἀπό τόν ἴδιο τή βιογραφία του, στήν ἐφημερίδα «ΒΗΜΑ» τῆς 9-5-1965, γράφει, ὅτι ἦταν ὀρφανός πατρός. Ἐμεῖς ἀκολουθοῦμε τόν δεύτερο.

2) Γρηγόριος Γεωργ. Οἰκονόμου: “Ἐνθ’ ἀνωτέρω.

3) Τό ὅτι ἦταν παντρεμένος καί ἔλαβε διαζύγιο, προκύπτει καί ἐξ ἑνός

Αὐτή ἡ ἀσυνήθιστη ἔφεσι πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὸ ὑπερβολικό ἐνδιαφέρον πού ἔδειχνε στὰ παιδιά, δέν ἔμειναν ἀπαρατήρητα

«Παραχωρητηρίου», καταχωρημένου εἰς τὸν Κώδικα τῆς Μητροπόλεως Βελλᾶς καὶ Κονίτσης, (σελ. 92, αὔξ. ἀριθ. 9), τὸ ὁποῖον καὶ παραθέτομε ὡς ἔχει:

· «Παραχωρητήριον

Δι' οὗ ὁ ὑποφαινόμενος καὶ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ εἰς τὴν ἀλλοδαπήν εὑρισκομένου καὶ ζῶντος ἀδελφοῦ μου Κύρ Μιχαήλ καὶ συγκληρόνομος νόμιμος τῆς περιουσίας κινητῆς τε καὶ ἀκινήτου τοῦ Μακαρίτου Πάππου μας Ἰ Αναγνώστου Θεοδώρου καὶ τῆς προμητρὸς μας Ἰ Αναγνώσταινας δηλοποιῶ ὅτι συνεπεία τοῦ ἀνά χειῖρας μου γραμματίου τοῦ ρηθέντος ἀδελφοῦ μου Μιχαήλ Ἰ Αναγνωστοπούλου, γράφοντός μοι ὅτι παραιτεῖται ἀπὸ παντός κληρονομικοῦ δικαιώματος τῆς ρηθείσης περιουσίας τοῦ πάππου μας καὶ ἀναγνωρίζει ἐμέ καὶ μόνον κληρονόμον, τὴν δὲ ποτε σύζυγόν του καὶ υἱὸν αὐτῆς Πολύχρονον, ξένους καὶ ἀλλοτρίους δυνάμει ἐκκλησιαστικοῦ διαζυγίου κηρύττων· δίδει μόνον τὸ δικαίωμα καὶ τοῦτο κατὰ φιλανθρωπίαν νά τὴν ἐξοφλήσω ἀποδίδων τὸ προίκιον τῆς καὶ τὸ μερίδιον τῆς προικός τῆς μακαρίτιδος μητρὸς μας, σημερον, ἀφοῦ πρῶτον ἐφρόντισα καὶ ἀπεκατέστησα τὸν ρηθέντα υἱὸν αὐτῆς Πολύχρονον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Αἰδεσιμωτάτου Παπαχαρίση ἐσώγαμβρον, στεφανωθέντα τὴν ἐγγονὴν του Αἰκατερίνην, σημερον λέγω, ἦλθον μετὰ τῆς ποτε νύμφης μου εἰς συνεννόησιν, ἀποδείξας αὐτῇ καὶ τῷ υἱῷ αὐτῆς, ὅτι νομίμως δέν δικαιουῦνται νά λάβωσι τίποτε ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ πάππου καὶ προμητρὸς μας, ἀλλὰ χάριν φιλανθρωπίας καὶ πρὸς ἀποφυγὴν διενέξεων καὶ φιλονεικιῶν καὶ διὰ τὸν λόγον καὶ ἔγγραφον ὑπόσχεσιν τὴν ὁποῖαν ὁ ρηθεὶς ἀδελφός μου κ. Μιχαήλ ἔχει πρὸ πολλοῦ δεδομένην τῷ Πανοσιολογιωτάτῳ Πρωτοσυγγέλλῳ Ματθαίῳ παραχωρῶ εἰς μὲν τὸν υἱὸν αὐτῆς Πολύχρονον τὰ ἐφεξῆς ἀκίνητα κτήματά μου ἐκ παπποπρομητρικῆς περιουσίας: Τὸ χωράφιον εἰς τὸ Σελόν ὄλον, τὸ χωράφιον εἰς τὴν Χοῦνην, ὁμοίως ἓν κομμάτιον εἰς τὸν Ἰ Αρησσον, τὴν Ράχην ὁμοῦ μέ δύο πλησίον κείμενα κομμάτια, δύο ἄλλα κομμάτια εἰς Ζουρλέκαν, τὸ χωράφιον εἰς τὸν Τσέρον, τὸ χωράφιον εἰς Δαβαναῖς, τὸ χωράφιον εἰς καλύβαις, τὸ χωράφιον εἰς Φραντζῆ, τὸ ὀπισθεν μέρος τοῦ χωραφίου εἰς Ἰ Αμαρούδαν, τὸ χωράφιον εἰς Λιασκοβέτσιον, τὸ ἥμισυ χωράφιον εἰς Παράγκα, τὸ πέρα μερίδιον ἀμπελίου εἰς Σουρβιάν ὁμοῦ μέ τὸ χέρσον, τὸ ἀμπέλιον εἰς Ἰ Αλατσιάν, ἓν κομμάτιον τόπου εἰς Κάτω Λάκκον τοῦ ἄνου μέρους, τὸ ἀμπέλιον εἰς Ἰ Ἁγιον Ἰ Αθανάσιον τοῦ ὁποῖου αἱ σουρβιαὶ θὰ εἶναι κοιναί, ἓνα κῆπον εἰς τὸν ἐκκλησιαστικόν μῦλον ὄλον, δύο ἐσωκῆπια εἰς τὴν Κουσάγιαν, ἓνα κῆπον εἰς τὸ Αὐλάκιον καὶ ἓνα κομμάτιον κήπου εἰς Ἰ Αμαρούδαν καὶ κινητὰ πράγματα, δέκα αἰγίδια, πέντε πρόβατα, δύο

ἀπό τόν Πρωτοσύγγελλο Ματθαῖο, ἓνα ξύπνιο καί δραστήριο ἱερωμένο, ἔτσι «τῆ προτροπῆ» αὐτοῦ καί μερικῶν ἄλλων συγχωριανῶν του, ἀφήνει τό Πάπιγκο καί πηγαίνει στά Γιάννινα νά λάβῃ μέρος στό διαγωνισμό πού εἶχε τότε προκηρύξει ἡ Ζωσιμαία Σχολή, μέ ὑποτροφία τοῦ κληροδοτήματος Σεμιτέλου⁴. " Ω! Πόσο χάρηκε

βαγένια τό ἓν μικρόν καί τό ἕτερον μέγα, πέντε σαγάνια, δύο ταλιούρια, δύο τεψιά, μίαν τέντζερην μέ τό καπάκι της, μίαν βαγκράτσαν μεγάλην, δύο τσεκούρια, ἓνα δικάλλιον, ἓνα τσαπί, ἓν κλαδευτήριον, μίαν καρσέλλαν καί ἓν σάγισμα. Ἐπί σπήτιον δέ, ἀχυροκαλύβαν καί ἄώνιον δέ τῷ παρεχώρησα, διότι ταῦτα ἐπώλησεν εἰς ἐμέ καί τόν ἀδελφόν μου ὁ μακαρίτης πάππος μας, καί τό χοτζέτι εἶναι ἐπ' ὀνόματί μας· εἰς δέ τήν μητέραν του καί ποτε νύμφην μου Δέσποιναν Χριστοδοῦλου Μίμη ἀπέναντι προικείων της καί λοιπῶν ἐκδουλεύσεών της ἐμέτρησα αὐτῇ 2.600 ἄτοι δύο χιλιάδας ἑξακόσια γρόσια ἀποδώσας καί τά σωζόμενα ἐπιπλα καί φορέματά της καί οὕτως ἐξωφλήσαμεν ἀναμεταξύ μας παντελῶς μὴ ἔχοντες ὁ εἷς κατά τοῦ ἄλλου οὐδεμίαν ἀπαιτήσιν καί φιλονικίαν καί ποιήσαντες τό Τουρκιστί λεγόμενον « Ἰμπρά ἰσκᾶ ἀρεῖ ὁ θαντάν» εἰς αἰῶνα τόν ἅπαντα. Τό παρόν παραχωρητήριον, ἅμα καί ἐξωφλητήριον ὑποβεβαιωθέν παρ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, καί μαρτυρηθέν παρά τῶν παρευρεθέντων ἀξιοπίστων μαρτύρων καί σφραγισθέν μέ τὰς βασιλικὰς σφραγίδας τοῦ χωρίου, ἐγένοντο δύο ὅμοια καί ἀντηλλάχθησαν εἰς ἐνδειξιν διηνεκῆ καί ἀσφάλειαν. Τῆ 25 Ἰουνίου 1873 ἐν Παπίγκῳ.

—Πολύχρονος μετά τῆς μητρός μου Δεσποίνης Χ. Μίμη, τήν ὁποίαν ὡς ἀγράμματον ὑπέγραψα ἐγώ ὁ υἱός της, βεβαιουῦμεν τά ἄνωθεν.

—Χριστόδουλος Ἀναγνωστόπουλος βεβαιῶν τά ἄνωθεν.

—Ὁ Πρωτοσύγγελλος Ματθαῖος μαρτυρῶ.

—Δημήτριος Παπαχαρίσης μαρτυρῶ.

—Πολύχρονος ἱερεὺς μαρτυρῶ.

—Δημήτριος Ἰωάννου μαρτυρῶ.

—Θεόδωρος Κ. μαρτυρῶ.

—Γεώργιος Χάρη μαρτυρῶ.

—Ἀναστάσιος Χριστοδοῦλου μαρτυρῶ.

—Ἰωάννης Κ. Λαζάρου Μουχτάρης μαρτυρῶ. (Σφραγίδες)

—Νικόλαος Βασιλείου μαρτυρῶ.

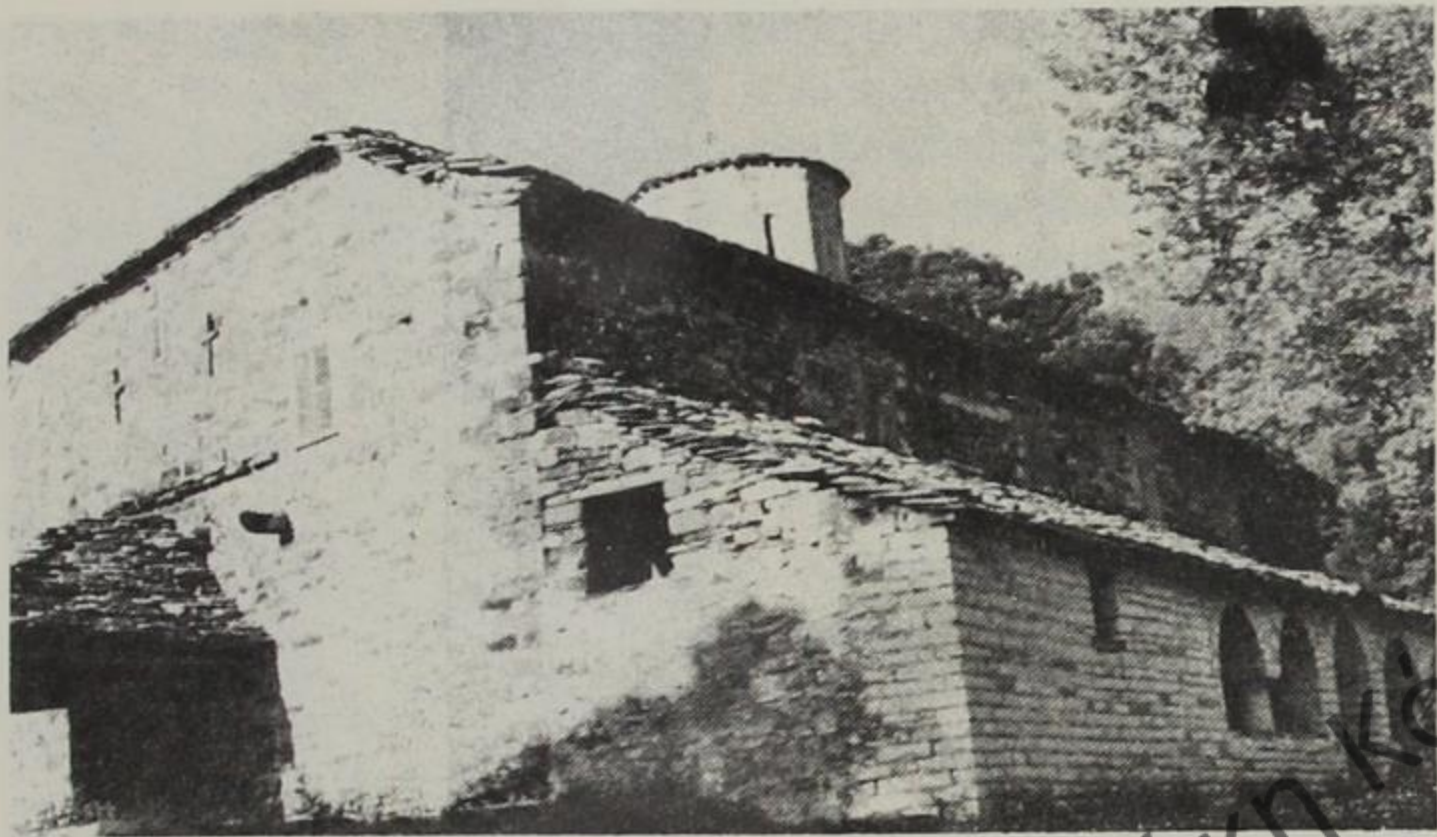
Κατεχωρήθη τῆ 4 Ὀκτωβρίου 1907

Ὁ Γραμματεὺς

(ὑπογρ.) Σπύρ. Δόβας».

4) α) Γρηγόριος Οἰκονόμου, ἐνθ. ἄν.

β) Δ. & Γ. Ἀναγνωστόπουλοι: «Ὁ Μιχαήλ Ἀναγνωστόπουλος ἢ Ἀ-

Αϊ-Ταξιάρχης· στην ἐκκλησιά αὐτή, ἡ μάνα τοῦ Μ. Ἀναγνωστοπούλου ἔκανε τὸ σταυρὸ τῆς, προσευχήθηκε.

Τὸ πρῶτο Δημοτικὸ Σχολεῖο τοῦ Μικροῦ Παπίγκου. Σ' αὐτὸ πρωτοάνοιξαν τὰ μάτια τῆς ψυχῆς τοῦ Μ. Ἀναγνωστοπούλου.

Ἡ ἐξώπορτα καί ἡ σαλόπορτα τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Μ. Ἀναγνωστοπούλου, στό Μικρό Πάπιγγο.

Τό σπίτι τῆς πρώτης συζύγου τοῦ Μ. Ἀναγνωστοπούλου, Δέσποινας Μιμη, τό ὁποῖο σήμερα ἀνήκει στήν οἰκογένεια κληρονόμων Δημ. Χριστοδούλου. (Μικρό Πάπιγγο).

μέ τή χαρμόσυνη τούτη εϊδησι! Νά πάη στό Γυμνάσιο! Τίποτα ἄλλο δέν ζητοῦσε! Τό ὄνειρό του, γίνεται πραγματικότης!

Μέ κρυφό καημό ἢ μάνα του τόν ξεπροβοδάει. Στά ξένα δέν τόν ἄφηνε νά πάη. Φοβόταν πολύ, μήπως πηγαίνοντας ἐκεῖ, δέν ξναγύριζε, ὅπως τόσοι ἄλλοι ἀπό τό χωριό. Πολύ θά ἤθελε νά τόν εἶχε κοντά της, «νά ναι ὁ ἴσκιος τοῦ ἄντρα μέσα στό σπίτι». Μά τώρα, παρ' ὅτι πόνεσε πολύ μέ τήν εϊδησι αὐτή, ἔσφιξε τήν καρδιά της καί τό δέχτηκε. «Ναί Μιχαλάκη μου, ναί μάτια μου. Νά πᾶς νά μάθης γράμματα, ν' ἀνοίξης τά μάτια σου. Ἐγώ, ὅπως-ὅπως θά τά καταφέρω μοναχή μου, φτάνει σύ νᾶσαι καλά καί νά πετύχης αὐτό πού θέλεις!». Ἀποβραδὶς ἐτοιμάζει τό σακκούλι, ἀλλά τί νά πρωτοβάλη μέσα, ψωμί, τυρί, ροῦχα, πόσα πράγματα νά χωρέση, ἀλλά καί πόσο βάρος μπορεῖ νά μεταφέρῃ γιά πορεία μιᾶς ὅλα κερῆς μέρας!

Τόν συνοδεύει ὡς τό «Κόν' σμα», κάτω ἀπό τόν Ἄιταξιάρχη. Τόν ἀγκαλιάζει, τόν φιλάει καί μέ κόπο πολύ κρατιέται νά μὴν κλάψῃ μπροστά του. «Ἄφήνω γειά μάνα», τῆς λέει καί φιλά τό χέρι της. «ᾠρα καλή γυιέ μου!» «κι ὁ Θεός νᾶναι πάντα κοντά σου!», τοῦ ἀπαντᾷ ἐκείνη. Εἶναι ἡ πρώτη φορά πού τόν ἀποχωρίζεται. Γυρίζει πρὸς τόν Ἄιταξιάρχη, κάνει τό σταυρό της. Ἀνάβει τό καντήλι στό «Κόν' σμα», κάνει ξανά τό σταυρό της καί γυρίζει, ξεσπώντας σέ βουβά κλάματα.

Ἦστερα ἀπό πορεία 15 ὥρων, μέ τά πόδια καί μ' ἓνα καιρό πολύ ἀνάποδο, πότε πολλή βροχή, πότε δυνατός κρύος ἀέρας καί πότε χαλάζι, φθάνει στά Γιάννινα. Δίνει ἐξετάσεις, πετυχαίνει καί ἐγγράφεται στή Ζωσιμαία Σχολή. ᾠ! Πόση χαρά καί συγκίνησι αἰσθάνθηκέ, ὅταν ἔπαιρνε στά χέρια του, τό πρῶτο δικό του βιβλίο! Τή σκηνή αὐτή, θά τήν θυμᾶται σ' ὅλη του τή ζωή καί συχνά θά τήν διηγεῖται.

Β' ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Μήπως κι ἐδῶ, κατά τό διάστημα τῆς φοιτήσεώς του στή Ζωσιμαία Σχολή, δέν ἐξέπληξε τούς καθηγητάς του μέ τό ἦθος, τήν εὐφυΐα καί φιλομάθειά του, ὥστε ν' ἀναγκάση κι αὐτόν ἀκόμα τόν Γυμνασιάρχη Ἰ Αναστάσιο Σακελλάριο ἀπό τό Βραδέτο, τόν σοφόν ἐκεῖνο διδάσκαλο τοῦ γένους, νά πῆ: «Αὐτό τό παιδί μιά μέρα θά τιμήση τήν Πατρίδα. Ἔχει γερό κεφάλι καί μεγάλη καρδιά!» Ἀπεφοίτησε μέ βαθμό ἄριστα. Αὐτό τό ἀνήσυχο πνεῦμα, δέν μποροῦσε νά μείνη περιωρισμένο.

Οἱ ἴδιοι πάλι καθηγηταί του καί κυρίως ὁ Ἰ Αναστάσιος Σακελλάριος, φρόντισαν καί τόν ἔστειλαν στήν Ἰ Αθήνα, «δαπαναίς τῶν μοναστηριακῶν προσόδων», γιά ἀνώτερες πανεπιστημιακές σπουδές.

Κατ' ἀρχήν ἐγγράφεται στή Νομική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἰ Αθηνῶν⁵, ἀλλά πολύ γρήγορα ἀλλάζει γνώμη. Τήν ἐγκαταλείπει καί ἐγγράφεται στή Φιλοσοφική Σχολή, τό ἔτος 1856, σέ ἡλικία 19 ἐτῶν⁶. Νέοι ὀρίζοντες ἀνοίγονται τώρα μπροστά του. Πόση στ' ἀλήθεια εὐτυχία, νά μπορέση νά πραγματοποιήσῃ ἀπραγματοποίητα μέχριχθές ὄνειρα! Παρακολουθεῖ ἀνελλιπέστατα τά μαθήματα ὅλων τῶν καθηγητῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων καί τόν ἐνθουσιώδη ἐρμηνευτή τῆς Ἰ Ελληνικῆς Ἰ Αρχαιότητος, τόν Ἰ Αλέξανδρο Φραγκαβῆ. Σάν τή διψασμένη γῆ, ρουφάει ἄπληστα τά νάματα τῶν ἀρχαίων Ἰ Ελλήνων συγγραφέων. «... Ἰ Η μύησις του εἰς τά μεγαλόπνευστα καί ἀθάνατα ποιητικά καλλιτεχνήματα τοῦ Ἰ Ομήρου, τοῦ Αἰσχύλου καί τοῦ Πινδάρου, εἰς τά βαθυστόχαστα φι-

5) Δ. & Γ. Ἰ Αναγνωστόπουλοι: Ἰ Ενθ. ἀν. σελ. 13, ἀναφέρουν, ὅτι: «... ὁσάκις αἱ φιλολογικαί σπουδαί του ἐπέτρεπαν εἰς αὐτόν, ἠρέσκετο νά παρακολουθῆ καί παραδόσεις τινάς καθηγητῶν τῆς Νομικῆς Σχολῆς...».

6) Δ. & Γ. Ἰ Αναγνωστόπουλοι: Ἰ Ενθ. ἀν. σελ. 13.

λοσοφικά διανοήματα τοῦ Πλάτωνος καί τοῦ Ἀριστοτέλους καί εἰς τὰ ρητορικά ἀριστοτεχνήματα τοῦ Δημοσθένους, εἰς τὰ ὅποια ἡ φλογερά καί ἀνήσυχος φιλοπατρία τοῦ ὑπερόχου ρήτορος, ἀπετύπωσεν ὅλην τήν θερμήν καί τήν γενναιόφρονα πνοή της, διέπλασαν τήν νεανικήν ψυχὴν τοῦ Ἀναγνωστοπούλου, εὐγενῆ καί ὑψηλόφρονα, ἐξύψωσαν τὸ ἑλληνοπρεπὲς ἦθος του καί κατέστησαν αὐτὸν δι' ὅλης τῆς ζωῆς του ἐνθουσιώδη ζηλωτὴν καί ἀκάματον ἐργάτην παντός ὑψηλοῦ καί γενναίου. Παντοῦ καί πάντοτε ἀνωμολόγει τὴν ὀφειλὴν του εἰς τοὺς ἀφθάστους συγγραφεῖς καί τοὺς ἀνεκτιμήτους φιλολογικούς καί καλλιτεχνικούς θησαυροὺς τῆς ἀρχαιότητος καί δέν ἔπαυεν ἀείποτε συνιστῶν καί δημοσίᾳ καί εἰς τὰς κατ' ἰδίαν συνομιλίας του μέ ὅλην τὴν ζωηράν καί εὐγλωττον καί ἐπαγωγὸν πειστικότητά του τὴν σπουδὴν τῶν ἀνυπερβλήτων καλλιτεχνικῶν προτύπων, τὰ ὅποια μᾶς ἐκληροδότησεν ὁ ἀρχαῖος πολιτισμὸς, ὡς βάσιν πάσης ὑγιοῦς καί ἀρτίας ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως. Ἐτίμα καί ἐγέραιρε δεόντως τὴν πρακτικὴν παιδευσιν ὡς ἀπαραίτητον ἐφόδιον τῆς ζωῆς. Ἄλλ' ὡς στερεὸν θεμέλιον τῆς καλῆς ἀνατροφῆς καὶ μορφώσεως ὡς ἀπαραμίλλον ὄργανον ἐξευγενίσεως τοῦ ἠθους καί διαπλάσεως χρηστοῦ καί γενναιόφρονος χαρακτήρος ὡς ἄριστον καί ἀπαραίτητον μέσον, δι' οὗ ὁ παιδευόμενος γίνεται ἄνθρωπος καί πρό πάντος Ἕλληνα, ἐθεώρει πάντοτε τὴν κλασσικὴν λεγομένην καί εὐρεΐαν ἀνθρωπιστικὴν μόρφωσιν...»⁷.

Καθημερινῶς συναντᾷ πάμπολλες δυσκολίες. Ἀπογοητεύεται. Σκέπτεται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὶς σπουδές του, μὰ πάλι παίρνει θάρρος. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ πτοηθῆ καί νὰ ὀπισθοχωρήσῃ, αὐτὸ τ' ἀετόπουλο; Μήπως γιὰ πρώτη φορά συναντᾷ ἐμπόδια; Ἀπὸ μωρὸ παιδί ἀγωνίζεται. Ὁχι! Καί τώρα δέν ἐγκαταλείπει τὸ πέταγμα πρὸς τὰ ἄνω! Τρέχει παντοῦ νὰ βρῆ ὅποιαδήποτε δουλειά, φθάνει νὰ βγάξῃ τὰ ἐξοδὰ του. Τελικὰ προσλαμβάνεται στὴν ἐφημερίδα «Ἐθνοφύλαξ», μιά ἀπὸ τὶς σοβαρώτερες ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Σκληρὰ καί γιὰ πολλές ὥρες ἐργάζεται τὴ νύχτα. Αὐτὸ ὅμως δέν τὸν νοιάζει, ἀρκεῖ πού τὴν ἡμέρα παρακολουθεῖ τὰ μαθήματα στό Πανεπιστήμιο. «...Τῷ 1861 ὑποστάς τὰς ἐπί διδακτορία ἐξετάσεις του, ἀνηγορεύθη διδάκτωρ φιλοσοφίας μέ τὸν βαθμὸν ἄριστα. Μέ τοιαύτην ἀρτίαν ἐπιστημονικὴν μόρφω-

7) Δ. & Γ. Ἀναγνωστοπόουλοι: Ἐνθ. ἀν. σελ. 13-14.

σιν καί μέ σπάνιον πρός τήν φιλολογίαν ζήλον δέν ὑπάρχει ἀμφι-
βολία ὅτι θά καθίστατο ἐλληνιστής δοκιμώτατος καί θά ἠδύνατο
νά καταλάβῃ σύν τῷ χρόνῳ ἔδραν τινά ἐν αὐτῷ τῷ Πανεπιστημίῳ,
ἄν αἱ κρίσιμοι περιστάσεις, τὰς ὁποίας διῆγε τό Ἔθνος, καί ὁ φλο-
γερός πατριωτισμός του δέν παρώτρυνον αὐτόν νά κατέλθῃ εἰς
ἄλλον ἀγῶνα, τόν ὁποῖόν ἐθεώρει προσωρινῶς μᾶλλον ἐπείγοντα
καί περισσότερον ἐθνωφελεῖ».

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Γ' ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΗ ΔΡΑΣΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

« Ἡ κατά τά ἔτη τῶν σπουδῶν του καί κυρίως κατά τά τέλη αὐτῶν ὅλως ἀνώμαλος πολιτική κατάσταση, ἡ ἀθεράπευτος κακοδιοικήσεις καί ἡ προϊοῦσα ἀναρχία, εἰς τήν ὅποιαν ὤθησε τό κράτος ἡ ἀχαλίνωτος ἀρχομανία καί ἡ ἐμπαθής καί τυφλή πατριαστική ἀκολασία τῶν πολιτευομένων του, ἡ ἔξαψις καί ὁ ἀναβρασμός τῶν πνευμάτων, ἡ ἐγκυμονομένη κατά τοῦ Ὀθωνος καί τῶν περί αὐτόν ἐπανάστασις κ.λ.π., ὑπηγόρευσαν εἰς τήν ζωηράν καί φιλελευθέραν ψυχὴν τοῦ νεαροῦ διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας ν' ἀφήσῃ προσωρινῶς τοὺς πεφιλημένους συγγραφεῖς του καί νά κατέλθῃ εἰς τήν δημοσιογραφίαν, θέτων οὕτω τήν τιμίαν καί σθεναράν ἀρθογραφίαν του εἰς τήν ὑπηρεσίαν τῆς κακοδαιμονούσης πατρίδος καί τῶν ἐθνικῶν μας πραγμάτων...»⁸. Ἐξακολουθεῖ νά ἐργάζεται στήν ἴδια ἐφημερίδα καί πολύ γρήγορα παίρνει τή θέσι του. Σέ ἡλικία μόλις 24 ἐτῶν, διορίζεται ἀρχισυντάκτης τοῦ « Ἐθνοφύλακος».

Συμβιβασμούς μέ τή συνείδησί του δέν γνωρίζει. Ἀκλόνητος μένει στίς πεποιθήσεις του, σάν τοὺς βράχους τοῦ χωριοῦ του. Ἡ ἀλήθεια νά λέγεται, νά βροντοφωνάζεται. Ἡ ἀδικία καί ἡ κάθε εἶδους παρανομία, νά χτυπιέται παλληκαρίσια, ἀπ' ὅποιον-δήποτε κι ἂν ἐκτελεῖται αὐτή! Θά πῆ ἀργότερα στήν ἀκμή τῆς δόξας του: « Δέν δισταζῶ δι' ὅ,τι πράττω, ν' ἀναλαμβάνω τάς εὐθύνas μου. Ἄς εἶναι ὅσαι θέλουν αἱ δυσκολίαι καί τά ἐμπόδια, ἡ πίστις μου εἰς τήν καλωσύνην καί τήν ἀγαθοεργίαν τοῦ σκοποῦ μου, εἶναι τόσο δυνατή, ὥστε νά μὴ ἐπιτρέπω εἰς τόν ἑαυτόν μου, οὐδ' ἐπὶ στιγμήν, ν' ἀμφιβάλῃ περί τῆς πλήρους ἐπιτυχίας...»⁹. Ἀπό

8) Δ. & Γ. Ἀναγνωστόπουλοι: Ἐνθ. ἀν. σελ. 15.

9) Anna Gardner Fish: Ἐνθ. ἀν. σελ. 3, ἐπίγραμμα, «I do not hesitate to move forward and to add to my responsibilities. Be the difficulties

τήν τακτική αὐτή, πειράχτηκαν πολλοί κι ἄρχισε ἡ ἀντεπίθεσι. Γιατί: «κανεῖς δέν κλωτσάει τό σκυλί πού ψόφησε». « Ὁχι, δέν εἶναι σωστά αὐτά πού γράφει», εἶπανε. «Δέν ἔχει δικαίωμα νά κρίνη καί νά στηλιτεύη ἐκείνους πού εἶναι 'στά μέσα' ἢ 'ἴστανται ὑψηλά', ἔστω κι ἂν αὐτοί παρεκτρέπωνται». Γι' αὐτό ὡς ἀρχισυντάκτης τοῦ « Ἐθνοφύλακος», συλλαμβάνεται καί καταδικάζεται εἰς ἐξάμηνη φυλάκισι¹⁰.

Ἐκτός ἀπό τήν ἐπίπονη ἐργασία τῆς ἐφημερίδος, καταγίνονταν καί μέ τήν ἐκμάθησι τῆς Ἀγγλικῆς γλώσσας, καί τοῦ βγῆκε σέ καλό. «... Καί ὅτε μετ' ὀλίγα ἔτη ἐξερράγη ἡ Κρητική Ἐπανάστασις τοῦ 1866-1869 καί ἡ ἡρωϊκή μεγαλόνησος ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἐσεῖετο καί ἀντήχει ἀπό τούς τραχεῖς ἀγῶνας τῶν ἀδαμάστων προμάχων τῆς ἐλευθερίας της, ὁ Μ. Ἀναγνωστοπούλος ἀφωσιώθη σχεδόν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τήν ἐνθάρρυνσιν καί εἰς τήν πάση θυσίᾳ ἐνίσχυσιν τῆς ἀγωνιζομένης νήσου. Χαίρει χαράν με-

---

and obstacles what they may, my faith in the goodness and beneficence of our cause is so strong, that I do not allow myself, even for moment, to doubt about its complete success».

10) Δ. & Γ. Ἀναγνωστοπούλοι: Ἐνθ. ἀν. σελ. 15-16. «... καί ἀμέσως ἀρχίζει δριμεῖαν τήν πολιτικήν του κατὰ τοῦ καθεστῶτος καί καυτηριάζει μέ γλῶσσαν ἀσυνήθως ἀσπληραν τήν πολιτικήν ἀκολασίαν, τήν οικονομικήν ἐξάρθρωσιν, τήν ἐπικίνδυνον καί ὁσημέραι ὀγκουμένην ἀναρχίαν καί τήν ἐξ αὐτῶν ἐπελθοῦσαν παντοῖαν ἐθνικήν κακοδαιμονίαν. Εἰς τήν πολεμικήν του ταύτην ὀφείλεται καί ἡ εἰς ἐξάμηνον φυλάκισιν καταδικη του, ὑπό τό προχειρον πάντοτε εἰς τοιαύτας περιστάσεις πρόσχημα τῆς ἐξυθρίσεως τοῦ βασιλέως. Μετά τήν ὀλίγον κατόπιν ἐπελθοῦσαν ἐξωσιν τοῦ Ὄθωνος ἀπεφυλακίσθη. Ἀλλά μετὰ τινα ἔτη ὁ χρόνος καί ἡ ψυχραιμότερα ἐκτίμησις τῶν πραγμάτων ἐπήνεγκε πλήρη μεταβολήν τῆς γνώμης του διά τόν ἐξωσθέντα πρῶτον βασιλέα τῶν Ἑλλήνων καί πολλάκις ἐπανελάμβανεν εἰς τούς φίλους του: «ἡ μόνη πρᾶξις διά τήν ὀποίαν εἰλικρινῶς μετανοῶ καί διά τήν ὀποίαν θά αἰσθάνωμαι τύψεις συνειδήσεως καθ' ὅλον τόν βίον μου εἶναι ἡ κατὰ τοῦ Ὄθωνος πολεμική μου». Καί μετὰ τήν ἐπιτυχίαν οὕτω τοῦ κυρίου σκοποῦ του συνεχίζει τήν δημοσιογραφικήν του δρᾶσιν. Ἡ ἀρθογραφία του εἶναι πάντοτε δριμεῖα καί νευρώδης, ἐτοιμη νά στηλιτεύη ὀξύτατα, ἀλλά καί ἀμερόληπτα πᾶν, ὅ,τι φαῦλον καί πονηρόν καί ἀντίθετον πρός τά ἐθνικά συμφέροντα. Μέ ζωηροτάτην χαράν καί ἰκανοποίησιν χαιρετίζει τήν ἄφιξιν τοῦ φερέλπιδος νέου βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α' καί τό εὐτυχές γεγονός τῆς Ἐπτανήσου...».

γάλην διά τας ἐπιτυχίας της χωρίς νά λιποψυχῇ διά τὰ ἀτυχήματα καί τας ὀδυνηράς περιπετείας τοῦ ἀγῶνος της. Παροτρύνει ἐν-
θέρμως καί ἐξορκίζει πάντας, τήν Κυβέρνησιν, τήν Βουλήν, ὅλον
τό ἔθνος εἰς ταχεῖαν καί συστηματικὴν δι' ὀπλων, τροφίμων, ἐθε-
λοντῶν κ.λ.π. βοήθειαν τῶν λεοντοθύμων ἀγωνιστῶν τῆς τυραν-
νουμένης νήσου. Καί ἐν γένει τάσσεται ἀμερίστως μέ τήν γνώμην
ἐκείνων οἵτινες ἐφρόνουν ὅτι εἶχεν ἐπιστῆ ἡ ὥρα τῆς διά παντός
μέσου ἐνισχύσεως τῆς Κρητικῆς Ἐπαναστάσεως καί δὴ τῆς προ-
σαρτήσεως τῆς νήσου. Ἐν τούτῳ διεφώνησε πρὸς τό λοιπόν
συντακτικόν προσωπικόν τοῦ Ἐθνοφύλακος καί κατ' ἀκολου-
θίαν, ἀπεχώρησε τῆς ἐν αὐτῷ συνεργασίας του...»¹¹.

Ἡ ἐξέγερσι τῆς διεθνοῦς γνώμης τόσον εἰς τήν Εὐρώπην,
ὅσον καί εἰς τήν Ἀμερικὴν, κατὰ τῶν ὡμοτήτων τῶν Τούρκων εἰς
βάρος τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ¹², τὰ χιλιάδες γυναικόπαιδα, τὰ ὅποια
γεμάτα φόβο καί ἀγωνία ἀπό τίς σφαγές, τίς βιαιότητες, τίς πυρ-
πολήσεις, τίς καταστροφές, ἀναγκάζονταν ν' ἀφήσουν τὰ σπίτια
τους καί νά ἐγκαθίστανται ὡς πρόσφυγες σέ διάφορα λιμάνια τῆς
ἐλεύθερης Ἑλλάδος, ἐκίνησαν τό ἐνδιαφέρον πολλῶν φιλελλή-
νων, μεταξύ τῶν ὁποίων καί τοῦ Samuel Howe, διευθυντοῦ τοῦ
Ἰνστιτούτου PERKINS τῆς Βοστώνης τῶν Η.Π.Α., θερμοῦ καί πο-
λυτίμου φίλου τῆς Πατρίδος μας καί ὑπέροχου ὑμνητοῦ τοῦ ἀπε-
λευθερωτικοῦ ἀγῶνος της¹³.

11) Δ. & Γ. Ἀναγνωστόπουλοι: Ἐνθ. ἀν. σελ. 16.

12) Καί ἡ ἱστορία, ἀλομόνον, ἐπαναλαμβάνεται κατὰ γράμμα καί σήμερα
στήν Κύπρο!

13) Δ. & Γ. Ἀναγνωστόπουλοι: Ἐνθ. ἀν. σελ. 19-23. «... Εἰς τό κάλλι-
στον βιβλίον τοῦ Γεωργίου Δροσίνη «Οἱ τυφλοί», ἐκδοθέν ὑπό τοῦ
Σύλλογου πρὸς διάδοσιν τῶν ὠφελίμων βιβλίων ὁ μακαρίτης Δ. Βικέ-
λας, ἐκθέτων εἰς τόν πρόλογον αὐτοῦ, τὰς ἐντυπώσεις του ἐκ τῆς ἐπι-
σκέψεως διαφόρων Σχολῶν τυφλῶν τῆς Εὐρώπης, λέγει μεταξύ ἄλλων
καί τὰ ἐξῆς: «Δέν ἤξεύρω ἂν τό εὐγενές αἶσθημα τῆς φιλανθρωπίας προ-
ὑπάρχει εἰς τοὺς ἀφιεροῦντας τόν βίον εἰς τήν περιθάλψιν τῶν ἀομμά-
των ἢ ἂν γεννᾶται ἐκ τοῦ συγχρωτισμοῦ πρὸς τοὺς ἀποκλήρους τούτους
τῆς μοίρας. Δέν ἤξεύρω, ἂν εἶναι αἰτία ἢ ἀποτέλεσμα. Ἐξεύρω μόνον
ὅτι, ἐάν προκαλῇ τόν οἶκτον ἢ θέα καί μόνη τῶν νεαρῶν τροφίμων ἀσύ-
λου ἢ σχολείου τυφλῶν, προκαλεῖ τόν θαυμασμόν καί τό σέβας ἢ ὑπομο-
νή, ἢ αὐταπάρνησις, ἢ στοργή τῶν συνδεόντων τήν ὑπαρξίν των μέ τήν
ἀγωγήν τῶν ἀομμάτων. Παντοῦ, ὅπου ἐπεσκέφθην σχολάς τυφλῶν, κα-

Τά βουνα του Παπίγκου. Από τους βράχους αυτούς πήρε τή δύναμη τής θελήσεως.

«... Ἡ ἔκκλησις τοῦ Σαμουήλ Χάου ὡς Προέδρου τοῦ Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου τῆς Βοστώνης, ἐξήγειρε τὰ φιλανθρωπικά αἰσθήματα καί τήν συμπάθειαν τῶν Ἀμερικανῶν πρὸς τήν ἀγωνι-

τελήφθην ὑπὸ τοῦ διπλοῦ τούτου αἰσθήματος θαυμασμοῦ καί σεβασμοῦ».

Τῶν αἰσθημάτων τούτων ὅσον οὐδεὶς ἄλλος εἶναι ἄξιος ὁ Σαμουήλ Χάου. Ἡ ζωὴ του ὀλόκληρος καταδεικνύει καί μαρτυρεῖ τρανώτατα, ποῖα θαύματα δύναται νά ἐπιτελέσῃ μία φωτεινὴ διάνοια, ὅταν τήν θερμαίνῃ τὸ ἀθάνατον πῦρ ζωηρᾶς φιλαλληλίας.

Ἐπάλαισε καί ἠγωνίσθη καθ' ὅλον τὸν βίον του μέ φωτεινὴν μέθοδον, μέ στοργικὴν ὑπομονὴν μέ σπανίαν αὐταπάρνησιν ν' ἀντικαταστήσῃ μέ τὸ φῶς τοῦ πνεύματος τὸ σβησμένον φῶς τῶν ὀφθαλμῶν χιλιάδων ἀομμάτων καί οὕτως ἀνεδείχθη πράγματι πατὴρ τυφλῶν. Ἄλλ' ὅ,τι προκαλεῖ καί πρέπει νά προκαλῆ τήν αἰδίων εὐγνωμοσύνην ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων, ὅ,τι ἐπιβάλλει ἀπεριόριστον τιμὴν πρὸς τήν ἀφθιτον μνήμην του, εἶναι ἡ ζωηρά, ἡ διάπυρος, ἡ θαυμαστὴ τῶν ὀντι ἀγάπη του, ἡ γενναιοφρων ἀφοσίωσις του πρὸς τήν προσφιλῆ πατρίδα μας. Ἀπὸ τῆς νεαρᾶς ἡλικίας του μέχρι τοῦ θανάτου του ἔζη τρόπον τινά καί ἀνέπνευσε διὰ τοῦ θερμοῦ καί ζωηροτάτου φιλελληνισμοῦ του. Κοντὰ εἰς τὴν μεριμναν καί συμπάθειάν του πρὸς τὰ προσφιλῆ πνευματικά του τέκνα, τοὺς τυφλοὺς, εἶχε πάντοτε καί τήν φροντίδα πρὸς τὴν ἠγαπημένην του Ἑλλάδα, πρὸς τὴν ὁποίαν ἠσθάνετο νά τὸν συνδέουν διὰ μεσοῦ τοῦ ὠκεανοῦ ἰσχυρότατοι δεσμοὶ στοργῆς καί συμπαθείας. Δέν ὑπάρχει ἀγών, εἰς τὸν ὁποῖον νά μὴν ἔσπευσε νά προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του. Δέν ὑπάρχει ἐθνικὸν ἀτύχημα, τὸ ὁποῖον νά μὴ προκαλεσε τὴν πρόθυμον καί γενναίαν συνδρομὴν του.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, νέος ἀκόμη ζωηρὸς καί συμπαθὴς, ἀκτινοβολῶν ἀπὸ τὸ γλυκὺ φῶς τῆς ὡραίας ψυχῆς του, σπεύδει εἰς τὴν ἀγωνιζομένην δούλην Ἑλλάδα καί συμμετέχει εἰς τὰς ὑπερανθρώπους προσπάθειάς της νά διαρρήξῃ τὰ δεσμά της. Καί ὅταν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀμερικὴν, συγκεντρῶνει τὰς ἀναμνήσεις του καί τὰ σύντομα σημειώματά του εἰς ὑπέροχον ὕμνον πρὸς τὴν ἐλευθερωμένην μικρὰν Ἑλλάδα καί δημοσιεύει χάριν τῶν ὁμογενῶν του τὴν ὡραίαν ἱστορίαν μας, (An historical sketch of the greek revolution, New York, 1828).

Τῷ 1867 ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως, ἐνθουσιάζεται ἐκ τῶν πρώτων καί αἰσθάνεται τὴν φιλελληνικὴν ψυχὴν του παλλομένην ἀπὸ ζωηρὰν πρὸς αὐτὴν συμπάθειαν. Καί ὅταν ἡ ἠχώ γοργή καί εὐσπλαχνικὴ μετέφερε πέραν τοῦ ὠκεανοῦ τοὺς θρήνους καί τοὺς στεναγμοὺς χιλιάδων προσφύγων, ὁ Σαμουήλ Χάου, συγκινεῖται μέχρι τῶν μυχιῶν τῆς καρδίας του καί ἀγωνίζεται νά συγκινήσῃ ἐξ ἴσου ὅλους, εἰ

ζομένην Κρήτην. Οἱ ἔρανοι ἀποδίδουν γενναῖα καὶ ἱκανοποιητικώ-
τατα ποσά. Καὶ οὕτως ὁ Χάου ἐφοδιασθεὶς μέ τήν πρόθυμον καὶ
πλουσίαν συνδρομήν τῆς ἀμερικανικῆς φιλανθρωπίας, ἀφήνει
προσωρινῶς τοὺς ἠγαπημένους του τυφλοὺς σπουδαστάς καὶ
σπεύδει εἰς τήν Ἑλλάδα. Φθάσας εἰς τὰς Ἀθήνας ἐνόμισεν ὅτι
πρὸς σκοπιμωτέραν καὶ συστηματικωτέραν παροχὴν τῆς ἀμερικα-
νικῆς περιθάλψεως ὥφειλε νά ἐξασφαλίσῃ τήν συνεργασίαν ἐντί-

δυνατόν, τοὺς ὁμοεθνεῖς του. Ὅμιλεῖ, ἀρθρογραφεῖ, ἐνεργεῖ παντοιο-
τρόπως. Ἐκδίδει ἐπὶ τινα ἔτη ἰδίαν ἐφημερίδα, τήν «Κρήτην», μέ τόν
σκοπόν νά προσελκύσῃ πρὸς τήν χειμαζομένην μεγαλόνησον ἐνεργόν
τό ἐνδιαφέρον καὶ τήν προσπάθειαν τοῦ Ἀμερικανικοῦ κοινοῦ. Καί οἱ φι-
λάνθρωποι καὶ εὐγενεῖς συμπολίται του, οἱ ὁποῖοι ἔσπευσαν πρὸ πινος
τόσον προθύμως εἰς περίθαλψιν ἑκατοντάδων χιλιάδων προσφυγῶν τῆς
ἐπανελεύσεως καὶ πάλιν εἰς τήν δουλείαν ἀτυχοῦς Ἰωνίας καὶ Ἀνατο-
λικῆς Θράκης, προσέφεραν καὶ τότε πλουσίαν τήν συνδρομήν των. Ἦτο
τοσοῦτον συγκινητικὴ καὶ τοσοῦτον ἐντονος ἡ ἐκκλησίαις, τήν ὁποίαν ἀ-
πηύθυνε πρὸς τοῦτο ὁ Σαμουήλ Χάου πρὸς τοὺς Ἀμερικανοὺς συμπο-
λίτας του, ὥστε ἔσχε παρ' αὐτοῖς βαθυτάτην καὶ ἀληθῶς συγκλονιστικὴν
ἀπήχησιν. Ἡ εὐγενής καὶ ἐξ ἴσου φιλέλλην σύζυγός του καὶ διακεκρι-
μένη ποιήτρια Julia Ward Howe, ἐπλασίωσε τήν ἀνωτέρω ἐκκλησίαν μέ τὰ
ῥαῖα ἄνθη τῆς φιλελληνικῆς Μουσης της...». Δεῖγμα ὑπέροχο τῶν φι-
λελληνικῶν της αἰσθημάτων, εἶναι καὶ τό ἐπόμενο ποίημα, μεταφρασμένο
ἀπό τόν ποιητὴ Δημ. Κ. Παπαρηγόπουλο, χάριν δὲ τῆς ἐπικαιρότητος τό
παραθέτομεν ὡς ἔχει:

Ἡ Κρήτη

ὦ γῆ, ὦ μήτηρ τῶν θεῶν τῆς πρώτης ἡλικίας,
κοιτὶς τῶν παραδόσεων ποιήσεως γλυκείας,
δι' ἧς ἐλύθη τό βαθύ τῶν φιλοσόφων θέμα!
Ἐνταῦθα εἰς τό δίκαιον πνοή ζωῆς ἐδόθη
καὶ εἰς τόν Μίνωα ἐδῶ ποτε ἐνεσαρκώθη
κ' ἐστέφθη μέ θειότητος καὶ μέ ἰσχύος στέμμα.

Ἐκ νέου ὁ Μινώταυρος ἀνέζησεν καὶ ἄλλην
εἰς τόν Λαβύρινθον αὐτοῦ παρασκευάζει πάλην.
τό τέρας τό φολιδωτόν συστρέφεται, σφαδάζει.

Θέλει βοράν καὶ ἄφθονον παρέχει ἡ Τουρκία.
Καὶ πάλιν πένθιμος ἠχεῖ ἡ μητρικὴ καρδιά
δι' ὅσας κόρας καὶ υἱοὺς τό τέρας ἀναρπάζει.

μου καὶ δραστηρίου ὁμογενοῦς, συνδεδεμένου πρὸς τὸν ἀγῶνα τῆς Κρήτης δι' ἐνεργοῦ ἐνδιαφέροντος. Πρὸς τοῦτο ἀπηυθύνθη εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις ἀγγλικὴν πρεσβείαν (ἀμερικανικὴ πρεσβεία ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν). Ὁ ἀγγλος πρεσβευτὴς, ὅστις εἶχε γνωρίσει καὶ ἐκτιμήσει δεόντως τὰς

Ἐν ᾧ θρηνεῖς, αἰχμάλωτος ἐντὸς σφοδρᾶς θαλάσσης,
ἐν ἧ τὰ πλοῖα χάνονται εἰς ἀχανεῖς ἐκτάσεις,
τὰ κυανᾶ σου κύματα, δι' ᾧ περιφρουρεῖσαι,
ὡς δουλικῆς ἀλύσεως θά χρησιμεύσουν κρίκοι;
Θά γίνῃ δεσμοφύλαξ σου τὸ κύμα καὶ ἡ φρίκη;
Τῶν ἄλλων νήσων ἀδελφὴ χριστιανὴ δὲν εἶσαι;

Θέσον τ' ὠχρὸν σου φάντασμα ἐμπρὸς τῆς οἰκουμένης
κ' ἐπίδειξον τὰ τραύματα φυλῆς κρεουργημένης.
Τὸ στέμμα σου τ' ἀθάνατον κατερριμμένον κείται.
Ἰδέ, Εὐρώπη, δι' αὐτῆς ὁ βίος σοὶ ἐδόθη,
ἐχύθη ὁ πολιτισμὸς, τὸ νήπιον ἠνδρώθη.
Καὶ ὅμως, πόσον ὁ δοτὴρ οἰκτροῶς καταπατεῖται!

Ἄχ! αἱ Πλειάδες ἔκλαυσαν ποτε τὴν ἀδελφὴν των
καὶ ἔσβεσαν εἰς δάκρυα θερμὰ τὴν ὑπαρξίν των.
Τοσοῦτον σᾶς ἐνεκρῶσεν ἡ ἐπελθοῦσα λήθη
καὶ ἤδη σεῖς, χριστιανοί, δὲν συγκινεῖσθε πλέον;
Ἐν φάντασμα διέρχεται περίλυπον καὶ κλαῖον:
εἶναι ἡ μήτηρ τῶν Ἐθνῶν, πού ράκη ἐνεδύθη!

Ἀλλὰ ἡ χριστιανικὴ σημαία κυματίζει
καὶ πρὸς τὴν νίκην νεύουσα σιωπηλῶς ἐλπίζει.
ὦ ἀδελφοί μου, πρὸς ἡμᾶς ἐκτείνουσα τὴν χεῖρα.
Δὲν πρόκειται νὰ σώσωμεν τὸν τάφον τοῦ Μεσσία,
ἀλλὰ καρδίας, ἐν αἷς ζῆ ἡ τοῦ Χριστοῦ θρησκεία
καὶ αἵτινες εἰς τὸν αὐτὸν ἐλπίζουσι σωτῆρα.

Ἐπὲρ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας κυρωθείσης
ἐν αἵματι κ' εἰς δάκρυα τοσαῦτα βαπτισθείσης
καὶ ἧς τὰ θεῖα δόγματα ἀκέραια τηροῦσιν,
ὦ ἀδελφοί μου, τείνωμεν ἐπίκουρον ἀγκάλην
εἰς τῶν Κρητῶν τὴν ἄνισον, τὴν γιγαντώδη πάλην,
πού δίκαιον καὶ ἱερόν ἀγῶνα πολεμοῦσιν».

ἀρετάς τοῦ νεαροῦ Μιχαήλ Ἀναγνωστοπούλου, εἰς τόν ὁποῖον εἶχεν ἐμπιστευθῆ, τήν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τήν ἐντιμον κυρίαν του, δέν ἐδίστασε νά τῷ συστήσῃ ἐνθέρμως αὐτόν ὡς τό καταλληλότερον διά τόν ἀνωτέρω σκοπόν πρόσωπον. Ὁ Χάου εὐτυχῆς διά τās ἐγκύρους συστάσεις τοῦ ἄγγλου πρεσβευτοῦ, ἔσπευσεν εἰς συνάντησιν τοῦ Ἀναγνωστοπούλου. Καί οὗτος μέ χαράν ἀνέκφραστον προσεφέρθη νά τόν βοηθήσῃ ἐπί ἐν ἐξάμηνον ὄλως ἀμισθί, παρά τās ἀντιθέτους καί ἐπιμόνους παρακλήσεις τοῦ Σαμουήλ Χάου...»¹⁴.

Σέ μιά ἀπ' αὐτές τίς πρῶτες διανομές, ὁ Σαμουήλ Χάου, ρώτησε τόν Μιχαήλ Ἀναγνωστόπουλον: «Τί θέλετε ὡς ἀμοιβήν διά τήν ἐργασίαν σας;» Ἐκεῖνος τοῦ ἀπήντησε: «Σεῖς ἄλλοεθνῆς, ξεκινήσατε ἀπό τήν Ἀμερικὴν διά τήν περίθαλψιν τῶν ὁμοεθνῶν μου, ἐπιτρέπεται εἰς ἐμέ νά ζητήσω ἀμοιβήν;» «Well!», εἶπε ὁ Σαμουήλ Χάου, «Be it so!», (Καλά, ἄς εἶναι ἔτσι!), ὅμως τόν ξαναρωτᾷ: «Ἄλλά ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, εἰς τι μπορῶ νά σᾶς βοηθήσω;» Τότε ὁ Μιχαήλ Ἀναγνωστόπουλος τοῦ ἀπαντᾷ: «Πάρτε με μαζύ σας στήν Ἀμερικὴ!» Κατενθουσιασμένος ὁ Σαμουήλ Χάου, ἀπό τήν ἀπάντησιν αὐτήν, τόν προσέλαβε διερμηνέα.

Ἐθαύμαζε δέ τήν πριμότητα καί εὐπροσηγορία μέ τίς τίς ὁποῖες ἔκαμε τή διανομή καί νά πῶς περιγράφει τόν Μιχαήλ Ἀναγνωστόπουλο σέ ἐπιστολή του πού ἔστειλε στίς 4 Ὀκτωβρίου 1869 σέ κάποιον φίλο του: «... Ἐγνώρισα τόν κ. Ἀναγνωστόπουλον ἐπί ἄρκετόν χρόνον ἐκ τοῦ πλησίον. Εἶναι ἀναμφισβητήτως ἐντιμότερος ἄνθρωπος. Ἐχει ἕκτακτα φυσικά χαρίσματα καί ἔτυχεν ἐξαιρετοῦ μορφώσεως. Γνωρίζει τήν Ἑλληνικήν, τήν Γαλλικήν καί τήν Ἀγγλικήν... Εἶναι ἰκανός νά καταλάβῃ καί νά τιμήσῃ ἔδραν καθηγητοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας εἰς ἐν τῶν Πανεπιστημίων μας. Προσωπικῶς εἶναι μετριόφρων, ἀξιαγάπητος καί συμπαθῆς ἄνθρωπος καί θά ἠδύνατο ἀναμφιβόλως νά γίνῃ ἀγαπητός εἰς τούς σπουδαστάς του»¹⁵.

Ἀκολούθησε καί δευτέρα ἀποστολή βοηθημάτων καί ἐκλήθη νά ἀναλάβῃ τήν προεδρίαν τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀλλά ὁ Μιχαήλ Ἀναγνωστόπουλος, δέν τήν ἐδέχθη, ἰσχυρισθεῖς ὅτι αὐτή πρέπει νά δοθῇ εἰς Ἀμερικανόν ἐκ τῶν κατοικούντων εἰς Ἀθήνας, αὐτός δέ θά κάμῃ τήν διανομήν.

14) Δ. & Γ. Ἀναγνωστόπουλοι: Ἐνθ. ἀν. σελ. 24-25.

15) Δ. & Γ. Ἀναγνωστόπουλοι: Ἐνθ. ἀν. σελ. 27-28.

Δ΄ ΔΡΑΣΙ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ

«... Κατόπιν τούτων δέν εἶναι ἀνεξήγητος ἡ ἀγάπη καί ἡ ἐκτίμησις δι ἧς περιέβαλεν ὁ Χάου τόν Μ. Ἀναγνωστόπουλον, καί ἡ πρότασις, ἣν ἔκαμεν εἰς αὐτόν, ὅπως τόν συνοδεύσῃ εἰς Βοστώνην καί προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τό Ἰνστιτοῦτον PERKINS. Ὁ Ἀναγνωστόπουλος μετὰ τινα δισταγμόν, ἔδωκε καταφατικὴν ἀπάντησιν. Καί οὕτως συνοδεύων τόν εὐγενῆ καί φιλέλληνα φίλον του καί τήν ἔντιμον οἰκογένειάν του, διέπλευσε τόν ὠκεανόν, λήγοντος τοῦ 1867, μεταβαίνων εἰς τήν εὐδαίμονα καί μεγάλην χώραν, εἰς τήν ὁποίαν τοσοῦτον εὐρύ καί γόνιμον στάδιον δράσεως διηνοίγετο εἰς τήν εὐφυῖαν καί δραστηριότητά του καί ἔνθα τοσοῦτον ἔμελλε νά ἀναδειχθῇ καί νά τιμῶν συγχρόνως ἐν αὐτῇ καί τό Ἑλληνικόν ὄνομα»¹⁶.

«Ἡ ἐξ Ἑλλάδος ἀπομάκρυνσις τοῦ Μ. Ἀναγνωστοπούλου ἐπάνω εἰς τό σφρίγος τῆς νεότητός του καί μετὰ τοσοῦτον γόνιμον δημοσιογραφικὴν καί πατριωτικὴν δράσιν ἐντός πέντε μόλις ἐτῶν, θά ἦτο ἀληθινὴ ἀπώλεια διὰ τήν πατρίδα μας, πάσχουσαν πλὴν ἄλλων καί ἀπό μεγάλην λειψανδρείαν, ἂν ἡ διάθερμος Ἑλληνικὴ ψυχὴ του καί ὁ ὑπέροχος καί ἑλληνοπρεπὴς χαρακτήρ του δέν ἠγγυῶντο ὅτι καί πέραν τοῦ ὠκεανοῦ θά ἐξηκολούθει ἐργαζόμενος διαρκῶς καί ἀνεנדότως ὑπὲρ τῆς πεφιλημένης πατρίδος του καί ὅτι δέν θά ἐστέρει αὐτήν καί ἀπ' ἐκεῖ τῶν πολυτίμων ὑπηρεσιῶν του. Πατριωτικὰ κεφάλαια, οἷα ἡ ἰσχυρὰ ἀτομικότης καί ἀδρά φημισογνωμία τοῦ Ἀναγνωστόπουλου, δέν χάνονται διὰ τό ἔθνος καί μετὰ τήν εἰς ἄλλας χώρας καί εἰς ἄλλο περιβάλλον προσωρινὴν ἢ διαρκῆ ἐγκατάστασιν του.

Ὁ Μ. Ἀναγνωστόπουλος μετὰ τήν εἰς Βοστώνην ἄφιξιν του

---

16) Δ. & Γ. Ἀναγνωστόπουλοι: "Ενθ. ἀν. σελ. 28.

ήσυχολήθη κατά πρώτον εἰς τὴν τελείαν ἐκμάθησιν τῆς ἀγγλικῆς, πρᾶγμα τό ὅποιον ἐπέτυχεν ἐν βραχυτάτῳ σχετικῶς χρόνῳ, καί εἰς τὴν μύησιν του εἰς τὴν μέθοδον τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν τυφλῶν. Μετά τοῦτο προσελήφθη ὡς προσωρινός καθηγητής εἰς τό Ἰνστιτούτον PERKINS πρὸς διδασκαλίαν Ἑλλήνων καί Λατίνων συγγραφέων εἰς τοὺς ἐν αὐτῷ ἐκπαιδευομένους τυφλοὺς σπουδαστάς.

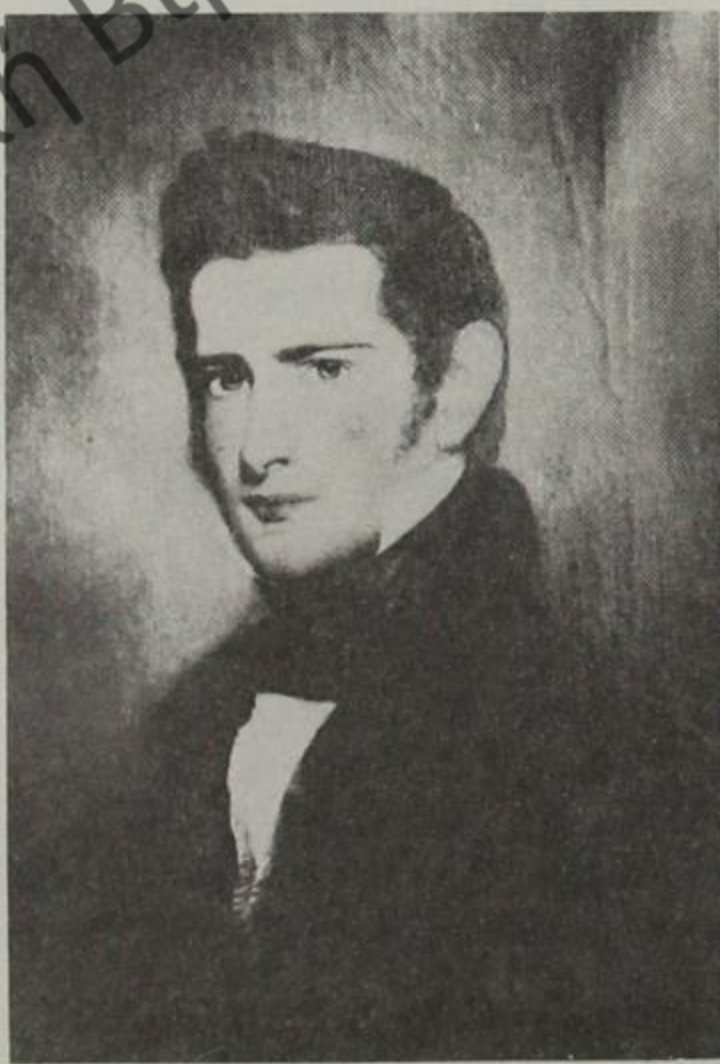
Πόσον ἐπέτυχεν εἰς τοῦτο καί πόσῃν ἐκτίμησιν ἀπέκτησεν ἐνωρίτατα παρά τοῖς Ἀμερικανοῖς, ἀποδεικνύει περιτράνως ἡ ἐντός τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἐν Ἀμερικῇ ἐγκαταστάσεώς του προσφερθεῖσα εἰς αὐτόν ἔδρα ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τι τῶν Πανεπιστημίων τῆς δυτικῆς Ἀμερικῆς. Ἡ πρότασις ἦτο βεβαίως λίαν δελεαστική καί ὁ Μ. Ἀναγνωστόπουλος θά ἐτίμα τὴν προσφερθεῖσαν θέσιν, παρέχων ἀναμφιβόλως μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὰ ἑλληνικά γράμματα καί εἰς τὴν ἐν Ἀμερικῇ διδασκαλίαν αὐτῶν. Ἄλλ' ἦτο τοσαύτη ἡ ἀφοσίωσις του καί ἡ εὐγνωμοσύνη του πρὸς τόν φιλέλληνα καί σεβαστόν προστάτην του καί τὴν εὐγενῆ οἰκογενειάν του καί τοσαύτη ἡ στοργή του πρὸς τό ὑπ' αὐτοῦ διευθυνόμενον μέγα καί φιλανθρωπικόν ἐκπαιδευτικόν Ἰδρυμα, ὥστε ἀπεποιήθη εὐγενῶς τὴν προσφερθεῖσαν ἔδραν καί ἐπροτίμησε νά διορισθῇ μονίμως εἰς διδακτικὴν ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ θέσιν.

Ἡ ἐκτακτος ευφυΐα καί ἡ φιλότιμος δραστηριότης, ἣν ἀνέπτυξεν ἐν αὐτῇ, ἡ εὐθύτης τοῦ χαρακτῆρος του καί τό γλυκύ καί ἐράσμιον τοῦ ἤθους του προσεῖλκυον ὁσημέραι ἀμέριστον τὴν ἀγάπην καί τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Σαμουήλ Χάου καί ὅλης τῆς οἰκογενείας του, πρὸς τὴν ὅποιαν συνεδέθη βαθμηδόν δι' ἀληθοῦς οἰκειότητος.

Ἦτο τῷ ὄντι ἐξαιρετικῶς εὐτυχῆς σύμπτωσις διὰ τόν Μ. Ἀναγνωστόπουλον, τρέφοντα εἰς τὴν εὐγενῆ καί εὐαίσθητον ψυχὴν του ἀληθινὴν λατρείαν πρὸς τὴν προσφιλεῖ πατρίδα του, ὅτι διαμένων καί ἐργαζόμενος παρά τῇ οἰκογενείᾳ ἐξόχου φιλέλληνος, τοῦ ὁποίου καί ἡ λογία καί σεβασμία κυρία καί αἱ περικαλλεῖς καί μορφωμέναι θυγατέρες ἐλάτρευον πλήν τῶν Μουσῶν καί τὴν εὐγενῆ χώραν μας καί τό ἐνδοξον παρελθόν της, ἠσθάνετο τόν ἑαυτὸν του ἐντός ἑλληνικοῦ τρόπου τινά περιβάλλοντος. Ἐνόμιζεν ὅτι ἐν αὐτῷ ἀνέπνεε τόν γλυκύν καί ζωογόνον ἀέρα τῆς μακρινῆς καί περιποθήτου πατρίδος του καί ὅτι ἠλάφρυνεν ἡ νο-

Σαμουήλ Χάντου,
ο μέγας φιλέλληνας.

σταλγία του πρὸς τὸν φωτεινὸν οὐρανὸν τῆς καὶ τὰ γραφικὰ ακρο-
γιαλία τῆς. Ἡ χαρὰ του καὶ ἡ ἐκ τούτου ἱκανοποίησις του εἶναι εὐ-
νόητος...»¹⁷.

Ὁ Michael Anagnos (Μαϊκλ Ἀνάγνος)¹⁸, ὅπως ἀπεκαλεῖτο
ἤδη καταλαμβάνεται ἀπὸ ἐνθουσιασμὸ καὶ ἀκράτητος προσγειώ-
νεται στὰ νέα του καθήκοντα. Φιλόπρονος, σώφρων, ἐγκρατής, τι-
μιος ὅπως ἦταν, κατακτᾷ τὴ συμπάθεια ὀλοκλήρου τῆς οικογε-
νείας Χάου. Ἀργότερα διορίζεται Ὑποδιευθυντῆς τῆς Σχολῆς
Τυφλῶν. Μέρα καὶ νύχτα ἐργάζεται γιὰ νὰ μπορέσῃ ν' ἀντεπε-
ξέλθῃ στὰ νέα του καθήκοντα. Ὁ ἴδιος ἔλεγεν ὅτι μελετοῦσε
ἐπὶ δεκαπέντε ὥρες γιὰ νὰ μάθῃ τέλεια τὴν Ἀγγλικὴ γλῶσσα.

Ἐπὶ πλέον ὁ Σαμουήλ Χάου, ἀνεθεσεν εἰς τὸν Μ. Ἀναγνω-
στόπουλον τὴν ἐκμάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὴν μεγα-
λυτέρα κόρη του τὴν Ἰουλία Χάου, ἡ ὁποία –ὅπως καὶ ὀλοκλήρη ἡ
οικογένεια Χάου–, εἶχε κυριολεκτικὰ νοσηρεῖσθαι ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον
Ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ λατρεῦε κυριολεκτικὰ τὴν Ἑλλάδα.
«... Συνδεόμενος οὕτω καθ' ἑκάστην πρὸς τὴν οικογένειαν τοῦ
διασήμου φιλέλληνος διὰ νέων καὶ ἀμοιβαίων δεσμῶν εἰλικρινοῦς
ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως ἠσθάνθη ἅμα ἀναπτυσσόμενον ἐν τῇ
ψυχῇ του καὶ ἰδιαίτερον τρυφερόν συναίσθημα πρὸς τὴν πρεσβυ-
τέραν θυγατέρα τοῦ Χάου, τὴν ὠραίαν, τὴν χαριτόβρυτον καὶ ἀρ-
τίως μορφωμένην Ἰουλίαν. Ὅτι καὶ αὕτη ἠσθάνθη ἀμοιβαίαν ἀγά-
πην πρὸς τὸν ὀκτάρκτον, ὡς εἶδομεν, πνευματικῶν, ἀλλὰ καὶ
σωματικῶν χαρισμάτων προικισμένον Μ. Ἀναγνωστόπουλον, δὲν
εἶναι μεβραίως δυσεξηγήτητον...»¹⁹. Προσπαθεῖ, ἀγωνίζεται ὁ Μ. Ἀ-
ναγνωστόπουλος ν' ἀπαλλαγῇ, μὰ δὲν τὸ κατορθώνει. Στὴν Ἰου-
λία δὲν ἀποκαλύπτει τίποτα. Καὶ γιὰ νὰ μὴ χάσῃ τὴν ἀξιοπρέπειά
του, ἀποφασίζει νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν, ἐγκαταλείποντας

17) Δ. & Γ. Ἀναγνωστόπουλοι: Ἐνθ. ἀν. σελ. 29-30.

18) Φ. Παρασκευαΐδου: «Σάμουελ Χάου - Μιχαήλ Ἀνάγνος», Ἀθῆναι
1892, σελ. 14. «... Ὁ Χάου, ὅστις τοσοῦτον ηὐχαριστήθη ἐκ τοῦ ζήλου
καὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ νέου Ἑλλήνου, ὥστε τὸν ὑπέβαλεν ἀγγλοσα-
ξωνικώτατα εἰς σοβαρὰν ἐγχείρησιν, ἀποκόψας τρεῖς ὅλας συλλαβὰς
ἀπὸ τοῦ ἐξασυλλάβου ἐπιθέτου του καὶ ἀγῆσας αὐτὸν μὲ τὰς πρῶτας
τρεῖς· οὕτω δ' ἕκτοτε καλεῖται, ὄχι Ἀναγνωστόπουλος, ἀλλ' Ἀνά-
γνος...».

19) Δ. & Γ. Ἀναγνωστόπουλοι: Ἐνθ. ἀν. σελ. 31.

ἔτσι μιά σπουδαία θέσι κι ἓνα λαμπρό μέλλον ἐκεῖ.

Παρουσιάζεται λοιπόν στὸν διευθυντὴ του, τὸν Σάμουελ Χάου καὶ τοῦ λέει: «Mr Howe, I want to go away from America!». (Κύριε Χάου θέλω νὰ φύγω ἀπὸ τὴν Ἀμερική!).

– «Ἐγκαταλείπεις τὴν Σχολή, πού τόσο πολὺ μόχθησες κι ἀγάπησες;», τὸν ἐρωτᾷ ὁ Χάου.

– «Ναί, ἀλλὰ καὶ τὴν Πατρίδα μου ἀγαπῶ!», τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Μ. Αναγνωστόπουλος.

– «Καὶ τὴν Ἰουλία ἐγκαταλείπεις... Michael;», τὸν ξαναρωτᾷ ὁ Χάου. Ἡ μεγάλη καρδιά τοῦ Μιχαήλ Ἀναγνωστοπούλου συγκινεῖται βαθειά καὶ τὰ μάτια του βουρκώνουν, δὲν μπορεῖ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀρνησί του.

– «Φίλτατε Michael, γνωρίζω πολὺ καλά τί συμβαίνει μέσα στὴν καρδιά σου», τοῦ λέγει συγκινημένος καὶ ὁ Χάου, καὶ συνεχίζει: «Ἀπὸ καιρὸ τὸ πατρικὸ μου βλέμμα σέ παρακολουθεῖ, Michael, ζῆθι εὐτυχῆς μετὰ τῆς κόρης μου, τὴν Κυριακή σὰς νυμφεύω!».

Ἔτσι τὸν Ἰούλιον τοῦ 1870, ἔγινε ὁ γάμος τοῦ Μιχαήλ Ἀναγνωστόπουλου μετὰ τῆς Ἀμερικανίδος Ἰουλίας Χάου²⁰. «... Τῷ ἐδόθη ζῶσα, οὐρανία πτέρυξ, ἡ πρεσβυτέρα θυγάτηρ αὐτοῦ Ἰουλία Ρωμὰνα Χάου, ἣτις χωρὶς νὰ ζητήσῃ περγαμηνὰς ἐνδόξων προγόνων παρὰ τοῦ μνηστῆρος, ἤρκεσθη εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ἰκανότητα αὐτοῦ, διότι βεβαίως ἡ Ἰουλία Ρωμὰνα, ἔξοχος ποιήτρια²¹,

20) Ὁ Γρηγόριος Οἰκονόμου, ἐνθ. ἀν., περιγράφει διαφορετικὰ τὸν σύνδεσμον αὐτὸν τοῦ Μ. Ἀναγνωστοπούλου μετὰ τῆς Ἰουλίας Χάου: «... Κατὰ τὴν ἐν Ἀθῆναις παραμονὴν του, ἐξετίμησε δεόντως τὴν θυγατέρα τοῦ Σ. Χάου Ἰουλίαν καὶ ἐπρότεινεν σύνδεσμον μετ' αὐτῆς. Αὕτη τὸν παρέπεμψεν εἰς τὸν πατέρα της. Παρουσιάσθη λοιπὸν εἰς αὐτὸν εἰς ὦραν ἀκατάλληλον, ὁ δὲ Χάου τοῦ εἶπε: «Τί τρέχει Ἀνάγνος;». Δειλάδελιά ὁ ἐπιτήδειος Ἕλληνας τοῦ ἀπαντᾷ: «Ζητῶ τὴν χεῖρα τῆς θυγατρὸς σου!». «Πῆγαινε, θὰ σκεφθῶ!», ἦτο ἡ ἀπάντησις του, ἡ ὁποία δυσαρέστησε τὸν ἡρώα μας, ἀλλὰ ἐπ' ὀλίγον χρόνον, διότι ὁ Χάου, ἐκάλεσε τὴν θυγατέρα του, ἐὰν στέργῃ νὰ γίνῃ σύζυγος τοῦ Ἀνάγνος. Εἰς καταφατικὴν λίαν ἐποικοδομητικὴν ἀπάντησιν, ἐκάλεσε καὶ τὸν Ἀνάγνος καὶ ἀφ' οὗ ἤνωσε τὰ δεξιὰς των, τοὺς ἠσπᾶσθη καὶ εἶπε: «Ὁ οὐρανὸς νὰ σὰς εὐλογῆσῃ!». Τοῦ ἐφίλησαν τὸ χεῖρι καὶ ἡ ἱερουργία ἐτελείωσε...

21) Δ. & Γ. Ἀναγνωστόπουλοι: Ἐνθ. ἀν. σελ. 23. Πρὸς ἀπόδειξιν ὅχι μόνον τοῦ ποιητικοῦ της ταλέντου, ἀλλὰ καὶ τῶν φιλελληνικῶν της αἰσθη-

ἔξοχος συγγραφεὺς καὶ πρόεδρος τοῦ ἐν Βοστώνῃ Συλλόγου
Φιλοσόφων, δὲν εἶχεν ἀνάγκην ἀψύχου κούκλας μὲ ξένα περὰ
μάτων, παραθέτομεν ἓνα ποίημά της, κατ' ἐλευθέραν μετάφρασιν:

ὦ μὴν πῆτε πῶς ἡ Ἑλλάς ἐβούλιαξε στὸν ὠκεανόν
καὶ δὲν ἄφησε παρά ἓναν ἀφρό μόνο στὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας
Ζῆ ἀκόμα μ' ὀμορφιά καὶ δύναμι κι' ἀγάπη.
Ἀναπνέει ἀκόμα ὅπουδὴποτε τὰ τέκνα της εἶν' ἐλεύθερα.

Μιλεῖ μὲ τὰ πλήθη της, κινεῖται μὲ τὴ δύναμί της.
Λάμπει μὲ τὰ αἰσθήματά της τὰ τόσον εὐγενικὰ κι ἀληθινὰ.
Κι ὅσο εἶναι γεμάτη ἀπ' ἀρχαιολογικοὺς θησαυροὺς
τόσο καὶ τὸ στήθος της ἀπὸ γενναῖες προθέσεις καὶ ἀπὸ τόλμη νὰ
τῆς ἐκτελέση.

Ναί! Ἕλληνες στή δρᾶσι. Ἕλληνες στὸ πνεῦμα
καὶ Ἕλληνες στὴν ἀγάπη γιὰ τὴν ποθητὴ πατρίδα τους!
Τῆς παλαιᾶς Σαλαμίνας τὴν τέχνην κληρονομοῦν οἱ ναῦτες της τώρα
καὶ Μαραθῶνος δύναμι μπόρεις νὰ ξαναδῆς στή δοξασμένη χώρα.

Ἡ σοφία τῶν Ἀθηναίων, τῆς Σπάρτης ἡ ἀνδρεία
ἀκόμα λάμπουν στή φυλὴ της μὲ ἄσβεστη ἀχτίδα.
Στήθη γερά, ποὺ ἡ τόλμη τους τὴν παλιά δὲν ντροπιάζει ἀξία
ἀπτότητα καὶ ἀφορὰ ἀντικρῦζουν τὴν Ἀσία.

ὦ! λόγια ποὺ ἀκόμα μᾶς διδάσκουν! ὦ πνοὴ τῶν σοφῶν!
πόσο εἶναι γλυκὸ ν' ἀκούετ' ἡ ἠχώ σας, ποὺ ἀνεβαίνει
μέσα ἀπὸ τοὺς μακροὺς, ἐρήμους αἰῶνας καὶ μᾶς λέγει
πῶς εἶν' ἀκόμα κοντὰ ἡ ἐποχὴ τῶν ποιητῶν καὶ τῶν θεῶν!

Τοῦ χρόνου τὸ πέρασμα κι ὁ συνεργάτης του, ὁ Τοῦρκος,
μόνον τὸ ἐπάνω τσαλαπάτησαν κι αὐτὸ μὲ πολὺν κόπο.
Μόνη ἡ πνοὴ τοῦ μεγάλου Διὸς θὰ μπορούσε ποτέ νὰ διώξη
τὸ μειδίαμα τοῦ παρελθόντος ἀπ' τὴ γῆ τῆς ἀγάπης.

Ναί! ἤχει γιὰ μᾶς ἀκόμα ἡ φήμη θανάτου ἡρώων
καὶ ὀμορφες στροφές ἀκούοντ' ἀκόμα ἀπ' τὰ βάθη.

ὦ! ποιηταὶ δῶστε μας φλόγα, ὦ μεγάλοι, ἐμπνεύσατέ μας!
Χρειάζεται κάτι παραπάνω ἀπὸ καιρὸ γιὰ νὰ ὑμνήση κανεὶς τὴ
λησμονημένη Ἑλλάδα!

στολισμένης, ἀλλ' ἀνδρός ἰσοτίμου...»²². «... Ἐκτοτε ὁ Μ. Ἀναγνωστόπουλος κατέστη ὁ ἰδιαίτερος βοηθός τοῦ Σαμουήλ Χάου εἰς τό δυσχερές ἔργον του. Καί ἐπειδή βαθμηδόν ἡ ὑγεία τοῦ γεγηρακότος καί ἀσθενικοῦ ἤδη φιλέλληνος δέν ἐπέτρεπε πλέον εἰς αὐτόν τήν ἀνελλιπῆ ἐνασχόλησίν του μέ τά διευθυντικά του καθήκοντα, ὁ Μ. Ἀναγνωστόπουλος ἤ Ἀνάγνος, τόν ἀνεπλήρωνε συχνά. Καί οὕτως ἐλάμβανε τήν εὐκαιρίαν νά προπονηῖται καταλλήλως εἰς τήν διεύθυνσιν τοῦ περιφήμου Ἰνστιτούτου καί νά ἐξοικειώνεται ὁσημέραι πρὸς ὅλας τὰς λεπτομερείας καί τὰς δυσχερείας τὰς σχετικὰς πρὸς τό ἔργον τοῦ διευθυντοῦ τοσοῦτον πολυδαιδάλου καί μεγάλου Ἰδρύματος. Ἐμελέτα μέ πολύ ζῆλον καί μέ ἀληθινὴν ἀγάπην τό δυσχερέστατον ἐκπαιδευτικόν σύστημα καί τόν τρόπο διδασκαλίας τῶν τυφλῶν καί ἐμμεῖτο ὁσημέραι καλύτερον εἰς τήν μεθοδικήν τῆς δυσκόλου, ὅσον καί φιλάνθρωπου ταύτης ἐπιστήμης. Παρηκολούθησε μέ πλεῖστον ἐνδιαφέρον τήν ἐκπαίδευσιν τῆς περιφήμου τυφλῆς σπουδαστρίας Laura Brigham καί οὕτω παρεσκεύασε τόν ἑαυτόν του καταλλήλως εἰς τήν μόρφωσιν ἐξ ἴσου περιφήμων μαθητῶν καί μαθητριῶν καί κυρίως τῆς Helen Keller.

Τῷ 1876 ἀσθενήσαντος σοβαρῶς τοῦ Χάου ὁ ἀντάξιος γαμβρός του ἔγινε τακτικός ἀναπληρωτής του. Τό δέ ἐπόμενον ἔτος μετὰ τόν θάνατον τοῦ διασήμου φιλέλληνος, τοῦ ὁποίου ὀλόκληρος ὁ βίος κατηναλώθη εἰς τήν ἐκπλήρωσιν τῶν φιλανθρωπικῶν καί φιλελληνικῶν διαθέσεων τῆς εὐγενοῦς καί γενναίας ψυχῆς του, ὁ Ἀναγνωστόπουλος ἐξελέγη ὑπό τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἰνστιτούτου PERKINS τακτικός διάδοχός του ἐν τῇ διεύθυνσει αὐτοῦ.

Ἡ εἰς τό ὑψηλόν τοῦτο ἐκπαιδευτικόν ἀξίωμα ὀνομαστοῦ ἰδρύματος ἀνάδειξις ἀνδρός ξένου καί μάλιστα καί ξένης ὑπηκόου (ὁ Ἀναγνωστόπουλος διετήρησε ζηλοτύπως μέχρι ολίγου πρὸ τοῦ θανάτου του τήν Ἑλληνικὴν ὑπηκότητα), ἡ ἐκλογή καί προτίμησις του μεταξύ τοσοῦτων ἄλλων συνεργατῶν του καί διακεκριμένων τυφλολόγων ὄχι μόνον τοῦ Ἰνστιτούτου PERKINS, ἀλλὰ καί ἄλλων τυφλοκομικῶν Ἰνστιτούτων τῆς Ἀμερικῆς, μαρτυρεῖ περιλάμπρως, πόσον μεγάλη ἦτο ἤδη ἡ ἐκτίμησις, μέ τήν

22) Φ. Παρασκευαΐδου: Ἐνθ. ἀν. σελ. 14.

ὅποιαν περιεβάλλετο παρά τῶν Ἀμερικανῶν ὁ πρό δεκαετίας μόλις ἐγκατασταθεὶς παρ' αὐτοῖς ἀοίδιμος ἀνὴρ καὶ πόσον ἐπιτυχῶς καὶ φιλοτίμως εἶχε μέχρι τοῦδε ἐργασθῆ εἴτε ὡς ἀπλοῦς καθηγητῆς εἴτε ὡς ἀναπληρωτῆς τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἰδρύματος. Ἀλλά μαρτυρεῖ ἅμα καὶ πόσων εὐμενῶν προσδοκιῶν ἦτο ἀντικείμενον ὁ διάδοχος τοῦ Σαμουήλ Χάου.

Ὁ Μ. Ἀναγνωστόπουλος ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἰνστιτούτου ἠκολούθησεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὴν ὁδὸν τὴν ὅποιαν ἐχάραξεν ὁ ἐπιφανὴς προκάτοχός του. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἠμπόδισεν αὐτὸν νὰ ἐπιφέρῃ πολλάς καὶ σπουδαίας καινοτομίας καὶ μάλιστα νὰ ἀναπτύξῃ καὶ νὰ τελειοποιήσῃ τὸ ἐν χρήσει διὰ τοὺς τυφλοὺς καὶ κωφαλάλους σπουδαστὰς ἐκπαιδευτικὸν καὶ μορφωτικὸν σύστημα. Εὐθύς κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς διευθύνσεώς του ἵδρυσεν ἐν τῇ Σχολῇ μέγα Τυπογραφεῖον πρὸς ἐκτύπωσιν εἰδικῶν διὰ τοὺς τυφλοὺς διδακτικῶν βιβλίων με ἐκτυπα τὰ στοιχεῖα καὶ οὕτως ἐτυπώθησαν ἐν αὐτῷ πάμπολλα ἐπιστημονικὰ καὶ μουσικὰ βιβλία πρὸς χρήσιν τῶν τυφλοκωφαλάλων σπουδαστῶν. Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Ἰδρύματος εἶναι ἤδη ἡ πρώτη ἐν τῷ κόσμῳ εἰς τὸ εἶδος τῆς. Ὡσαύτως ἐπλούτισε τὴν Σχολὴν με πλεῖστα καὶ σπάνια διδακτικὰ ὄργανα. Τῷ 1880 πρὸς μεθοδικωτέραν καὶ ἀρτιωτέραν ἐκπαίδευσιν τῶν τυφλῶν συνέλαβε τὸ σχέδιον ἱδρύσεως προπαιδευτικῆς διὰ τὸ Ἰνστιτούτον Σχολῆς. Τὸ ἔργον ἦτο ἀρκετὰ δύσκολον. Ἀπητοῦντο πολλὰ χρήματα καὶ οἱ πόροι τοῦ Ἰνστιτούτου δὲν ἐπῆρκουν πρὸς τοῦτο. Ἀλλ' ὁ Ἀναγνωστόπουλος δὲν ἐκάμφθη ἀπὸ τὴν δυσχέρειαν ταύτην.

Ἀπηυθύνθη καταλλήλως πρὸς τὴν ἀνεπτυγμένην καὶ ἀληθῶς πολιτισμένην κοινωνίαν τῆς Βοστώνης, τῶν Ἀθηνῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὅπως ἐπονομάζεται αὕτη, καὶ ἡ φιλανθρωπία τῶν Ἀμερικανῶν δὲν ἐβράδυνε νὰ θέσῃ εἰς τὴν διάθεσίν του ἑκατοντάδας χιλιάδων δολλαρίων. Τὸ διὰ τὴν συντήρησίν του κεφάλαιον ἀνέρχεται ἤδη εἰς 2.000.000 δολλάρια. Τὰ τῆς ἱδρύσεώς του καὶ τῆς ἐν αὐτῷ διδασκαλίας ἐξέθηκεν ὁ Ἀναγνωστόπουλος εἰς τὸ βιβλίον του: *Kindergarden and primary school for the blind, Boston 1886*^{22α}.

22α) «... Ὁ συμπατριώτης μας Μιχαὴλ Ἀνάγνος εἶναι ἐπίσης ὁ ἐμπνευστῆς καὶ δημιουργὸς τοῦ πρώτου νηπιαγωγείου τυφλῶν παιδιῶν στὸν κόσμο καὶ ἦταν ἐξαιρετικὰ συγκινητικὸ γιὰ μένα νὰ παρεβρεθῶ τὸ 1948,

+

January 21st 7.

My dear Sir,

I can recommend to you a young lady as governess of your little daughter heartily and without any reservation. Her name is Miss Annie M. Sullivan. She is one of the recent graduates of this school: but her sight has been for several years steadily improving, so that she is now able to read and write. She is exceedingly intelligent, strictly honest, industrious, lady-like in her manners and very amiable. Her moral character is all that can be desired. The valedictory address which she composed and delivered at the commencement exercises of this institution last June, and which you will find on the 125th page of our annual report, will give you some idea of her literary ability. She is familiar with Laura Bridgman's case and with the methods of teaching deaf-mute and blind children, and I assure you, that she will make an excellent instructress and most reliable guide for your little daughter. If you wish to employ the services of Miss Sullivan, please let me know the terms which you are disposed to offer, and oblige,

Yours very sincerely,

M. Anagnos.

Mr. A. H. Keller.

Tussumb, Indiana.

Ἄλλά τὴν κυρίαν αὐτοῦ προσοχὴν καὶ προσπάθειαν ἔστρεψεν εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἐν χρήσει διὰ τοὺς τυφλοὺς ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, τοῦ ὁποίου τὴν ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐξέλιξιν περιέγραψεν εἰς τὸ βιβλίον του Education of the blind historical sketch of its origin, rise and program. Boston 1882. Κατ' αὐτό ἐξεπαιδεύθησαν ὑπ' αὐτοῦ μέ θαυμαστά τῶντι ἀποτελέσματα πλεῖστοι μαθηταὶ καὶ μαθήτριά του, ἐκ τῶν ὁποίων γνωστότεροι καὶ διασημότεροι εἶναι ὁ τυφλοκωφάλαλος Θωμᾶς Stringer, ἡ Edith Thomas, ἣτις εὐγνωμόνως ἐσυνήθιζε νὰ ἐπαναλαμβάνη: 'ὄ,τι εἶμαι καὶ ὄ,τι θά δυνηθῶ νὰ πράξω καὶ νὰ ἀπολαύσω, τό ὀφείλω εἰς τὴν σχολὴν καὶ δι' αὐτῆς εἰς τόν κ. Ἄναγνωστόπουλον'. (All that I am and can do and enjoy, I owe to the school and through it to Mr Anagnos), ἡ Ἐλισάβετ Robin, ἡ Cora Adelia Crocker, ἡ Nellie Winitzky καὶ πρό πάντων ἡ περιώνυμος τυφλοκωφάλαλος Helen Keller, ἣτις ἀνεδείχθη πολὺ ὑπερτέρα τῆς περιφήμου μαθητριάς τοῦ Σ. Χάου Laura Brigman, ἡ ὁποία "... Μέχρι τὸν θάνατόν της, στίς μέρες μας, μετὰ τὴν ἐπίσκεψή της στή χώρα μας, πατρίδα τοῦ Μιχαήλ Ἄναγνώστου, που ὅπως ὁμολογοῦσε ἡ ἴδια, τὴν βοήθησε ὅσο λίγοι νὰ ξαναβρῶν τὴ δρᾶση καὶ τὴν ἀκοή της καὶ νὰ ξαναγυρίσῃ στή ζωή!"^{23,23a} α. Τὰς ἐπιφερομένας ἐκάστοτε

στήν ἐτήσια σεμνή τελετὴ τῆς στεγάσεως τοῦ ἀνδριάντα του στή Βοστώνη, ἀπὸ τυφλά νήπια ποὺ ἔψαλαν τὸν πρὸς τιμὴν του ὕμνο:

« Ἄναγνος ὁ εὐεργέτης μας!

Ἄναγνος ὁ μέγας μας φίλος!...»

Ἐλεν Κέλλερ. « Ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς μου», μετάφραση: Μάρως Λοῖζου.

Ἐκδόσεις: Δρούγκα, σελ. 12, ἀπὸ τὸν πρόλογο τοῦ κ. Μανώλη Κεφᾶκη, Γενικοῦ Διευθυντοῦ τοῦ ΦΑΡΟΥ ΤΥΦΛΩΝ.

23) Περιοδικόν «ΕΠΙΚΑΙΡΑ», Τεῦχος 290, 22 Φεβρουαρίου 1974, σελ. 60-61. Ἐπίσης παραθέτομεν κατωτέρω ἐπιστολὴς τῆς Helen Keller πρὸς τὸν Μ. Ἄναγνωστόπουλον, παρμένες ἀπὸ τὸ βιβλίον της: «The story of my life», ἔκδ. Hodder and Stoughton, Bungay, Suffolk, Great Britain, 1966, τὸ ὁποῖον ἡ Helen Keller ἔγραψε σὲ ἡλικία 22 ἐτῶν. Σ' αὐτὴς φαίνεται ἡ ἐπιρροή ποὺ ἤσκησε ὁ Μ. Ἄναγνωστόπουλος σὸ σκληρὸ καὶ ἀτίθασο χαρακτῆρα της, γιὰ νὰ γίνῃ κατόπιν ἡ γνωστὴ σ' ὅλο τὸν κόσμον γιὰ τὸ δυνατό της χαρακτῆρα Helen Keller. (Βλ. σχετικῶς ἐπ. σελίδας).

23a) «... Κατὰ τὸ σύντομο διάστημα τῆς παραμονῆς τῆς Ἐλεν Κέλλερ στήν περίφημη σχολὴ τυφλῶν PERKINS, στή Βοστώνη, διευθυντῆς ἦταν ἓνας Ἕλληνας ἀπ' τὸ χωριὸ Πάπιγγο τῆς Ἠπείρου, ὁ Μιχαήλ Ἄναγνω-

Ἡ Helen Keller μέ τήν δασκάλα τῆς Ἄννα Σάλλιβαν.

Ἡ Helen Keller μέ τόν Μ. Ἀναγνωστόπουλο.

μεταρρυθμίσεις και τελειοποιήσεις και τὰς ἐξ αὐτῶν ἐπιτυγχανομένας προόδους ἐξέθετε τακτικῶς εἰς τὴν Ἐπετηρίδα τοῦ Ἰνστιτούτου (Annual Report of the Trustees of the Perkins Institution and Massachusetts school for the blind)»²⁴.

Κι ἐνῶ ὅλα πήγαιναν τόσο καλά, ξαφνικὰ δέχεται ἓνα πολὺ δυνατό χτύπημα ἀπὸ τὴ μοῖρα. Στὶς δέκα Μαρτίου 1886, πεθαίνει ἀπὸ καρδιακὸ νόσημα, ἡ πολυαγαπημένη του σύζυγος Ἰουλία! Τραντάχτηκε ὀλόκληρος! Νὰ πῶς ὁ ἴδιος ἀναγγέλλει τὸ θλιβερὸ συμβάν στὸν ἀδελφὸ του Χριστόδουλο στὸ Πάπιγγο:

« Ἐν Βοστώνῃ τῇ 21-3-1886 Ἀγαπητὲ ἀδελφέ. Ἡ ἐπιστολή σου τε καὶ φιλτάτου μοι υἱοῦ σου Δημητρίου, μ' εὐρεν ἐν τῷ μέσῳ ὀδυνηροτάτης θλίψεως. Ἡ προσφιλὴς μοι σύζυγος Ἰουλία, ἀπεβίωσε τῇ 10ῃ τρέχοντος μηνὸς ἐκ καρδιακοῦ νοσήματος. Τὸ φοβερόν τοῦτο γεγονός ἐπῆλθεν ὡς ἀπροσδόκητος κεραυνὸς ἐξ αἰθρίου οὐρανοῦ καὶ παρέλυσε πάσας τὰς τε σωματικὰς καὶ νοητικὰς δυνάμεις μου. Διατελῶ εἰσέτι ἐκπληκτὸς ἀπέναντι τοῦ μεγέθους τῆς συμφορᾶς μου. Μετ' ἐμοῦ πενθεῖ ἅπασα σχεδὸν ἡ πόλις ἐπὶ τῷ θανάτῳ γυναικὸς ἧς ἡ φυσικὴ καλλονὴ ἦτο ἀσυγκρίτως ὑπερτέρα τῆς ἐξαισίας σωματικῆς ὠραιότητός της. Ἡ μακαρίτις ἦτον σχεδὸν ἕκτακτον φαινόμενον πολυμαθείας, ἀγαθότητος καὶ ἀνυποκρίτου ἀφοσιώσεως πρὸς πᾶν ὅ,τι εὐγενές καὶ ὄσιον, οὐ μόνον ὠμίλει καὶ ἐγράφεν ἀπροσκόπτως καὶ μετ' ἀπαραμίλλου γλαφυρίας, τὴν Ἀγγλικὴν, τὴν Γαλλικὴν, τὴν Γερμανικὴν, τὴν Ἰταλικὴν καὶ τὴν καθομιλουμένην Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλ' ἦτο κάτοχος τῆς Ἱστορίας καὶ τῆς Φιλοσοφίας. Ἐγνώριζε καλῶς τὴν Λατινικὴν καὶ τὴν Ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἦτο κλειδοκρά-

---

στόπουλος ἢ Ἀνάγνος, ὅπως ἡ ἴδια τὸν ἀναφέρει στὸ βιβλίο της. Αὐτὸς διέγινωσε τίς ἰκανότητες τῆς Ἑλεν Κέλλερ καὶ ὁ ἴδιος ἔκανε τὴν τόσο ἐπιτυχημένη ἐπιλογή τῆς Ἀννη Σάλλιβαν, τῆς δασκάλας της. Καὶ δὲν μπορούμε νὰ γνωρίζουμε ἂν χωρὶς τὴν διορατικότητα τοῦ Μιχαὴλ Ἀναγνωστόπουλου τὸ φαινόμενο Ἑλεν Κέλλερ θὰ ἐξελισσόταν κατὰ τὸν θαυμαστὸν αὐτὸν τρόπο... Νομίζω, τέλος, ὅτι ἡ γνωριμία της μὲ τὸν Ἀνάγνο καὶ ὁ θαυμασμὸς της γιὰ τοὺς Ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς, γέννησαν στὴν ψυχὴ τῆς Ἑλεν Κέλλερ τὸ αἶσθημα λατρείας καὶ σεβασμοῦ πού ἔτρεφε γιὰ τὴν Ἑλλάδα...». Ἑλεν Κέλλερ: Ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς μου: ἐνθ. ἀν. σελ. 12.

24) Δ. & Γ. Ἀναγνωστόπουλοι: Ἐνθ. ἀν. σελ. 33-34.

τειρα τοῦ ποιητικοῦ καί φιλολογικοῦ θησαυροῦ ὄλων τῶν πεπολιτισμένων Ἑθνῶν. Οἱ Τυφλοὶ, οἱ Κωφοί, οἱ Ἀνάπηροὶ καί πάντες οἱ δυστυχοῦντες εὕρισκον πάντοτε ἐν αὐτῇ ἀσφαλές καταφύγιον καί θερμὴν ἀντιλήπτορα. Οὐδεὶς ποτέ ἔκρουεν εἰς μάτην, οἱ ἐνδεεῖς καί ἄστεγοὶ τὴν ἠγάπων εἰλικρινῶς, οἱ φίλοι τῆς τὴν ἐλάτρευον καί ὀλόκληρος ἡ κοινωνία τὴν ἐσέβετο. Σπανίως ὁ θάνατος γυναικός ἐξήγειρε τόσῃν θλίψιν καί συμπάθειαν, ὅσον αὐτῆς. Ἐννοεῖς εὐκόλως ὅτι ἡ ἀπώλεια τοιαύτης συμβίας, ἣτις ἦτο τό πᾶν εἰς ἐμέ, ἀνέτρεψε πάντα τὰ σχέδιά μου. Δέν εἶμαι εἰσέτι εἰς κατάστασιν νά σκεφθῶ ὀριστικῶς περὶ τοῦ μέλλοντος. Σκοπὸν ἔχω νά διευθετήσω οὕτω τὰς ὑποθέσεις μου, ὥστε νά δυνηθῶ νά ἐπιστρέψω εἰς Ἀθήνας ὅσον οἶον τε τάχιον καί νά διανύσω ἐκεῖ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς μου, ἀλλ' ἵνα κατορθώσω τοῦτο, απαιτεῖται χρόνος καί ἐνδελεχῆς ἐργασία. Τὸν ἀνεψιὸν μου Δημήτριον ἀσπάζομαι ἐγκαρδίως, ἐπίσης καί πάντας τοὺς συγγενεῖς καί συντοπίτας.

Ἔρρωσο περιπόθητε ἀδελφέ καί γράφε ὅταν εὐκαιρῆς πρὸς τὸν τεθλιμμένον μὲν ἀλλὰ ἀπὸ κέντρου ψυχῆς ἀγαπῶντα σε ἀδελφὸν σου Μ. Ἀναγνωστόπουλον»²⁵⁾

Ἀλλὰ παρὰ τὸ ἀπότομα δυνατό αὐτὸ χτύπημα, μπόρεσε κι ἔκανε τὴ σκέψη: ὅτι εἶναι προτιμώτερο νά συνεχίσῃ, ἔστω καί σοβαρὰ τραυματισμένος, τὸν δύσκολο μὰ ὑπέροχο ἀγῶνα τοῦ ἀλτρουϊσμοῦ, τῆς φιλανθρωπίας, τῆς ἀνακουφίσεως τοῦ πόνου καί τῆς ψυχικῆς ἐνισχύσεως τοῦ συνανθρώπου του.

«...Οὕτω τὸ ὑπ' αὐτοῦ διευθυνόμενον Ἰδρυμα ἀνήχθη εἰς τὸ πρῶτον ἐν τῷ κόσμῳ Ἰνστιτοῦτον τυφλῶν, ὑπέρτερον κατὰ πολὺ τῶν ἰσοτίμων σχολῶν τῆς Γαλλίας, Ἀγγλίας καί Γερμανίας καί ἄλλων πολιτισμένων χωρῶν τῆς Εὐρώπης καί Ἀμερικῆς. Καί ἦτο δικαία ἀναγνώρισις τῶν ἐξόχων ὑπηρεσιῶν του καί ἀπονομὴ δικαίας τιμῆς ἢ εἰς τὸν Μιχαὴλ Ἀναγνωστόπουλον ἀνάθεσις ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως τῆς ἐντολῆς, ὅπως τὴν ἀντιπροσωπεύσῃ εἰς τὸ ἐν Παρισίοις τῷ 1900 συγκληθέν Διεθνές Συνέδριον τῶν καθηγητῶν καί φίλων τῶν τυφλῶν, κατὰ τὸ ὅποιον ἐξελέγη καί ἀντιπρόεδρος, τῆς προεδρίας προσενεχθείσης τιμῆς

25) Μιχαὴλ Σκούρτης: Ἐφημερὶς «Ἡπειρωτικὸν Μέλλον»: «Ὁ Μιχαὴλ Ἀναγνωστόπουλος, ἓνας μεγάλος ἀνθρωπιστής καί μεγάλος εὐεργέτης», ἀριθ. φύλ. 97/483 τῆς 6-12-1961.

ένεκεν εἰς τόν ἀντιπρόσωπον τῆς φιλοξενούσης τό συνέδριον χώρας, τῆς Γαλλίας. Κατ' αὐτό ὁ Μ. Ἀναγνωστόπουλος ἔλαβεν ἐνεργώτατον μέρος εἰς τὰς συζητήσεις καί διὰ τῶν ἐγκύρων καί φωτεινῶν γνωμῶν καί εἰσηγήσεων του, αἵτινες ἦσαν προῖόν τῆς μακρᾶς πείρας του, προσήνεγκε πολύτιμα στοιχεῖα εἰς τό ἔργον τοῦ Συνεδρίου.

Μετά τήν λήξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, ἐπεσκέφθη τὰς κυριωτέρας σχολάς τυφλῶν τῆς Γαλλίας καί Γερμανίας πρός μελέτην τῶν ἐν χρήσει ἐν αὐταῖς διδακτικῶν μεθόδων καί τῶν ἐν γένει προόδων αὐτῶν»²⁶.

Μέσα σ' αὐτές τίς πολλές καί ποικίλες ἀπασχολήσεις του ἀφηνε κι ἓνα μέρος μέσ' στήν καρδιά του, γιά νά ἐδρευῆ ἡ νοσταλγία πρός τήν ἰδιαίτερη Πατρίδα του, τό Πάπιγκο! Ποιός ξέρει, πόση ἀνακούφισι νά αἰσθάνονταν, ὅταν εὑρίσκε τήν εὐκαιρία νά γυρίζη τίς σκέψεις του πίσω, ἐκεῖ στό χώρο τῶν παιδιάστικων χρόνων, ὅπου χαρούμενα κι ἀνέμελα παίζουν, ἐκείνης τῆς ἡλικίας οἱ ἀναμνήσεις! Στό πολυκύμαντο βιο του, γαλήνη εὑρίσκε μόνο ὅταν κατῶρθωνε νά μεταφερῆ τή σκέψι του στό Πάπιγκο καί γιά τοῦτο ἤθελε νά τό βοηθήσῃ, νά βοηθήσῃ τοὺς ἀνθρώπους του, μά πάνω ἀπ' ὅλα ἤθελε ν' ἀνεβάσῃ τή στάθμη τῆς πνευματικῆς μορφώσεως!

«... Ἡ ἀγάπη του καί τό ἐνδιαφέρον διὰ τό Πάπιγκο, τήν μικράν αὐτήν καί ὄρεινήν γωνίαν τῆς Ἡπείρου, εἰς τήν ὁποῖαν εἶδε κατά πρότον τό φῶς τοῦ ἡλίου, καί καθόλου διὰ τό ἔθνος εἶναι πάντοτε μεγάλη καί ζωηρά. Καί ἐπειδή, καθῶς ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς, εἶχε καί αὐτός ἐδραϊάν τήν πεποίθησιν –καί τήν ἐτόνιζε πάντοτε εὐγλώττως καί πειστικώτατα– ὅτι τό μέλλον τῆς φυλῆς μας θά ἡδύνατο νά ἐξασφαλισθῆ μέγα καί ἔνδοξον μόνον διὰ τῆς ὑγιουῖς καί ἑλληνοπρεποῦς ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως μέ βάσιν τήν εὐρείαν καί ἀδράν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καί ἐν γένει τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ κυριωτέρα προσοχή του στρέφεται περί τήν ἀνάπτυξιν τῆς ἐκπαιδεύσεως, περί τήν ἴδρυσιν καί συντήρησιν σχολείων, ἀναλόγως τῶν χρηματικῶν μέσων, τά ὁποῖα διέθετε. Πάντοτε στέλλει τόν ὀβολόν του διὰ τήν συντήρησιν τῶν σχολείων τῆς ἰδιαίτερας του πα-

---

26) Δ. & Γ. Ἀναγνωστόπουλοι: "Ἐνθ. ἀν. σελ. 34.

Από την εκπαίδευση
στο Ίνστιτούτο Perkins.

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Τό Ίνστιτούτο Perkins σήμερα.

τριδος και τῆς ἐν Τούρνω-Σεβερίνω τῆς Ρουμανίας παροικίας Παπιγκιωτῶν και ἐπιδαφιλεύει δι' ἰδιαιτέρων ἐπιστολῶν του τὰς συνετας και πεφωτισμένας γνώμας και ὁδηγίας του. Τό προϊόν τῆς ἀκαταπονήτου ἐργασίας και τῆς παραδειγματικῆς λιτότητος και οικονομίας του προώριζε πάντοτε διά τὰς ἐκπαιδευτικὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος του. Καί ὅτε ἡ ἰδιαιτέρα περιουσία του ηϋξήθη ἀρκετά, ὥστε νά ἐπιτρέπη εἰς αὐτόν ἀδροτέραν τήν ἐκδήλωσιν τῶν ὑπέρ τῆς πατρίδος του εϋεργετικῶν διαθέσεων, ὁ ὀβολός του πλουσιώτερος διατίθεται διά τήν ἴδρυσιν και προαγωγήν τῶν σχολειῶν αὐτῆς...»²⁷.

Τό 1888²⁸ ἔρχεται στό Γιάννινα, ἐπικοινωνεῖ μέ τοὺς συγχωριανούς του και ἰδρύει στό Πάπιγκο τὰ «Καλλινεῖα Σχολεῖα», ἢτοι Σχολαρχεῖον, δύο Δημοτικά και Νηπιαγωγεῖον, εἰς μνήμην τῆς μητρὸς του Καλλίνης.

Τό 1900, ἐπιστρέφοντας ἀπό τήν Εὐρώπη, ἔρχεται ξανά στήν Ελλάδα. Ἐπισκέπτεται τήν Ἀθήνα, ἐνισχύσας μάλιστα ἀρκετά ἀπό τὰ ἰδρύματά της. Κατόπιν ἐπισκέπτεται τόν Πατριάρχη Ἰωακείμ Γ', παρά τοῦ ὁποῖου ἔτυχε πολλῶν τιμῶν. «... Ἀλλ' αἱ πατριωτικά και ἐθνικά ὑπηρεσία του δέν ἀστράφησαν μόνον εἰς τήν ἴδρυσιν σχολειῶν ἐν τῇ γενετῆσά του. Ἐπεκτείνονται και εἰς ὅλον τό ἔθνος, διά τήν πρόοδον και τό μέλλον τοῦ ὁποῖου ἔτρεφε πάντοτε φλογερόν ἐνδιαφέρον. Ἰδιαιτέραν μέριμναν και προσπάθειαν κατέβαλε ὡς πρὸς τὸ φυσικόν, διά τήν ἠθικήν πρόοδον και τήν συστηματικὴν ὁργάνωσιν τοῦ ἐν Ἀμερικῇ ἀκμαιοτάτου ἑλληνισμοῦ.

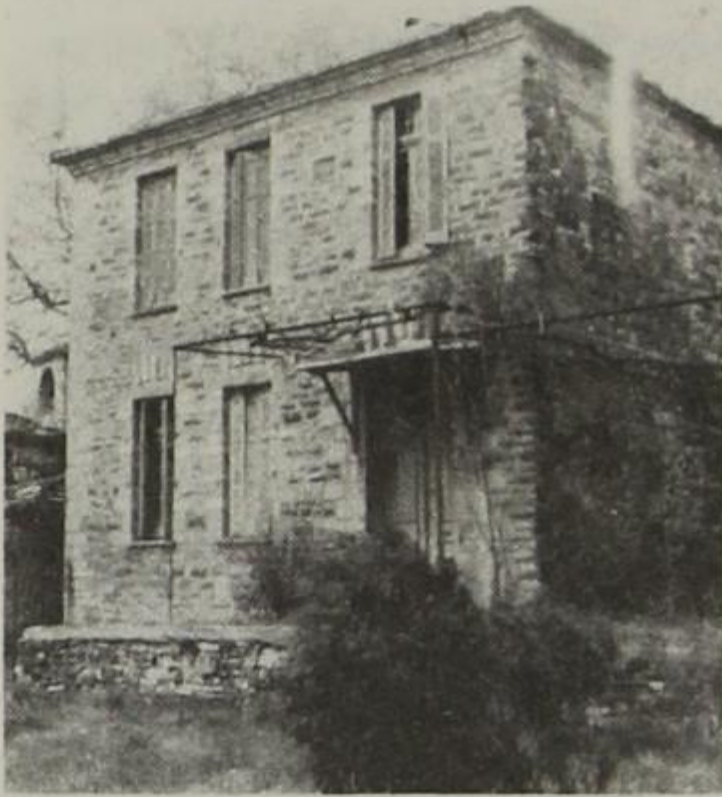
Ἡ διασπορά και ἡ διάσπασις τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων, ὀφειλομένη κατὰ μέγιστον λόγον εἰς τό ἀνέκαθεν μεταναστευτικόν και φιλοποδημον τῆς φυλῆς μας, ἐκίνει πάντοτε τήν πατριωτικὴν ἀνησυχίαν τοῦ φιλοπατρίδος ἀνδρός. Ἐθεώρει τοῦτο ὡς ἀδυναμίαν τοῦ ὀλιγαριθμοῦ ἄλλως τε ἔθνους μας και, ὅσον ἐξηρτάτο ἐξ αὐτοῦ, ἠγωνίσθη νά τό σταματήσῃ ἢ τουλάχιστον νά τό περιορίσῃ.

Καί ὅτε ἐπείσθη πρὸς μεγάλην λύπην του ὅτι τό εἰς τήν Ἀμερικὴν μεταναστευτικόν ρεῦμα ὠγκοῦτο ὁσημέραι και ἐγίνετο ἀκα-

27) Δ. & Γ. Ἀναγνωστόπουλοι: Ἐνθ. ἀν. σελ. 35.

28) Ἡ Anna Gardner Fish, ἐνθ. ἀν. σελ. 15, λέγει, ὅτι: «... Ὁ Μ.Α. ἔκαμε τρία ταξειδία εἰς τήν ἰδιαιτέρα του Πατρίδα, τό πρῶτο ἐγίνε τό 1889...».

ΤΑ ΚΑΛΛΙΝΕΙΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Δημοτικό Σχολείο
Μικρού Παπίγκου.

Δημοτικό Σχολείο Μεγάλου Παπίγκου.

τάσχετον καί ἡ ἐκ τούτου ἐθνική μας αἱμορραγία καθίστατο ἐπί μᾶλλον καί μᾶλλον ἀνησυχητική καί ἐπικίνδυνος· ὅτε ἡ Βουλγαρία ἐνθαρρυνομένη ὑπό τοῦ πανισχύρου πανσλαυϊσμοῦ ἐδημιούργει τό Μακεδονικόν ζήτημα καί ὁ ἐκ βορρᾶ κίνδυνος τῆς φυλῆς μας ἐφαίνεται σοβαρώτατος καί ἐπικείμενος, ἐνόμισεν ἐπιβεβλημένον, πρὸς περίσωσιν τοῦ ἐν Ἀμερικῇ καί ἀλλαχοῦ ἔτι τοῦ κόσμου παρεπιδημοῦντος ἑλληνισμοῦ καί πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς συμβολῆς του εἰς τὴν ἐθνικὴν μας ἀμυναν καί εἰς τὴν ἐθνικὴν μας ὑπαρξιν, νά τὸν ὀργανώσῃ καί νά τὸν συνενώσῃ εἰς μεγάλην καί ἐνιαίαν ἐθνικὴν δύναμιν. Εἰς τὴν ἰδέαν του ταύτην καί τὴν πατριωτικὴν του πρωτοβουλίαν ὀφείλεται ἀφ' ἑνός ἡ ἴδρυσις τῆς ἐν Βοστώνῃ Ἑλληνικῆς Κοινότητος, τῆς ὁποίας γενναίως συνεισέφερον, καί ἀφ' ἑτέρου ἡ σύμπηξις πανελληνίου ἐν Ἀμερικῇ ὀργανώσεως, ἰδρυθείσης ἐν Βοστώνῃ τῷ 1904 ὑπό τὴν ἐπωνυμίαν Ἑθνικὴ Ἐνωσις. Πρόεδρος καί ταύτης ἐξελέγη παρψηφεί ὁ Μ. Ἀναγνωστόπουλος. Πρὸς καλυτέραν ἐκτίμησιν τῶν σκέψεων καί διαθέσεων, ἐκ τῶν ὁποίων ὠρμήθη ἡ ἴδρυσις τῆς Ἑθνικῆς Ἐνώσεως καί ὡς μνημεῖον τῆς διαπύρου φιλοπατρίας του ἀξίζει νά δημοσιευθῇ ὀλόκληρος ἡ προκήρυξις, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνεν ὡς βροντόφωνον ἐθνικὸν σάλπισμα καί ὡς ἐθνικὸν ἐγερτήριο πρὸς τὰς ἐν Ἀμερικῇ καί ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ἑλληνικὰς παροικίας:

*Προκήρυξις πρὸς τοὺς ἐν Ἀμερικῇ καί ἀλλαχοῦ
Ἑλληνικοὺς ἀποικισμοὺς.*

Φίλοι ὁμογενεῖς!

Παντὶ τῷ ὀρθῶς σκεπτομένῳ καί τὰ διδάγματα τῆς συγχρόνου ἱστορίας ἐπιμελῶς σπουδάζοντι εἶναι κατάδηλον, ὅτι τὸ ἔθνος ἡμῶν διέρχεται σοβαρωτάτην κρίσιν. Ἀπὸ τῆς ἀνακτῆσεως τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτοῦ μέχρι τῆς σήμερον οὐδέποτε περιεστοιχίσθη ὑπὸ κινδύνου φοβερωτέρου τοῦ νῦν ἐπικρεμαμένου.

Ἐξω μὲν τῆς ἐλευθέρας γωνίας καταδιώκεται ὑπὸ ἐπιβούλων καί δραστηρίων ἐχθρῶν, ἀκαμάτως κατ' αὐτοῦ ἐργαζομένων, τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ διά πυρός καί σιδήρου ἐπιδιωκόντων καί τὴν λήστευσιν τῆς κληρονομίας του ἐκ παντός μηχανωμένων.

Μόνοι οἱ πρωτουργοὶ τῶν παρά τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ δια-

δραματιζομένων κοινοβουλευτικῶν ὀργίων καί οἱ ἡγέται τῶν σανιδοφόρων στασιαστῶν τυφλώττουσι περί τά συμβαίνοντα καί τά τούτων ἀποτελέσματα.

Πλήν τῶν πανισχύρων ἐραστῶν τῆς κληρονομιάς ἡμῶν, οἵτινες ἐπί αἰῶνας ἐποφθαλμιῶσι τῇ βασιλίδι τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος καί ὡς λύγκες караδοκοῦσι πρόσφορον εὐκαιρίαν νά ἐπιδράμωσιν ἐπί τήν λειάν καί ἐμβάλωσιν ἐπ' αὐτῆς τούς γαμψούς ὄνυχάς των, ἐπεφάνησαν κατά τά τελευταῖα τριάκοντα ἔτη νεοφώτιστοι ἀπαιτηταί ἀντίζηλα ἔθνη, ἅτινα γαλουχηθέντα διά τῶν γαμάτων τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καί φεγγοβολοῦμενα ὑπό τοῦ ἀνεσπέρου φωτός αὐτοῦ, ἐξῆλθον τοῦ σκότους τῆς βαρβαρότητος καί τῆς νάρκης κτηνώδους δουλοσύνης, ἀμείβουσιν αὐτόν διά μελανῆς ἀχαριστίας καί μελετῶσι πῶς νά ἐμπήξωσι μάχαιραν δολοφόνον εἰς τά στέρνα αὐτοῦ. Βούλγαροι καί ἄλλοι ἐμφοροῦνται ἀγρίου μίσους κατά τῆς φυλῆς ἡμῶν καί βυσσοδομοῦσι τήν ἐξαφάνισιν αὐτῆς. Μαινόμενοι ἀνωτατῶς κατ' αὐτῆς, ἴδια ἐκεῖ ἔνθα ἀναμφισβήτητος τυγχάνει ἡ ἀριθμητική ὑπεροχή καί πνευματική κυριαρχία αὐτῆς, οὐδεμίαν ὀλιγωροῦσι μηχανορραφίας ἢ δολοπλοκίας πρὸς ἐξολόθρευσιν αὐτῆς. Τά ἀπαίσια βουλγαρικά κομιτᾶτα προετοιμάζονται μετὰ ἀκαθέκτου δραστηριότητος νά ἐπαναλάβωσι τό βεβηλὸν καί καταστρεπτικὸν αὐτῶν ἐν Μακεδονία ἔργον, ὅπερ διεκόπη ἢ μᾶλλον εἶπεῖν ὑπνώττει προσωρινῶς ἔνεκα τοῦ χειμῶνος.

Συμμορίαὶ αἰμοχαρῶν κακούργων συναθροίζονται ἀδιαλείπτως καί προαλείφονται ν' ἀποδυθῶσιν ἐκ νέου εἰς ἀγῶνα ἀτίμου ἀπανθρωπίας καί δολίας ἐπιβουλῆς, αἱ δὲ βδελυραὶ δολοφοναί, αἱ διηνεκῶς ὑπ' αὐτῶν διαπραττόμεναι, μαρτυροῦσιν, ὅτι οἱ Βούλγαροι δέν παύονται κατεργαζόμενοι τήν ἐξολόθρευσιν τῶν ἀπογόνων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καί τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκ τῆς γενετείας αὐτῶν γῆς. Ὁρεγόμενοι νά σφετερισθῶσιν ὅ,τι ἄλλοις ἀνήκει, παραδίδονται εἰς ἀτελεύτητον σειράν ἀτιμώσεων, φόνων, βιαιοπραγιῶν ἐναντίον ἐκείνων, οἵτινες ἐννοοῦσιν ἀντιπάσης θυσίας νά διατηρήσωσι τήν ἀνεξαρτησίαν των καί τήν ἐθνικότητά των. Ὁμάδες αὐτῶν διοργανίζονται, ἐξοπλίζονται καί συνασπίζονται μετὰ τῶν ὁμαιμόνων αὐτῶν ἵνα δράσωσιν ἀπό κοινοῦ κατά ὑπερόχου καί ἐπικρατοῦντος στοιχείου καί κρίνωσιν τήν τύχην τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου. Πανταχοῦ κινήσεις, ἐνέργεια, κα-

ταχθόνιος συσπείρωσις καί συστηματική ἀντίδρασις κατὰ τοῦ ἐγχειρήματος τῶν ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων διεξαγομένων μεταρρυθμίσεων. Ὅπισθεν πάντων τούτων κρύπτεται τό εἰδεχθές φάσμα τοῦ Πανσλαβισμού. Οὕτω τὰ νέφη ἐπικειμένων ταραχῶν, ἀντί ν' ἀραιῶνται καί διαλύωνται, συμπυκνοῦνται δρομαίως περί τόν Αἴμον καί καθίστανται ζοφερώτερα προαγγέλοντα τήν προσέγγισιν φοβεράς καταιγίδος. Ἐν Σόφια ἡ ἔκρηξις τῆς πυρκαϊᾶς θεωρεῖται ἀναπόδραστος. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Κρούμου ἐργάζονται μετ' ἀστραπιαίας ταχύτητος καί ποιοῦσιν ἀγογγύστως πᾶσαν ἐφικτήν θυσίαν, ἵνα πρωτογωνιστήσωσιν ἐν τῇ ἐπικειμένη θυέλλῃ. Οὐδενός φεῖδονται μέσου, ὅπως ὁ στρατός αὐτῶν παρασκευασθῇ τελείως καί παραστῇ ὡς ἰσχυρός παράγων κατὰ τήν ὥραν τῆς λύσεως τοῦ Μακεδονικοῦ προβλήματος. Τό ἀντικείμενον τῶν ἐνεργειῶν καί ὁ πρότιστος ὅρος τοῦ προγράμματος τῶν ἰθυνόντων τῆς πολιτικῆς αὐτῶν, εἶναι νά θέσωσιν ἐπί ποδός πολέμου πάσας τὰς δυνάμεις τῆς χώρας των. Ἡ Σοβράνιε, παριδοῦσα κανονισμούς καί διατυπώσεις, ἔσπευσε νά ἐγκρίνη ἐν ἀκαρεί τὰ ὑπὸ τοῦ Ἑπουργοῦ τῶν οικονομικῶν ζητηθέντα 25.000.000 φράγκων δι' ἀγοράς ὀπλων καί πολεμοφοδίων, γενομένης ἤδη καί νά ψηφίσῃ διά βοῆς τόν προϋπολογισμόν τοῦ Ἑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν ἐκ 26.283.468 φράγκων, ἀμέσως δέ μετ' αὐτόν πρόσθετον πίστωσιν 5-9 ἑκατ. φράγκων.

Ἀπέναντι τοῦ πυρετώδους τούτου ὀργασμοῦ καί τῆς εἰς ἀπαραιμίλλους θυσίας ἀγούσης δράσεως τῶν ἐν Σόφια πολιτευομένων, τί ποιοῦσιν οἱ ἐν Ἀθήναις; Λογοκοποῦσι, διαπληκτίζονται, μονομαχοῦσιν. Ἐξαντληθέντες ἐφ' ἃ μὴ δεῖ, ἀποδείκνυνται ἀνίκανοι νά δράσωσιν ἐφ' ἃ δεῖ καί ἀφήνουσι τὰ πάντα εἰς τήν τυφλήν εἰμαρμένην καί εἰς τήν διάκρισιν τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς. Ἐπί χρόνους μακροῦς τέλεον ἀμελήσαντες τῶν θεμελιωδῶν ἐθνικῶν ζητημάτων παρήγαγον εἰς τε τό ἐλεύθερον κράτος καί εἰς ὅλον τό γένος τόν οἰκτρόν θερισμόν, ὄν μετ' ἀγωνίας ἀπανθολογοῦμεν σήμερον. Λαλοῦσι περί οικονομικῶν, ἀλλά δέν τολμῶσι νά καταργήσωσι τὰς ἀχρήστους νομαρχίας καί τὰ περιττά πρωτοδικεῖα, δι' ὧν ἀλόγως ἐπεβάρυναν τόν προϋπολογισμόν, φοβούμενοι νά ἐγγίσωσι τήν σφηκίαν τῆς συναλλαγῆς καί τῶν ἀργομισθῶν αὐτῆς παρασίτων. Δαπανῶσι τόν καιρόν αὐτῶν εἰς τὰς μεγαλοπραγμονας σκέψεις πῶς εἶναι δυνατόν νά συμβιβασθῶσιν ὑπὸ ἀντιζή-

λων βουλευτῶν ζητούμεναι παροχαί καί ποῖος διορισθῆ γραμματεύς εἰρηνοδικεῖου, ἵνα μή δυσαρεστηθῆ ἰσχύων τις κομματάρχης. Πιεζόμενοι ὑπό τοῦ ἀκορέστου κοινοβουλευτισμοῦ καί κατατριβόμενοι ἐντός νοσώδους κύκλου ἀτασθάλου καί ἀνηθικοῦ πολιτικοῦ συστήματος, ἐφυγάδευσαν ἐκ τῶν σκέψεων καί τῶν ἔργων αὐτῶν πᾶν ἐθνικόν ἰδεῶδες καί οὕτως ἐξησθένησαν καί ἀπεγοήτευσαν τόν ἑλληνισμόν. "Ὅτι δ' ἐστί τό πάντων χεῖριστον, παρέστησαν αὐτόν ἐκνευρισμένον καί τεταπεινωμένον, συρόμενον ὀπισθεν τοῦ ἄρματος τοῦ κληρονομικοῦ αὐτοῦ ἐχθροῦ καί τείνοντα χεῖρα ἰκέτιδα πρὸς τοὺς ἄρπαγας τοῦ διαδήματος καί τοῦ σκήπτρου τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ. Τοῦτο ἔδωκε τό σύνθημα ἰοβόλου καί ὄλως ἀδίκου ἀλλά γενικῆς κατακραυγῆς καί ἐσπίλωσε τήν ἀχραντον εἰκόνα καί τὰς χρυσοῖς γράμμασι γεγραμμένας σελίδας τῆς ἱστορίας τοῦ γένους ἡμῶν, ὅπερ ἀείποτε ἐπάλαισεν ἡρωϊκῶς ὑπέρ τῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἐξημερώσεως τῶν λαῶν συμπάσης τῆς Ἀνατολῆς.

Οὕτως ἐχρόντων κατὰ δυστυχίαν τῶν πραγμάτων ἐν τῷ ἐλευθέρῳ βασιλείῳ, τί ὑπολείπεται ἡμῖν νά πράξωμεν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαιωμάτων καί πρὸς σωτηρίαν τῶν ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι ἀδελφῶν ἡμῶν; "Ἐν καί μόνον καί περί τούτου ἐνταῦθα ἡμῖν ὁ λόγος. Οἱ καιροὶ μονονουχί φωνήν ἀφιέντες ἀπαιτοῦσι πάντων τῶν τέκνων τῆς Ἑλλάδος τήν ὁμόθυμον, ἐσκεμμένην καί συστηματικὴν ἐνέργειαν. Φιλοπάτριδες "Ἕλληνες καί ἐνήλικοι ἀποικισμοὶ ὑπάρχουσι ἐγκατεστημένοι πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης. Οὗτοι δέν πρέπει νά σταυρώσωσι τὰς χεῖρας καί νά ριφθῶσιν εἰς τό πέλαγος τῆς ἀπελπισίας καί ἀδιαφορίας, ἐγκαταλείποντες εἰς τήν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ τοὺς ἀόπλους Μακεδόνας καί Θρακᾶς, τοὺς Ἡπειρώτας καί Μικρασιάτας καί πάντας ὅσοι συνδέονται μεθ' ἡμῶν δι' ἱστορικῶν καί ἐθνολογικῶν δεσμῶν. Δέον νά ἐγερθῶσιν ἐκ τοῦ ληθάργου τῆς ἀπαθείας καί ἀδρανείας καί δείξωσιν οὐχί διὰ λόγων κενῶν, ἀλλὰ δι' ἔργων ἀπτῶν, ὅτι τό ἔθνος ἡμῶν ζῆ, κινεῖται, δρᾶ, ἔχει ἀκριβῆ συνείδησιν τῆς ἐν τῇ ἀνατολῇ ἐξημερωτικῆς αὐτοῦ ἐντολῆς καί αἰσθάνεται εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας αὐτοῦ τό ὑπό τῶν τραυμάτων τῶν Θρακῶν καί Μακεδόνων εἰς αὐτήν μεταβιβαζόμενον δριμύ καί ὀδυνηρόν ἄλγος. Ὅφειλousi νά συγκεντρωθῶσιν εἰς ἑλληνικοὺς συλλόγους, νά συμπηχθῶσιν εἰς ἐθνικὰς ἐνώσεις, νά συνταχθῶσι πέ-

ριξ τοῦ περιπύστου ἐθνάρχου τοῦ ἐπαξίως καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Φωτίων καὶ Γρηγορίων καὶ δώσωσιν αὐτῷ χεῖρα βοηθείας, νά συγκροτήσωσι σωματεῖα, νά καταστήσωσι κοινόν συμπεριληπτικόν τό πρόγραμμα τῆς ἐνεργείας των, νά ταχθῶσι πρόμαχοι τῶν ἀόπλων στρατιωτῶν καὶ ἀπροστατεῦτων μαρτύρων τῆς ἐθνικῆς ἰδέας καὶ οὕτω ν' ἀποτελέσωσιν ἰσχυρόν πρόχωμα καὶ ἀπροσμάχητον προπύργιον κατά τοῦ ἐκ βορρᾶ καταρρέοντος χειμάρρου. Ἀνάγκη νά κατανοήσωσιν, ὅτι ἡ Μακεδονία εἶναι οὐ μόνον ὄστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός τοῦ γένους ἡμῶν ἀλλ' ἡ πνοή καὶ ψυχὴ αὐτοῦ καὶ ὅτι ἡ ὀριστικὴ αὐτῆς κατάληψις ὑφ' οἰασδῆποτε ξένης δυνάμεως μεγάλης ἢ μικρᾶς ἔσται ἡ ἀρχὴ τῆς ἐξορύξεως τοῦ ζοφεροῦ τάφου, ἐν ᾧ ἡ σῆψις καὶ ἀποσύνθεσις τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ σώματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ θά συντελεσθῇ ἐντός βραχέος χρόνου. Ἐκ τούτων πάντων καὶ παρομοίων σκέψεων ὀρμώμενοι οἱ ἐν Βοστώνη Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νά συστήσωσι πανελλήνιον ἐταιρείαν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ἡ Ἐθνικὴ Ἑνωσις, ἧς τό μὲν κέντρον ἔσται ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Μασαχουσέτης, τῇ ὑπὸ τῶν κατοίκων αὐτῆς καλουμένη Νέα Ἰθάκη, διακλαδώσεις δέ θά ἐκτείνωνται οὐ μόνον πανταχοῦ τῆς ἀμερικανικῆς συμπολιτείας ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ κόσμου ἐνθα ὑπάρχουσιν ἑλληνικαὶ παροικίαι. Ἡ Ἐταιρεία ἔχει διπλοῦν σκοπόν, τόν ἐξῆς:

Πρῶτον μὲν, τό νά ἀναζωπυρώσῃ τό ἐθνικόν φρόνημα παρά τοῖς ἐν Ἀμερικανικῇ συμπολιτεῖα καὶ ἀλλαχοῦ Ἕλλησιν, νά ἐπιρρώσῃ καὶ κρατύνη τό αἶσθημα τῆς φιλοπατρίας των, νά συγκεντρώσῃ τὰς ἐνεργείας αὐτῶν ἐν παντί ζητήματι ἀφορῶντι εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαιωμάτων καὶ βελτίωσιν τῆς τύχης των ὑπὸ τόν ζυγόν τῆς δουλείας διατελούντων ἀδελφῶν ἡμῶν, ν' ἀναπτέρωσῃ τὰς ἐλπίδας πάντων ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἐνώσεως καὶ νά διοργανώσῃ καὶ συμπήξῃ τὰς διεσκορπισμένας δυνάμεις τοῦ γένους ἡμῶν πρὸς φρούρησιν, τῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ χερσονήσῳ καρπόλεως αὐτοῦ καὶ εἰς πραγματοποιήσιν τῆς μεγάλης τοῦ Πανελληνίου ἰδέας. Δεύτερον δέ ν' ἀνασκευάζῃ τὰς νεοθευμένας εἰδήσεις καὶ νά ἀναιρῇ τὰς ψευδεῖς πληροφορίας καὶ ἀνυποστάτους διαδόσεις, τὰς ὑπὸ τῶν πρακτόρων τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐξωνισθέντων μισθάρνων ὀργάνων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου ἀναφερομένας μετὰ σατανικῆς ὄντως

πανουργίας πρὸς ἐξασθένησιν καὶ σβέσιν τοῦ εὐγενοῦς αἰσθήματος τοῦ φιλελληνισμοῦ καὶ εἰς προπηλακισμόν καὶ ἐξουθένωσιν τῆς φυλῆς ἡμῶν. Πρὸς δέ τούτοις νά διαφωτίζη τήν ἐν τῇ Εὐρώπῃ καὶ τῇ Ἀμερικῇ δημοσίαν γνώμην περί τῶν φρικαλέων κακουργημάτων τῶν διαπραττομένων ὑπό τῶν δῆθεν ἐλευθερωτῶν τῆς Μακεδονίας καὶ περί τοῦ ἀληθοῦς καθεστῶτος πασῶν ἐν γένει τῶν ἐν αὐτῇ φυλῶν, ἰδίως ὅμως περί τῶν ἐπ' αὐτῆς ἀπαραγράπτων, ἱστορικῶν, ἐθνολογικῶν καὶ πνευματικῶν δικαιωμάτων τῆς φυλῆς ἡμῶν.

Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἡ ἔταιρεία θέλει ἐργάζεσθαι διὰ διαλέξεων καὶ συλλαλητηρίων καὶ θέλει συλλέγει εἰσβολὰς εἰς βοήθειαν καὶ εὐόδωσιν παντός ἐθνικοῦ ἐγχειρήματος. Ἐκτός δέ τούτου θέλει συνεννοεῖσθαι προθύμως δι' ανταποκρίσεων καὶ συμπράττει δι' ἀρμοδίων μέσων μετ' ἄλλων ἐθνικῶν συλλόγων ἢ συνεταιρισμῶν ὅπουδήποτε τοῦ κόσμου εὐρισκομένων καὶ τόν αὐτόν σκοπόν ἐπιδιώκόντων, συναποτελοῦσα μετ' αὐτῶν ὁ μ ὁ σ π ο ν δ ο ν σ ὺ ν δ ε σ μ ο ν, δρῶντα ἐν πλήρει συμφωνίᾳ καὶ κοινῇ συνεργίᾳ εἰς ὑποστήριξιν καὶ αἰσίαν ἔκβασιν τοῦ εὐγενοῦς ἀγῶνος τῆς διεκδικήσεως τῶν τιμαλφεστέρων τοῦ ἐλληνισμοῦ συμφερόντων καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ Πατρίδι ἀδελφῶν ἡμῶν.

Φύλακες ἄγρυπνοι καὶ ὑπερασπισταὶ ἀκάματοι τῶν ἐλληνικῶν δικαίων οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κήρυκες διαπρύσιοι τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τῶν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ πραγμάτων, οἱ συνεταιρισμοὶ οὗτοι δύνανται νά προσενέγκωσι σημαντικὴν ὑπηρεσίαν. Ἐμφρόνως διοικούμενοι καὶ δραστηρίως ἐργαζόμενοι δύνανται νά συντελέσωσιν οὐ σμικρὸν εἰς τὴν ἀναβίωσιν τοῦ νεκρωθέντος ἐθνικοῦ φρονήματος καὶ εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τῆς μεγάλης ἡμῶν ιδέας. Ὑπολείπεται ἡμῖν εἰσέτι μικρά τις εὐκαιρία πρὸς κατασκευὴν ἰσχυρᾶς ἀγκύρας ἱκανῆς νά σώσῃ τὸ μακεδονικόν σκάφος ἀπὸ τοῦ ἐπαπειλουῦντος αὐτό σλαβικοῦ κλύδωνος. Ὀφείλομεν νά ἐξεγερθῶμεν τοῦ ὕπνου τῆς ὀλιγωρίας καὶ νά τραπῶμεν εἰς ἔργα πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου σκοποῦ. Εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τὰ τέκνα ἡμῶν αἰώνιον ἔσται τὸ αἶσχος καὶ φλέγουσα ἢ ἀρά τῶν ἐπερχομένων γενεῶν ἐάν ραθυμοῦντες καὶ ὑπὸ μανδραγόρα καθεύδοντες ἀφήσωμεν ἔρμαιον εἰς τὰς ἀνουσιουργίας, δηώσεις καὶ δολοπλοκίας ἡμιβαρβάρων σκυθικῶν στιφῶν καὶ λησταν-

ταρτικῶν συμμοριῶν, χώραν κλεινὴν καὶ καθαρῶς ἑλληνικὴν ἣτις ὑπῆρξε τό λίκνον καὶ ἡ τροφός τῆς ὑπερλάμπρου ἐμφανίσεως τοῦ μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ, ὅστις ἐκεῖ γαλουχηθεὶς καὶ ἀνδρωθεὶς εἰσέδυσσε θριαμβευτικῶς εἰς τὰ ἔγκατα τῆς Ἀσίας καὶ ἐκόμισε τὸν πυρσὸν τῆς ἐξημερώσεως καὶ τὴν δαδα τῶν γραμμάτων, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Γάγγου καὶ καθ' ἅπασαν τὴν βόρειον Ἀφρικὴν. Ὁ ἑλληνισμὸς φέρων τὸν ἀκάνθινον τοῦ μαρτυρίου καὶ τῶν καταδιώξεων στέφανον, ὄν μετ' ἀπαραδειγματίστου ἀχαριστίας ἔθηκαν ἐπὶ τῆς πανσέπτου κορυφῆς αὐτοῦ αἱ μιαραὶ καὶ δολοφονικαὶ χεῖρες τῶν ὑπὸ τὴν ζωηφόρον σκίαν αὐτοῦ ἀναπτυχθεισῶν βαρβαρικῶν φυλῶν, δεῖται τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ἀπανταχοῦ τῆς ὑψηλίου διεσπαρμένων τέκνων του. Καλεῖ πάντας τοὺς ἔχοντας αἷμα ἑλληνικὸν κυκλοφοροῦν ἐν ταῖς φλεψίν αὐτῶν καὶ σπινθῆρας πνεύματος ἔθνικοῦ ἰδεώδους θερμαίνοντος τὴν καρδίαν των καὶ ζωογονοῦντος ἐν αὐτῇ τό αἶσθημα τῆς φιλοπατρίας νά καταταχθῶσιν εἰς τὰς φάλαγγας τῶν στρατιωτῶν καὶ συμπυκνώσωσιν αὐτὰς πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἐχθρῶν του. Ἡ ἐπίκλησις εἶναι ἐπείγουσα, θυμαλγῆς, ἔντονος, ταραξικάρδιος, συγκινητικῆ. Ἀποτείνεται πρὸς πάντας ὑμᾶς μετ' ἐξαιρετικῆς ἐμφάσεως ἐκθερμανθείσης ἐν τῇ καμίνῳ τῶν σημερινῶν περιστάσεων καὶ ἀπαιτεῖ σύντομον ἀπόφασιν καὶ θετικὴν ἀπόκρισιν. Τίς ἔσται ἡ ἀπάντησις ἡμῶν; Ἐγγραφον ἐν Βοστώνῃ κατὰ Μάρτιον 1904.

Μ. Ἀναγνωστόπουλος

Εἰς τὴν ενθουσιώδη καὶ ἐξ ἀκραιφνοῦς φιλοπατρίας δονουμένην προκήρυξιν ταύτην πρόθυμοι ἔσπευσαν ν' ἀνταποκριθοῦν οἱ ἐν Ἀμερικῇ φιλοπατρίδες Ἕλληνες. Ἡ Ἐνωσις τῶν ἰδρύθη. Καὶ ὁ Μ. Ἀναγνωστόπουλος, ὁ τακτικὸς καὶ τετιμημένος Πρόεδρος τῆς δι' ἐπανεπιλημμένων πατριωτικωτάτων καὶ εὐγλώτων διαλέξεων ἐφιλοτιμήθη νά ἐξηγήσῃ εἰς τὰ ἐν Βοστώνῃ καὶ ἀλλαχοῦ μέλη τὸν μέγαν καὶ ὑψηλὸν σκοπὸν τῆς. Ὅτε δὲ ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν σύμψηξιν τῆς Ἐθνικῆς Ἐνώσεως οἱ ἐν Ἀθήναις ἀρμόδιοι συγκινηθέντες τέλος ἐκ τῶν κινδύνων, οἵτινες ἀπειλητικοὶ ἐπυκνοῦντο περὶ τό ἔθνος, ἡμῶν, ἀπετίναξαν τὴν νάρκην των καὶ ἀπεφάσισαν νά παρασκευάσωσιν συντόμως καὶ ἐκ τῶν ἐνόντων ἀξιόμαχον στρατὸν καὶ στόλον, ὁ Μ. Ἀναγνωστό-

πουλος ἀπευθύνει ἐπείγουσαν καί πατριωτικωτάτην ἔκκλησιν πρὸς τοὺς ἐν Ἀμερικῇ Ἕλληνας, καλῶν αὐτοὺς εἰς γενναίαν ἐνίσχυσιν τῶν διὰ τὸν ἐθνικὸν μας στόλον διενεργουμένων ἐράων. Ὑπενθυμίζει εἰς αὐτοὺς ὅτι –συμφώνως μὲ τὸν παλαιὸν χρησμόν– πάλιν τὰ ξύλινα τείχη θά σώσουν τὸ χειμαζόμενον ἔθνος μας ἀπὸ τὸν πλήρη καταποντισμὸν του. Καί τὴν ἔκκλησιν ταύτην δημοσιεύομεν σχεδὸν ὀλόκληρον ἀμέσως κατωτέρω:

Ἐπίκλησις πρὸς τοὺς ἐν Ἀμερικῇ Ἕλληνας.

Φίλοι ὁμογενεῖς,

Πάντες ἐμάθομεν μετ' ἀφάτου χαρᾶς, ὅτι μετὰ τοσαύτας καί τηλικαύτας ἀναβολάς καί λογομαχίας ἐψηφίσθησαν τέλος πάντων ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου τοῦ ἐλευθέρου κράτους τὰ ὑπὸ τοῦ Διαδόχου τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου παρασκευασθέντα νομοσχέδια, ὅτι ἡ Πατρίς ἡμῶν συντάσσεται στρατιωτικῶς καί ὅτι γίνεται δραστηρία ἐνέργεια πρὸς ἀγοράν ὀπλων καί ἄλλων ἐφοδίων καί πρὸς ναυπήγησιν ἀξιωμαχοῦ στόλου. Ἀμα ὡς ἠγγέλθησαν ταῦτα ἀμέσως ἤρξαντο νὰ διαλύωνται μὲν ὡς οὐρανοὶ τὰ πυκνά καί ζοφερά τῆς ἀπογοητεύσεως καί καταπτώσεως νέφη, ἅτινα περιστοιχίζουσι τὸ γένος ἡμῶν ἀπὸ τινῶν ἐτῶν καί ἐμποιοῦσιν αὐτῶ τρόμον, ν' ἀναπτέρωνται δὲ αἱ περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδες καί κρατύνηται ἡ καρτερία τῶν προμάχων τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν ἀγῶνος ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ Πατρίδι. Αἱ χαρμόσυνοι αὗται εἰδήσεις ἠλέκτρισαν τοὺς ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας στενάζοντας ἀδελφούς ἡμῶν καί ἐνέπλησαν τὴν καρδίαν αὐτῶν θάρρους καί ἐμψυχώσεως.

Ὑπέδειξαν αὐτοῖς, ὅτι ἐλησμονήθησαν καί ὅτι δέν θά ἐγκαταλειφθῶσιν ὑπὸ τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος ἀπροστάτευτα καί ἔρμαιον τῶν κακουργιῶν τῶν βουλγαρικῶν ληστανταρτικῶν συμμοριῶν, ἀλλ' ὅτι θά τύχῃσιν συντόμου ἀρωγῆς καί τελεσφόρου προστασίας.

Ὁ Ἑλληνισμὸς εἶναι θαυματουργὸς καί πανίσχυρος δύναμις, ἣτις ἐξαπλοῦται καί ἄρχει πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Δέν εἶναι μονοφυής καί μονόροφος, ἀλλὰ δισυπόστατος καί δικάρρηνος. Ἔχει δύο κέντρα, ὧν τὸ μὲν εἶναι πνευματικόν, τὸ δὲ πολιτικόν ἢ ὑλικόν. Τὸ πρῶτον, καίτοι περικυκλούμενον ὑπὸ μυρίων κινδύνων καί πολεμούμενον ὑπὸ ἐπιβούλων καί μοχθηρῶν ἐχθρῶν, ἴσταται ἀκλόνητον οὐ μακρὰν τοῦ πανσέπτου ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας καί ἀποτελεῖ θεότευκτον κιβωτόν, ἐν ἧ ἐμπερικλείονται τὰ ἠθικά καί

ιδεώδη κεφάλαια τοῦ γένους ἡμῶν καί τὰ ἱστορικά καί ἡγεμονικά αὐτοῦ δίκαια. Τό δεύτερον, εἰ καί περιορίζεται ἐντός στενοῦ χώρου, χρησιμεύει ὡς ἀσφαλῆς καί ἐπίκαιρος προσωρινός στρατηγικός σταθμός, ἐν ᾧ τό Ἔθνος ἡμῶν παρασκευαζόμενον νά συμπληρώσῃ τό ἐνδοξόν ἔργον τῶν πατέρων μας, δύναται νά ἐργασθῆ σοβαρῶς καί συγκροτήσῃ ἐπιτυχῶς τὰς στρατιωτικάς καί ἠθικάς τῆς χώρας δυνάμεις ἀφ' ὧν ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἡ πραγμάτωσις τῆς μεγάλης τοῦ Πανελληνίου ιδέας.

Διά λόγους ἀποχρῶντας τὰ ὄμματα ἡμῶν τῶν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων εἶναι ἐπί τοῦ παρόντος ἀτενῶς ἐστραμμένα πρός τό ἐλεύθερον κράτος. Τά ἐκεῖ συμβαινόντα παρακολουθοῦμεν παλλοῦση τῇ καρδίᾳ καί ὅτε μὲν χairoμεν ἐπ' αὐτοῖς καί εὐελπιστοῦμεν ὅτε δέ καταθλιβόμεθα καί ἀπαισιοδοξοῦμεν.

Ἐπ' ἐσχάτων ἠυφράνθημεν καί ἐνεπλήσθημεν ἀγαλλιάσεως ἐπί τῇ χαρμοσύνῳ ἀγγελίᾳ ὅτι ἡ Βουλὴ καί ἡ Κυβέρνησις τῆς ἡμετέρας Πατρίδος ἐξῆλθεν τέλος πάντων τοῦ πλημμελοῦς κύκλου τῆς οἰκτρᾶς ἀποναρκώσεως καί ἐγκληματικῆς ἀδιαφορίας πρός τὰ ζωτικά τοῦ ἔθνους ζητήματα καί ἔθεσαν τὰ θεμέλια τῆς στρατιωτικῆς τῆς χώρας διοργανώσεως. Ἐπὶ τούτου στηρίζομεν οὐ μικράς ἐλπίδας περί τῆς ταχείας διοργανώσεως τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας ἡμῶν καί πάντες κατεχόμεθα ὑπό εὐφροσύνης καί ὑπό τοῦ πόθου νά ἐκδηλώσωμεν τὰ συγχαρητήρια καί τὰ εὐχαριστήρια ἡμῶν ἐπὶ τοῖς ἤδη γενομένοις.

Καλόν καί δίκαιον καί προσῆκον τοῦτο, ἀλλὰ δέν πρέπει νά περιοριζώμεθα εἰς κενὰς αἰσθηματικάς διαχύσεις καί νά δαπανώμεθα μόνον ἐν λόγοις. Ἡ Ἑλλάς περιβρέχεται κατὰ τό πλεῖστον, ὑπὸ θαλάσσης, ἡ δέ κέλευθος ἡ ἄγουσα ἐκ τῶν παραλίων αὐτῆς κατ' εὐθειᾶν εἰς τὴν μητρόπολιν τοῦ γένους ἡμῶν, εἶναι ὑγρά. Ἐχομεν λοιπόν ἀπόλυτον ἀνάγκην ξυλίνων σιδηροτεθωρακισμένων κινητῶν φρουρίων καί ναυτικῆς γεφύρας καί ἵνα ἐπιτευχθῆ ἡ ἀγορά ἢ ἡ κατασκευὴ αὐτῶν δεῖ δὴ χρημάτων, ἄνευ τῶν ὁποίων οὐδέν τῶν δεόντων δύναται νά γίνῃ. Ὅθεν ἕκαστος ἡμῶν ὀφείλει νά συνδράμῃ ἐκ τῶν ἐνόντων.

Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς συλλογῆς τῶν εἰσφορῶν ἢ ἐν Βοστώνῃ ἔταιρεία Ἑθνικὴ Ἐνωσις συνέστησεν ἰδιαιτερον ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ στόλου ταμεῖον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ταμίου αὐτῆς

κ. Ἰωάννου Παρμενίδου, ἐνός τῶν ἐντιμοτέρων καὶ ὄντως φιλοπατρίδων Ἑλλήνων ἐν Ἀμερικῇ, τοῦ ὁποίου ἡ διεύθυνσις εἶναι ὡς ἑξῆς: John Parmenides, No 50 Congress st, Boston, Mass.

Καθιστῶντες γνωστὴν τὴν σύστασιν τοῦ ταμείου τούτου εἰς τοὺς ἐν Ἀμερικῇ ὁμοφύλους ἡμῶν, ἐπικαλούμεθα πάντων τὴν συνδρομὴν ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῆς προσφιλοῦς ἡμῶν πατρίδος, καθικετεύοντες αὐτοὺς νὰ σπεύσωσιν ὅσον οἶον τε τάχιστα νὰ πέμψωσιν ἕκαστος τὸν ὀβολὸν του πρὸς συγκρότησιν ἀξιομάχου στόλου. Οἱ καιροὶ ἐπείγουσι καὶ δὲν ἐπιτρέπουσι βραδύτητα. Εἶναι σχεδὸν βέβαιον, ὅτι αἱ προσπάθειαι τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων περὶ εἰσαγωγῆς διοικητικῶν καὶ ἄλλων μεταρρυθμίσεων ἐν Μακεδονίᾳ ἀποδείκνυνται φρουῖδαι καὶ ὅτι τὸ ἐκεῖ καθεστῶς ἀφίκεται ἤδη εἰς σημεῖον ὀξύ, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποσοβηθῇ ὁ επικρεμάμενος κίνδυνος. Ἡ ὥρα τῆς ἐκρήξεως δεινοῦ σάλου ἐγγίζει· μακάριοι ἔσονται ὅσοι ἂν εὐρεθῶσι γρηγοροῦντες καὶ οὐχὶ ραθυμοῦντες. Ἐχομεν ὀλίγας ἔτι στιγμὰς νὰ ἐπιλασθῶμεν καὶ κατέλθωμεν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης ὅπως εἴμεθα προητοιμασμένοι. Ἄς χρησιμοποιήσωμεν αὐτάς καὶ ἄς ἐργασθῶμεν συντόνως, ἵνα ἀποδείξωμεν δι' ἔργων ὅτι δὲν ἐξευλισθημεν καὶ ὅτι εἴμεθα οὐχὶ οὐτιδανοὶ καὶ ἀφιλοπάτριδες τραπεζαῖοι, λάτρεις τῆς ιδιωφελείας, ἀλλ' ἀληθεῖς βλαστοὶ τῶν προγόνων ἡμῶν καὶ σκηπτροῦχοι πάντων τῶν ἐν τῇ ἀνατολῇ παραγόντων τῆς ἡμερώσεως καὶ τῆς προόδου. Βεβαίως εἰ ἐπιβλεῖς τὴν διάνοιαν, οἱ τρώσαντες εἰς τὰ καίρια τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν ζήτημα διὰ τῆς αὐθάδους μωρολογίας των περὶ συμμαχιῶν καὶ συμπράξεων μετὰ τοῦ θηριώδους κατακτητοῦ καὶ ἀσπιδίου ἐχθροῦ τοῦ γένους ἡμῶν, ἀγνοοῦσιν ὅτι μόναι αἱ στρατιωτικαὶ καὶ ναυτικαὶ δυνάμεις τῆς πατρίδος ἡμῶν θὰ βαρύνωσιν ἐπαισθητῶς ἐπὶ τῆς διεθνοῦς πλάστιγγος καὶ θὰ ληφθῶσι σπουδαίως πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅταν ἐπιστῇ ἡ ὥρα νὰ κριθῇ ὀριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως ἡ τύχη τῆς εὐκλεοῦς χώρας, ἣτις ὑπῆρξε τὸ λίκνον καὶ ἡ τροφὸς μιᾶς τῶν λαμπροτέρων ἐκφάνσεων τοῦ φωτοβόλου κοσμοκράτορος Ἑλληνισμοῦ.

Ἐν Βοστώνη τῇ 22α Αὐγούστου 1904

Μ. Ἀναγνωστόπουλος»²⁹⁾.

29) Δ. & Γ. Ἀναγνωστόπουλοι, ἐνθ. ἀν. σελ. 37 κ. ἑξ.

“Ετσι, μέρα μέ τήν ἡμέρα, ὁ ἐνθουσιασμός του αὐτός, ὅλο καί δυνάμωνε, ὅλο καί φούντωνε μέσα του. Παντοῦ ὅπου πήγαινε καί σ’ ὅποιον κύκλο καί ἄν βρίσκονταν, πάντοτε μιλοῦσε γιά τήν ἀπελευθέρωσι τῆς σκλαβωμένης Ἑλλάδος καί ἰδιαίτερα τῆς Μακεδονίας. Ὑπεγράμμιζε, τόνιζε, βροντοφωνοῦσε τήν ἄμεση καί ἐπείγουσα ἀνάγκη βοήθειας τῆς Ἑλλάδος στήν μοναδική καί ἀνεπανάληπτη αὐτῆς προσπάθεια, μόνη της ν’ ἀποτινάξη τίς βαρειές τοῦ ζυγοῦ ἀλυσίδες, γιατί σάν φωτισμένο καί δυνατό μυαλό πού ἦταν, ἔβλεπε προφητικά τί θά γινόταν μέσα σέ λίγα χρόνια – ὅπως καί ἔγινε –, μ’ ὅλους τούς γύρω μας γειτόνους.

Δέν σταματοῦσε ποτέ μόνον στόν ἐνθουσιασμό οὔτε μόνο στά λόγια. Μέ τόν ἴδιο ζῆλο προχωροῦσε ν’ ἀποδείξη καί ἐμπράκτως ὅ,τι ἔλεγε, τό πίστευε! «Δέν διστάζω νά ξεκινήσω γιά κάτι καί νά ἀναλάβω τίς εὐθύνες μου. Ἄς εἶναι ὅσες θέλουν οἱ δυσκολίες καί τά ἐμπόδια, ἡ πίστις μου στήν καλωσύνη καί τήν ἀγαθοεργία τοῦ σκοποῦ μου, εἶναι τόσο δυνατές, ὥστε νά μὴν ἐπιτρέπω στόν ἑαυτό μου, οὐδ’ ἐπί στιγμὴν ν’ ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς πλήρους ἐπιτυχίας των»³⁰, ἔλεγε πολλές φορές καί ὅταν ἄρχιζε κάποιο μεγάλο ἔργο. Ἦθελε ὁ ἴδιος νά πάῃ ἐπὶ τόπου γιά νά δῆ τίς ἀνάγκες καί τά προβλήματα τοῦ ἐλευθέρου καί τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, ὥστε ἐπιστρέφοντας στήν Ἀμερική, νά εἶναι ἐνήμερος, «ἰδία ἀντιλήψει» καί ἀναλόγως πλέον ἀπ’ ἐκεῖ, νά ἐνεργῇ καί πράττῃ. Ὁ νοῦς του, ἡ καρδιά του, ἡ ψυχὴ του, τό εἶναι του ὅλο, ἦταν στραμμένα πρὸς τήν Ἑλλάδα του! Καταλαμβάνεται ἀπὸ τό πάθος τῆς φιλοπατρίας καί τοῦ ἀλτροῦισμοῦ κι ἀποφασίζει νά ἔλθῃ!

Ἡ πολιτεία τῶν τυφλῶν προστατευομένων του, οἱ φίλοι του, Ἕλληνες καί Ἀμερικανοί, στό ἄκουσμα τῆς ἀποφάσεώς του αὐτῆς, αἰσθάνθηκαν ἓνα νέφος μελαγχολίας νά περνᾶ ἀπὸ πάνω τους. Δέν ἤθελαν νά φύγῃ, ἀλλὰ γιά χάρι τοῦ ὑπερήλικος καί ἀσθενοῦς θεοῦ Παναγιωτέσκου στό Τουρνο-Σεβερὶν τῆς Ρουμανίας, τόν ὁποῖο πολὺ ἐσέβετο καί ἐτίμα, συγκατένευσαν. Ἄραγε ὁ σκοπὸς ἢ ἡ ἀφορμὴ νά ἦταν ὁ λόγος αὐτός;

Στις 17 Μαρτίου 1906 ἀναχωρεῖ ἀπὸ τήν Ἀμερική. Ἐπισκέπτεται τήν Ἀθήνα καί ἐν συνεχείᾳ ἔρχεται στά Γιάννινα. Ἐπικυρώνει τὴ διαθήκη του καί καταθέτει εἰς τήν Ἐθνικὴν Τράπεζαν

---

30) Anna Gardner Fish, ἐνθ. ἀν., σελ. 3, ἐπίγραμμα.

τῆς Ἑλλάδος 5.000 λίρες στερλίνες Ἀγγλίας³¹ διά λογαριασμόν τῶν «Καλλινείων Σχολείων» τοῦ Παπίγκου.

Διά δέ τῆς διαθήκης του –βλέπετε κατωτέρω δημοσιευομένην ὀλόκληρον τήν διαθήκην του–, ἐκληροδότησεν εἰς αὐτά ἄλλα 40.000 δολλάρια, καθὼς καί τήν ἀτομική του βιβλιοθήκη. Ἐπίσης διά τῆς διαθήκης του, ὤρισε 200.000 δολλάρια νά διατεθοῦν πρὸς ἴδρυσιν προτύπου Γυμνασίου. Μιά ἀνησυχία τόν συνετάρασεν ὀλόκληρον. Ἡ μόρφωσις τῶν Ἑλληνοπαίδων στή σκλαβωμένη ἀκόμα Ἡπειρο. Καί πρὸς τοῦτο διακαῶς ποθοῦσε νά ἰδρυθῆ, «... εἰς τινὰ πρὸς δυσμάς τῶν Ἰωαννίνων πόλιν... Ἀνωτάτη Ἑλληνική Σχολή, ἐφάμιλλη τῶν Γερμανικῶν...». Ἐξησεν ὁ ἴδιος πρῶτα τὸ δράμα αὐτό καί ἡ καρδιά του πονοῦσε πολὺ γιὰ τὰ παιδιά ἐκεῖνα τῆς πατρίδος του, πού διψοῦν γιὰ μάθησι, μα δέν μποροῦν, «... δέν ἔχουν κλαπατάρια...», ὅπως λέει ὁ λεβέντης Ἡπειρώτης Κ. Κρυστάλλης, νά μορφωθοῦν σ' ἀνώτερα Σχολεῖα. Μεγάλη σημασία ἔδιδε στή σπουδὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, εἰς τήν κλασσικὴν λεγομένην παιδείαν, διά τῆς ὁποίας ἡ μόρφωσις εὐρύνει τόν νοῦ, διαπλάθει χρηστόν καί γενναφόρονα χαρακτήρα, ἀνεβάζει τὸ πνεῦμα «στὶς σφαῖρες τρανῶν προγόνων ψηλά». Καί γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ, διαθέτει τὸ σεβαστὸ ποσὸ τῶν 400.000 δολλαρίων³².

Στὰ Γιάννινα, «... προτείνει εἰς τοὺς Ἐφόρους τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς³³ ὅτι ἦτο πρόθυμος νά ἀνακαινίσῃ τήν Ζωσιμαίαν καί νά τήν πλουτίσῃ μέ ὅλα τὰ χρειώδη κατὰ τὰ ἐν Γερμανίᾳ λειτουργοῦντα Γυμνάσια, προβαλὼν μόνον ἓναν ὅρον: Ὁ Γυμνασιάρχης νά διορίζηται ἀπὸ τὸ ἐν Ἀθήναις Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας. Τὴν πρότασιν αὐτὴν, ὄχι μόνον ἀπέκρουσαν τὰ δύο κόμματα, ἀλλὰ ἐχλεύασαν αὐτὸν ὡς Ζαγορήσιον. Ἦναγκάσθη συνεπῶς

31) Οἱ Δ. & Γ. Ἀναγν., ἐνθ. ἀν. σελ. 35, ἀναφέρουν, ὅτι ὁ Μ.Α. κατέθεσε τὸ ποσὸν αὐτὸ τὸ 1900 διά τὴν ἴδρυσιν τῶν «Καλλινείων Σχολείων» Παπίγκου.

32) Μιχαὴλ Σκούρτης: Ἐνθ. ἀν.

33) Γρηγόριος Οἰκονόμου: Ἐνθ. ἀν.: «... διηρημένους εἰς δύο κόμματα μέ τὴν ἐπωνυμίαν 'Βλιόρα' καί 'Κόσσα', διά τὸ ζήτημα τοῦ Γυμνασιάρχου, ὑποψηφίων ὄντων τοῦ Γεωργίου Καλούδη καί Μιλτ. Παναταζῆ ἐκ Μονοδενδρίου...».

νά συντάξη τήν διαθήκην, καθ' ἣν προτίμησε τήν ἴδρυσιν ἀνωτάτης Σχολῆς εἰς Κόνιτσαν, ...'εἶτε ἐν ἄλλῃ τινί πόλει πρὸς δυσμάς τῶν Ἰωαννίνων κειμένη...', παρά τήν ἐπέμβασιν τοῦ τότε Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σπυρίδωνος, Κυρατσίδου ἰατροῦ ἐξ Ἀρτσιστης καί Γεωργίου Τσωτίδου ἐκ Παπίγκου, οἱ ὅποιοι τοῦ συνέστησαν νά ἰδρύσῃ Γεωργικόν Σχολεῖον³⁴, διότι ὡς Γυμνάσιον γειτνιάζει ἡ Ζωσιμαία. Ἀπέκρουσε τήν πρότασιν αὐτήν ὁμίλησας ἐπὶ δίωρον, τονίσας τὰ ἀγαθὰ ἐκ τοῦ Γυμνασίου τοῦ πλησίον τῆς Ἀλβανίας...».

Ἰουλία - Ρωμάνα Χάου - Ἀναγνωστοπούλου.

---

34) Τελικά, οἱ μετὰ τόν θάνατόν του ἐκτελεσταί τῆς διαθήκης του, συνεργοῦντος καί τοῦ Παρμενίδου, ἀντιπροσώπου τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης του, παρά τόν ρητόν ὄρον τῆς διαθήκης τοῦ ἀειμνήστου Μ.Α., ὅπως ἰδρυθῇ ἀνωτάτη Σχολή ἢ ἐν πάσῃ περιπτώσει καί Γυμνάσιον, αὐτοὶ ἐπέμειναν εἰς τήν ἀρχικήν των γνώμην καί ἴδρυσαν τήν Πρακτικὴν Γεωργικὴν Σχολήν, ὀνομασθεῖσαν μάλιστα πρὸς τιμὴν του « Ἀναγνωστοπούλειος Σχολή», ἀσεβήσαντες ἔτσι πρὸς τήν τελευταίαν θέλησιν τοῦ Μ.Α.

Ε' ΤΟ ΤΕΛΟΣ

Ἐκ τῆς Γιάννινα πηγαίνει στήν Κωνσταντινούπολι. «... Καί εἶτα, ἀνεχώρησεν εἰς Βουλγαρίαν καί Ρουμανίαν πρός ἐπίσκεψιν τῶν κυριωτέρων ἐν αὐταῖς ἐλληνικῶν παροικιῶν. Ἐσταμάτησεν εἰς Φιλιππούπολιν, τῆς ὁποίας δέν εἶχεν ἀκόμη ἐκριζωθῆ ἡ ἀνθηρὰ καί εὐδαιμών ἐλληνική Κοινότης. Ἐν μακρᾷ καί εὐγλώττῳ διαλέξει του γενομένη ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἐξ ὁμογενῶν ἀκροατηρίου προσεπάθησεν, ὡς νά ἐμάντευε τόν ἐπικείμενον κλυδωνά, ὅστις ἐξηφάνισε τήν ἀτυχῆ Κοινότητα, νά τονώσῃ τῷ ἐθνικόν της φρόνημα καί νά ἐμφυσήσῃ εἰς αὐτήν τήν ἀναγκαίαν ὑπομονήν καί ἐγκαρτέρησιν. Κατόπιν ἐπεσκέφθη τῷ τοῦκουρέστιον. Ὁ ἐν Ρουμανία κατ' ἐκείνον τόν καιρόν δευτερογενέτος ἀμειλικτος ἀνθελληνικός διωγμός ὑπέβαλε καί αὐτόν εἰς πολλάς ταλαιπωρίας. Παρηκολουθεῖτο ὑπόπτως καί ἀγρύπνως ὑπό τῆς μυστικῆς ἀστυνομίας καί παρηγοχλεῖτο καθ' ἐκάστην ὑπ' αὐτῆς. Ἐρευνῶντο ἐπανειλημμένως αἱ ἀποσκευαί του καί παρημποδίζετο συστηματικῶς καί αὐτῇ ἀκόμη ἡ ἐπικοινωνία του μέ τοὺς ἐν Ρουμανία ὁμογενεῖς. Ἐκ τούτων δυσφορία του ἐκλόνισε τήν ἐπισηφάλη ἄλλως τε πρό τινος ὑγείαν του καί ὅτε ἐφθασεν εἰς Τοῦρνο-Σεβερίν, οἷα νά ἐπισκεφθῆ τοὺς ἐν αὐτῷ παρεπιδημοῦντας φίλους καί συγγενεῖς του, ἐπέσε κλινήρης, πάσχων ἐξ ὀξείας νεφροίτιδος.

Πρός θεραπείαν του ἐκλήθη κατά περίεργον σύμπτωσιν ὁ διαβόητος ἀρχηγός τῆς ἀνθελληνικῆς προπαγάνδας καί τοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων διωγμοῦ ἱατρός Λεόντης, καί ὁ Μ. Ἀναγνωστόπουλος, κατόπιν ἀνεπιτυχοῦς ἐγχειρήσεως, μετὰ δύο ἡμέρας, ἀπέθανε τήν 29ην Ἰουνίου 1906 καί ἐκηδεύθη προσωρινῶς ἐν τῇ ρηθείση πόλει²⁵. Οὕτως ἐκλείσθη τὴν γόνιμον καί εἰς τὴν ἐξυπη-

ρέτησιν τῆς τε κυρίας καί θετῆς πατρίδος καταναλωθεῖσαν ζωὴν του.

Ὁ θάνατός του ἀγγελθεῖς εἰς τὴν Ἀμερικὴν δι' ἐπισήμου τηλεγραφήματος τοῦ τότε ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ κ. Α. Σκουζέ πρὸς τὸν ἐν Νέα Ὑόρκη Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος ἐνεποίησε βαθυτάτην θλίψιν οὐ μόνον εἰς τοὺς ἐν Ἀμερικῇ ὁμογενεῖς, τῶν ὁποίων ἦτο ὁ τετιμημένος Πρόεδρος καί προσφιλῆς συμπατριώτης, ἀλλὰ καί εἰς τὸ ἀμερικανικὸν κοινόν, ὑπὸ τοῦ ὁποῖου περιεβάλλετο δι' ἀμερίστου σεβασμοῦ καί τιμῆς. Αἱ κυριώτεραι ἀμερικανικαὶ ἐφημερίδες ἀφιέρωσαν στήλας ὀλοκλήρους εἰς ἔκφρασιν τῆς θλίψεως τοῦ ἀμερικανικοῦ κοινοῦ ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ ἐξόχου ἀνδρός καί πρὸς ἔξαρσιν τοῦ ἔργου του. Τὸ Διοικητικὸν συμβούλιον τοῦ Ἰνστιτούτου PERKINS, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν ὄλην τοσοῦτον δεξιῶς καί εὐδοκίμως διηύθυνε, συνελθὼν ἐκτάκτως ἐψήφισε τὰ ἑξῆς: Ἐπιβλέπων τὸ Ἰνστιτούτον PERKINS διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀναγνωστόπουλου ἐν ξένη γῆ καί ὑπὸ δυσμενεῖς περιστάσεις ὑπέστη ἀπώλειαν ἀνωτέραν παντός λόγου. Ὁ Ἀναγνωστόπουλος ἀφωσώθη εἰς τὰς παραδόσεις τῆς Σχολῆς καί τὴν προαγωγὴν αὐτῆς εἰς ἀνυπέρβλητον βαθμὸν καί ὑπερηκόντισε πᾶσαν προσδοκίαν ἐν τῇ διευθύνσει αὐτῆς. Ἡ ἀντίληψις του περὶ τῶν δυσκόλων ἐκπαιδευτικῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τυφλῶν ἦτο θετικὴ καί πεφωτισμένη, καὶ τούτου ἔνεκα ἐπέτυχεν τὴν βελτίωσιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματός μας, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ κληθῇ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα Μασσαχουσέτης.

Ἡ περίοδος τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ὁ τελευτήσας Σύμβουλος συνεδέθη μὲ τὸ Ἰδρυμά μας, καὶ τῶν τριάκοντα ἐτῶν, κατὰ τὰ ὁποῖα τοῦτο διετέλεσεν ὑπὸ τὴν γενικὴν διεύθυνσίν του, ἐσημείωσε γενναίαν πρόοδον καί

---

35) Γρηγορίου Οἰκονόμου: Ἐνθ. ἀν.: «... Κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς Ἰωάννινα ἀπ' ὅπου ἀνεχώρησε διὰ Τοῦρνο Σεβερὶν τῆς Ρουμανίας, προκειμένου νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν ἀσθενοῦντα καὶ ὑπερήλικα θεῖον του Παναγιωτέσκου, τὸν ὁποῖον πολὺ ἐσέβετο καὶ ἐτίμα. Ἐξάλλου αὐτός ἦταν καὶ ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ ταξιδιοῦ του αὐτοῦ. Ἐκεῖ δυστυχῶς ἠσθένησε καὶ κληθεὶς ἰατρός Λεόντιος, Ρωμανο-Μακεδῶν, ἐκ τῶν λιαν μισελλήνων, τὸν ἐνεχείρησε εἰς τὰ ἔντερα καὶ τρόπον τινα τὸν ἐδολοφόνησεν...».

τελειοποίησιν τῆς διδασκαλίας καί τῆς χειροτεχνικῆς μορφώσεως τῶν σπουδαστῶν του καί δίδει τό δικαίωμα εἰς τόν Μ. Ἀναγνωστόπουλον νά καταταχθῆ εἰς τήν ἰδίαν σειράν μέ τόν δρα Χάου καί ν' ἀξιωθῆ τῆς αὐτῆς εὐγνωμοσύνης παρ' ἐκείνων, οἵτινες ἐστερήθησαν τῆς ὀράσεως καί τῆς ἀκοῆς. Πάντοτε διεκρίναμεν παρά τῷ Μ. Ἀναγνωστοπούλῳ σπανίαν διοικητικήν ἰκανότητα καί ἰδιοφυΐαν, μετριοφροσύνην καί εὐσυνειδησίαν, ἅτινα κατέστησαν ἐγκάρδιον τήν συνεργασίαν μας καί ἀπέσπασαν ἀμέριστον τήν συμπάθειαν καί τήν ἐκτίμησιν τοῦ ἀμερικανικοῦ κοινοῦ. Ἀφωσιώθη εἰς τήν Δημοκρατίαν ἡμῶν χωρίς νά παύσῃ τρέφων συγχρόνως πλήρη ἀφοσίωσιν εἰς τήν γενετήριαν καί τοῦς ὁμογενεῖς του. Ἐκφράζομεν εἰς τήν οἰκογένειαν τοῦ δρος Χάου, μέ τήν ὁποίαν ὁ Ἀναγνωστόπουλος τοσοῦτον συνεδέθη, εἰς τοῦς ἐν Εὐρώπῃ συγγενεῖς καί φίλους του, ὡσαύτως εἰς τοῦς ἀπανταχοῦ φίλους τοῦ πολιτισμοῦ καί τῆς ἐκπαιδεύσεως τήν συμπάθειάν μας κατά τήν μεγάλην καί ἀπροσδόκητον ἀπώλειαν τοῦ Ἰδρύματός μας καί ζητοῦμεν παρ' αὐτῶν νά διατηρήσουν μεθ' ἡμῶν τήν προσήκουσαν ἀνάμνησιν τῆς ἐνδόξου σταδιοδρομίας τοῦ Μ. Ἀναγνωστοπούλου, τοῦ εἰλικρινοῦς φίλου παντός καλοῦ καί εὐεργέτου μεγάλης τάξεως συμπολιτῶν μας, οἵτινες θρηνοῦν μεθ' ἡμῶν τήν ἀπρόοπτον στέρησιν τῆς εὐεργετικῆς δράσεώς του. Ψηφίζομεν νά σταλοῦν ἀντίγραφα τοῦ παρόντος ψηφίσματος εἰς τήν οἰκογένειαν τοῦ δρος Χάου, εἰς τοῦς ἐν Εὐρώπῃ, συγγενεῖς καί φίλους τοῦ μεταστάντος καί εἰς τόν τύπον'.
Τό Διοικητικόν Συμβούλιον

Πρός τούτοις ἐψηφίσθη ὅπως τό Ἰνστιτούτον PERKINS διακοσμηθῆ πενθίμως, ἡ δέ σημαία του ὑψωθῆ μεσίστιος ἐπί τριάκοντα ἡμέρας.

Ἀνάλογον ἦτο καί τό ψήφισμα τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Συνδέσμου τῶν πρώην σπουδαστῶν τῆς Σχολῆς (Perkins Institution Alumnae Association), ἥτις πρός τοῖς ἄλλοις ἐψήφισε νά ἰδρυθῆ καί ἀναμνηστική πλάξ μετά τῆς προτομῆς τοῦ Μ. Ἀναγνωστόπουλου 'εἰς διαρκῆ ἔκφρασιν ὑπερόχου τιμῆς διά τās εὐεργεσίας, τās ὁποίας παρέσχεν εἰς τὰ μέλη τοῦ Συνδέσμου, καί ὅπως διαρκῶς τό ὄνομά του ἀναφέρεται καί τιμᾶται παρά τοῖς μετέπειτα σπουδασταῖς τῆς Σχολῆς' (And of our

sincere wish that his name be remembered and honored by those who enter our School in future years).

᾿Ωσαύτως τό Διοικητικόν Συμβούλιον τῆς Ἐθνικῆς Ἐνώσεως, ἣτις διά τοῦ θανάτου του ἀπώλεσε τόν ὑπέροχον ἰδρυτήν καί Πρόεδρόν της, ἐκτάκτως συνελθόν ἐψήφισε τά ἑξῆς:

Ἐπί τῇ θλιβερᾷ ἀναγγελίᾳ τοῦ θανάτου ἐξόχου τέκνου τῆς πατρίδος ἡμῶν, τοῦ Μ. Ἀναγνωστοπούλου, τοῦ πολυκλαύστου καί ἀειμνήστου Προέδρου τῆς Ἐθνικῆς Ἐνώσεως, τό Κεντρικόν Διοικητικόν Συμβούλιον αὐτῆς συνελθόν εἰς ἕκτακτον συνεδρίαν ὁμοφώνως ἐψηφίσατο:

α) Ὅπως εἰς ἐκδήλωσιν πένθους καί τιμῆς ἐπί τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ Ἰδρυτοῦ καί Προέδρου τῆς Ἐθνικῆς Ἐνώσεως τελέσῃ πάνδημον πολιτικόν μνημόσυνον εἰς ὃ κληθήσονται νά μετασχῶσιν ἡ Κοινότης Βοστώνης, τά Συμβούλια τῶν ἐν Νέα Ἀγγλίᾳ κλάδων καί ἐξαρτημάτων τῆς Ἐθνικῆς Ἐνώσεως, ὡς καί αἱ Ἑλληνικαί Κοινότητες καί τά λοιπά πατριωτικά σωματεία, καθῶς καί οἱ ἐκ τῶν Ἀμερικανῶν φίλοι τοῦ μεταστάντος. Ἡ ἡμέρα καί αἱ λεπτομέρειαι τοῦ πολιτικοῦ τούτου μνημοσύνου ὀρισθήσονται καί ἀναγγελθήσονται δι' ἰδιαιτέρου προγράμματος,

β) Νά ἐκφρασθῶσι τά ἐγκάρδια συλλυπητήρια τοῦ Συμβουλίου εἰς τήν πενθεράν αὐτοῦ δέσποιναν Χάου, ὡς καί πρὸς τοὺς ἐν Ἠπεύρῳ καί Ρουμανίᾳ συγγενεῖς τοῦ μεταστάντος,

γ) Νά ἀναρτηθῇ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἐν τῷ γραφείῳ τῶν συνεδριάσεων τῆς Ἐνώσεως ὡς λαμπρόν καί ἄφθαρτον ὑπόδειγμα ἀρετῆς καί φιλοπατρίας.

Ποίαν λύπην ἐπροξένησε παρά τοῖς Ἀμερικανοῖς ἡ ἀπώλεια τοῦ ἐριτίμου ἀνδρός καί πόσον μέγα δυστύχημα διά τήν ἐν Ἀμερικῇ ἐκπαιδευσιν ἐθεωρήθη αὕτη, μαρτυροῦν τρανόνατα πλεῖστοι συλλυπητήριοι ἐπιστολαί διαπρεπῶν Ἀμερικανῶν λογίων καί ἐπιστημόνων ἀπευθυνθεῖσαι πρὸς τό ἀπορφανισθέν ἀπό τόν γεράρον Διευθυντήν του Ἰνστιτουτον PERKINS. Πολλάς ἐκ τούτων δύναται ὁ βουλόμενος νά ἴδῃ ἐν σ. 35 κεξ. τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος ἀναμνηστικοῦ τεύχους ἐπί τῷ θανάτῳ τοῦ Μ. Ἀναγνωστοπούλου. Ἐκ τούτων ἀρκούμεθα νά δημοσιεύσωμεν μόνον τό ἐπόμενον ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ κ. John F. Bledsoe, Διευθυντοῦ τῆς ἐν Βαλτιμόρη Σχολῆς Τυφλῶν:

Ἐν ἑξῆσι... Ἀνέγνωσα εἰς σημερινήν ἐφημερίδα τά τοῦ θανάτου τοῦ

καλοῦ μας φίλου Μ. Ἀνάγνου. Δέν γνωρίζω ἄν ὑπάρχη ἄλλη εἰδη-
σις, ἥτις θά ἠδύνατο νά μέ συγκινήσῃ περισσότερο. Νομίζω ὅτι ὁ
κλάδος μας ἔχασε τόν μεγαλύτερον ἀντιπρόσωπον, ἡ Σχολή μίαν
ἀνεκτίμητον κορυφήν καί ὁ κόσμος ἓνα τῶν μεγαλυτέρων του
φιλανθρώπων (Its greatest representative, the school an invaluable
head, the world one of its greatest philanthropists), ἐγώ δέ ἓνα
καλόν φίλον. Δέν εὐρίσκω τάς καταλλήλους λέξεις διά νά ἐκφρά-
σω δεόντως τήν βαθεῖαν μου ἐπί τούτῳ λύπην. Ἡμεῖς ὀφείλομεν
ν' ἀκολουθήσωμεν τήν ὁδόν, τήν ὁποίαν διέγραψεν. Καλύτερον
ὁδηγόν οὐδέποτε εἶχομεν (For a better leader we never had) θά
ἐπεθύμουν νά κάμω κάτι τι ἱκανόν νά ἐκφράσῃ τήν βαθεῖαν μου
πρός αὐτόν τιμήν. Ἀτυχῶς δέν δύναμαι. Τό μεγαλύτερον τό
ὁποῖον δύναμαι νά κάμω εἶναι νά ἐργασθῶ, νά ἐργασθῶ, νά ἐργα-
σθῶ (The most I can do is to work, work, work), ἀκολουθῶν τήν
ὁδόν, τήν ὁποίαν διεχάραξε καί θά ἦμην ὑπερήφανος νά τό πρά-
ξω'.

Τήν 24ην Ὀκτωβρίου 1906 ἐτελέσθη εἰς τό TREMONT
TEMPLE τῆς Βοστώνης τῆ πρωτοβουλία τοῦ διοικητικοῦ συμβου-
λίου τοῦ Ἰνστιτούτου PERKINS μεγαλοπρεπές καί κατασκευτικόν
μνημόσυνον, κατά τό ὁποῖον παρέστησαν αἱ ἀρχαί τῆς πόλεως,
πλεῖστοι διαπρεπεῖς λογιοί καί ἐπιστήμονες καί ἄλλοι ἐκ τῆς ἀνω-
τέρας κοινωνικῆς τάξεως τῆς Βοστώνης. Ὁ ναός ἦτο πενθίμως
διακεκοσμημένος, ἡ δέ εἰκὼν τοῦ ἀοιδήμου Μ. Ἀναγνωστοπού-
λου ἐπλάσσειτο ὑπό βαρυτίμων ἀνθέων καί στεφάνων. Ὁ Κυ-
βερνήτης τῆς πολιτείας Μασσαχουσέτης κ. Curtis Guild ὁμιλήσας
πρῶτος καί ἐξάρας τάς ἀρετάς καί τό ἔργον τοῦ Μ. Ἀναγνωστο-
πούλου, ἐπεράτωσε τόν ἐπιμνημόσυνον λόγον του μέ τά ἐξῆς
ἀληθῶς ἀξιομνημόνευτα: *Ἐν ὄνομα τοῦ Μ. Ἀνάγνου ἀνήκει εἰς
τήν Ἑλλάδα, ἡ φήμη του εἰς τάς Ἡνωμένας Πολιτείας, ἀλλά τό
ἔργον του ἀνήκει εἰς τήν ἀνθρωπότητα* (The name of Michael
Anagnos belongs to Greece, the fame of him belongs to the United
States, but his service belongs to humanity). Καί εἶχε δικαίον ἡ ἐν
Lowell ἐκδιδομένη ἑλληνική ἐφημερίς «Ἐνωσις» νά σχολιάσῃ τά
ἀνωτέρω διά τῶν ἐξῆς: *Δικαιότερος καί ἀληθέστερος, ἀλλά καί
τιμητικώτερος χαρακτηρισμός δέν ἠδύνατο νά χαραχθῇ περί τοῦ
ἀδοκῆτως ἐκλιπόντος μεγάλου ἡμῶν συμπολίτου, τοῦ σεβαστοῦ
καί ἐξόχως φιλοπάτριδος Προέδρου τῆς Ἐθνικῆς Ἐνώσε-*

ως καί τῆς κοινότητος Βοστώνης, τοῦ ἐπί τριακονταετίαν Διευθυντοῦ τῆς Περκινείου Σχολῆς τῶν τυφλῶν. Ὃταν δέ τοιοῦτος χαρακτηρισμός ἀποδίδεται ἐκ μέρους προσώπου τοσοῦτον ἐπισήμου, ἐκ μέρους τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς τῆς Πολιτείας ταύτης, αισθανόμεθα ὅλην τήν τιμήν, ἡ ὁποία προσγίνεται εἰς τό ἐλληνικόν ὄνομα, ἀλλ' αισθανόμεθα συγχρόνως καί τήν δυσαναπλήρωτον ἀπώλειαν, τήν ὁποίαν τό ἔθνος ἡμῶν καί ἰδίως ὁ ἐν Ἀμερικῇ Ἑλληνισμός ὑπέστη διά τοῦ θανάτου τοῦ τετιμημένου τούτου τέκνου τῆς πατρίδος ἡμῶν'. Μετά τόν κ. Guild ὠμίλησεν ὁ δήμαρχος τῆς Βοστώνης κ. Fitzgerald, ὅστις πλὴν ἄλλων ἀνέφερεν ὡς ὑπέροχον ἐγκώμιον τοῦ Ἀναγνωστοπούλου καί τό ὅτι οὗτος 'ἐπί τεσσαρακονταετίαν διαμείνας ἐν Βοστώνῃ οὐδέποτε ἔπαυσε νά εἶναι "Ἕλλην', (forty years of life in Boston did not cause Mr. Anagnos to cease to be a Greek). Εἶτα ὠμίλησεν ὁ διακεκριμένος λόγιος καί συγγραφεύς Ἀμερικανός F. Sanborn, ὁ καθηγητής τοῦ ἐν Providence Πανεπιστημίου κ. J. Irving Manatt καί ὁ ἐπίσκοπος Lawrence ἐξάραντες καί οὗτοι τό ἔργον τοῦ μεταστάντος. Ἐν τέλει ἡ λογία καί σεβαστή πενθερά του κ. Χάου ἀπήγγειλε κάλλιστον ποίημα ἐν ᾧ συνενοῦται ἡ θλίψις τῆς ἐπί τῇ ἀπώλειᾳ τοῦ πολυκλαύστου γαμβροῦ τῆς πρὸς τήν ζωηροτάτην αὐτῆς στοργῆν καί ἀφοσίωσιν πρὸς τήν ἐνδοξον ἰδιαιτέραν πατρίδα του καί δι' οὗ συνεκίνησε τοὺς μετασχόντας τοῦ μνημοσύνου μέχρι δακρύων.

Κατανυκτικώτατα μνημόσυνα ἐτελέσθησαν καί εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Βοστώνης, τῆς Νέας Ὑόρκης τοῦ Λύνν καί ἄλλων Ἀμερικανικῶν πόλεων. Εἰς τήν γενέτειραν τέλος τοῦ Μ. Ἀναγνωστοπούλου, τό χωρίον Πάπιγκον τῆς Ἡπείρου, τό ὁποῖον ὁ πρόωρος θάνατος ἐβύθισεν εἰς μέγα καί βαθύτατον πένθος καί εἰς τό ὁποῖον οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν ἀντήχουν πενθίμως καί διαρκῶς ἐπί τριήμερον, ἐτελέσθη πάνδημον μνημόσυνον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Βλασίου.

Διά καταλλήλων ἐπιμνημοσύνων λόγων ἐξῆραν τό ἔργον τοῦ μεταστάντος καί διηρμήνευσαν τήν θλίψιν καί τό βαθύ πένθος τῆς γενετείας του οἱ ἐκ τῶν ἐγκριτοτάτων καί τῶν μάλιστα φιλοπατρίδων συμπατριωτῶν του κ.κ. Γ. Χ. Τσιωτίδης ὡς μέλος τῆς Ἐφορείας τῶν Καλλινείων Σχολείων, τῶν ὁποίων ἰδρυτής, ὡς εἶπομεν, ὑπῆρξεν ὁ Μ. Ἀναγνωστόπουλος, καί ὁ ἰατρός Κ. Κυπατσί-

δης, ὅστις εἰς ἀδροτάτας γραμμάς διέγραψε τὴν ἐξαιρετικὴν φυσιογνωμίαν τοῦ μεγατίμου ἀνδρός ὑπὸ τὰς εὐγνώμονας καὶ πλήρεις βαθείας συγκινήσεως ἀναφωνήσεις τῶν πενθούντων συμπολιτῶν τοῦ 'Αἰωνία του ἡ μνήμη!' Δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι ἡ ἰδιαιτέρα πατρίς τοῦ Μ. Ἀναγνωστοπούλου, τὴν ὁποίαν οὗτος δι' ὅλης τῆς ζωῆς τοσοῦτον ἠγάπησεν, ἐτίμησε καὶ εὐηργέτησε, θά φιλοτιμηθῆ νὰ κομίση εἰς τὸ ἱερόν ἔδαφός της τὰ ὀστά τοῦ παρά τὸν Δούναβιν ἀκόμη ἀναπαυομένου ἐξόχου τέκνου της. Εἶναι τῶ ὄντι λυπηρόν ὅτι ὁ Μ. Ἀναγνωστόπουλος ἀπέθανεν προῶρως καὶ ἐν πλήρει ἔτι ἀκμῇ τῆς πολυτίμου ἐκπαιδευτικῆς, φιλανθρωπικῆς καὶ πατριωτικῆς ἐν Ἀμερικῇ δράσεώς του. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιτελεσθέν ἔργον εἶναι μέγα καὶ πολυσχιδές. Ἰδρυσεν, ὡς εἶδομεν, τὸ ἐν Βοστώνη ἄριστα λειτουργοῦν Νηπιαγωγεῖον Τυφλῶν μετὰ μεγάλου Νηπιακοῦ κήπου καὶ ἐξησφάλισε τὴν συντήρησιν του διὰ μεγάλου χρηματικοῦ κεφαλαίου, τὸ ὁποῖον ἠϋξήθη ἔτι μᾶλλον ἤδη διὰ τῆς εἰς τὸ Νηπιαγωγεῖον κληροδοτηθείσης ἰδιοκτητοῦ ἐν Βοστώνη οἰκίας τοῦ Εἰργάσθη ἐπὶ τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη εἰς ἓν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων τῆς Ἀμερικῆς, ἐξ ὧν τὰ τριακόντα ἔτη ἀφιέρωσεν εἰς τὴν διεύθυνσιν καὶ διοίκησιν αὐτοῦ, καὶ διὰ τῶν ἀτρύτων καὶ ἐξόχων προσπαθειῶν του ἀνύψωσεν αὐτὸ εἰς τὸ ἄριστον ἐν τῷ κόσμῳ εἰς τὸ εἶδος του. Συνέγραψε χρησιμώτατα διὰ τὰς ἀνωτέρω Σχολὰς βιβλία. Ἰδρυσεν τὴν Καλλίνεια Σχολεῖα τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του καὶ γενναίως ἐπιχοδοτήσεν αὐτά. Ἰδρυσεν ἐν Κονίτση τῆς Ἡπείρου ἀνωτέραν Σχολήν, μέλλουσαν νὰ λειτουργήσῃ λίαν προσεχῶς καὶ διὰ τῆς ἡγεμονικῆς δωρεᾶς του ἐξησφάλισε τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν της. Ἰδρυσεν τὴν ἐν Βοστώνη Ἑλληνικὴν Κοινότητα καὶ συνέπηξεν ἐν Ἀμερικῇ πανελλήνιον Ἐθνικὴν Ἐνωσιν, τῆς ὁποίας ἐχρημάτισε Πρόεδρος μέχρι τοῦ θανάτου του κ.λ.π.

Ἄλλ' εἶναι ἐκτός ἀμφιβολίας ὅτι καὶ διὰ τὰ ἄλλα μὲν σημεῖα τῆς δράσεώς του, ἴδια ὅμως διὰ τὴν τελειότεραν ὀργάνωσιν τοῦ ἀκμαίου καὶ ὀσημέραι πολυπληθεστέρου, ἀλλ' δυστυχῶς ἀνοργανώτου ἀκόμη ἐν Ἀμερικῇ Ἑλληνισμοῦ ἢ ἐπὶ τινα τουλάχιστον ἀκόμη ἔτη ἐξακολουθήσῃς τῆς πολυτίμου δράσεώς του θά ἦτο ἀναγκαιοτάτη καὶ ἀπαραίτητος. Ἡ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἔθνικὴ ἀπώλεια εἶναι ἀτυχῶς ἀνεπανόρθωτος. Οὐδεὶς, τουλάχιστον ἐπὶ

του παρόντος, δύναται ν' αναπληρώση τό κῦρος, τόν σεβασμόν καί τήν ἀπεριόριστον ἐπιρροήν, τήν ὁποίαν ἐξήσκει παρά τοῖς ἐν Ἀμερικῇ ὁμογενέσιν ἢ προσωπικότης τοῦ Μ. Ἀναγνωστοπούλου. Οὐδείς ἴσως δύναται ν' αναπληρώση τήν πατριωτικήν φλόγα καί τήν πατριωτικήν δραστηριότητα τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρός. Οὐδείς ἴσως θά ἐγνώριζε καλύτερον καί θ' ἀντελαμβάνετο ὀξύτερον, ἀλλά καί οὐδείς θά ἦτο εἰς θέσιν νά θεραπεύσῃ ἀποτελεσματικώτερον τὰς ἐθνικάς ἀνάγκας τοῦ ἐν Ἀμερικῇ ἑλληνισμοῦ. Οὐδείς θά ἠδύνατο νά τόν ἀναγάγῃ καί νά τόν ἀνυψώσῃ τελειότερον εἰς ἐνιαίαν καί ὠργανωμένην ἐθνικήν καί κοινωνικήν δύναμιν, ὠφέλιμον καί εἰς τήν εὐδαιμόνα Δημοκρατίαν, εἰς τοὺς φιλοξένους κόλπους τῆς ὁποίας δρᾷ καί ἐργάζεται, καί εἰς τήν προσφιλή ἰδιαιτέραν πατρίδα του, ἢ ὁποία ἔχει ἀνάγκη ἀπόλυτον τῶν ἠθικῶν καί ὑλικῶν κεφαλαίων τῶν ἐν Ἀμερικῇ φιλογενεστάτων τέκνων τῆς διά τήν ἐθνικήν πρόσοδον καί ἀκμήν τῆς. Ἀλλ' ὅσον λυπηρά καί ἄν εἶναι ἡ πρόωρος ἀπορφάνισις τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων καί τῆς Ἐθνικῆς Ἐνώσεώς των ἀπό τόν διαπρεπή Πρόεδρον αὐτῆς, ἔχομεν τήν πεποίθησιν ὅτι οἱ ἐν Ἀμερικῇ ὁμογενεῖς μας θά συνεχίσουν τόν λαμπρόν δρόμον, τόν ὁποῖον ἡ φιλοπατρία τοῦ Μ. Ἀναγνωστόπουλου τοῖς ἐχάραξεν. Δέν θά λησμονήσουν, εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι εἰς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τίτλων τιμῆς δι' αὐτόν εἶναι τό λεχθέν ὑπό τοῦ Δημάρχου τῆς Βοστώνης κ. Fitzgerald ἐν τῷ ἐπιμνημοσύνῳ λόγῳ του, 'Ὁ Μ. Ἀναγνωστόπουλος ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη διαμείνας ἐν Ἀμερικῇ, οὐδέποτε ἔπαυσε νά εἶναι "Ἕλληνας!"³⁶.

«Τὴν κηδεῖα του παρηκολούθησεν εἰς μόνον ἱερεὺς, ὁ θεῖος του Παναγιωτέσκος καί ὁ ἐκ Κάτω Πεδινῶν διδάσκαλος Ἑλληνοπαίδων Χαράλαμπος Κοσσίβας καί οὐδείς ἄλλος ἐκ φόβου, διότι αἱ σχέσεις Ἑλλήνων καί Ρουμάνων ἦσαν κατ' ἐκείνην τήν ἐποχὴν λίαν τεταμέναι...»³⁷. Ἔτσι χάθηκε «... ἓνας βαθυνούστατος, ἓνας ἔξυπνος σύμβουλος, ἓνας ἄγγελος τοῦ καλοῦ, ἓνας ἄνθρωπος μέ πλατεῖα καρδιά γεμάτη ἀγάπη γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἓνας ὁδηγὸς πού ἔκανε τοὺς τυφλοὺς ν' ἀνεβαίνουν εὐκόλα τὰ δύσκολα μονοπάτια...»³⁸. Καί χάθηκε ὅπως ἤθελε. Χωρὶς τιμές καί τυμπα-

36) Δ. & Γ. Ἀναγνωστόπουλοι: ἐνθ. ἀν. σελ. 49-58.

37) Γρηγ. Οἰκονόμου: ἐνθ. ἀν.

38) Anna Gardner Fish: ἐνθ. ἀν. σελ. 18.

νοκρουσίες. Τό ἔλεγε τακτικά στά γράμματά του ὅταν ἔστελνε διάφορες δωρεές στούς συμπατριῶτες του: «Παρακαλῶ τάς δωρεάς μου νά δέχησθε ἄνευ κρότου καί πατάγου ἤ ιεροτελεστιῶν, ἀλλά μέ ἀξιοπρέπειαν καί εὐγένειαν!».

Σήμερα, στήν Κόνιτσα, σ' ἓνα λοφίσκο μέ κυπαρίσια, κοντά στήν Ἐναγνωστοπούλειο Σχολή ἀντικρυς ἀπό τά βουνά τοῦ Πάπιγκου, ἓνας ἀπέριττος πέτρινος τάφος, φιλοξενεῖ τόν ΜΙΧΑΗΛ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟ³⁹.

ἘΟ τάφος τοῦ Μ. Ἐναγνωστοπούλου, στήν Κόνιτσα.

---

39) Προπολεμικῶς, τά ὀστά του ἀπό τό Τουρνο Σεβερὶν τῆς Ρουμανίας, μετεφέρθηκαν στήν Κόνιτσα καί ἐναποτέθηκαν σ' αὐτόν τόν Τάφο. Καντήλι ν' ἀνάβεται ἢ στεφάνια νά καταθέτονται δέν βλέπω. Ἐν μεταφέρονταν τά ὀστά του στό Πάπιγκο, θᾶταν καλύτερα;

ΣΤ' Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ

« Εγώ ὁ Μιχαήλ Ἀναγνωστόπουλος κάτοικος τῆς Βοστώνης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Suffolk καὶ τῇ πολιτείᾳ τῆς Μασαχουσέτης κειμένης, συντάττω, δημοσιεύω καὶ δηλῶ τὰ ἐπόμενα ὡς τὴν τελευταίαν θέλησίν μου καὶ διαθήκην, ἀνακαλῶν πάσας τὰς ἄλλας προηγουμένας διαθήκας μου.

A. Δίδω καὶ κληροδοτῶ εἰς τὸν ἀδελφόν μου Χριστόδουλον Ἀναγνωστόπουλον κάτοικον τοῦ Παπίγκου τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἡπείρου ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ κειμένου, τό ποσόν τῶν πέντε χιλιάδων δολλαρίων.

B. Δίδω καὶ κληροδοτῶ εἰς τὴν ἀνεψιάν μου Ἀμαλίαν Ἰωάννου Σαφοπούλου ἐκ τοῦ εἰρημένου Παπίγκου τό ποσόν τῶν χιλίων δολλαρίων.

Γ. Δίδω καὶ κληροδοτῶ εἰς τὴν ἀνεψιάν μου Ἑλενην Κ. Σκούρτη ἐκ τοῦ εἰρημένου Παπίγκου τό ποσόν τῶν χιλίων δολλαρίων.

Δ. Δίδω καὶ κληροδοτῶ εἰς τὸν Πολυχρόνην Ἀναγνωστόπουλον ἐκ τοῦ εἰρημένου Παπίγκου τό ποσόν τῶν πεντακοσίων δολλαρίων.

Ε. Δίδω καὶ κληροδοτῶ εἰς τὸν ἀνεψιόν μου Δημήτριον Ἀναγνωστόπουλον ἐκ τοῦ εἰρημένου Παπίγκου τό ποσόν τῶν ἑκατὸν δολλαρίων, εἰς ἐπίσηση ἐμοῦ.

ΣΤ. Δίδω καὶ κληροδοτῶ εἰς τὴν ἀνεψιάν μου Ἀλίκην Μώντ Ριχάρδ ἐκ Γκάρδινέρ τῆς Mains τὴν ἐλαιογραφίαν μου τῆς Green pen by George L. Brown.

Ζ. Δίδω καὶ κληροδοτῶ ὅλα μου τὰ βιβλία εἰς τό Διοικητικόν Συμβούλιον τοῦ Καλλινείου Σχολείου τοῦ ἐν τῷ ἄνω εἰρημένῳ Παπίγκου κειμένου.

Η. Δίδω καὶ κληροδοτῶ τὰ οἰκιακὰ μου ἔπιπλα καὶ τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ μου πράγματα, τὰ σκεύη δηλονότι αὐτῆς τὰ πρὸς διακόσμησιν, τὸν ἱματισμὸν μου, τὰ κοσμήματά μου, τὰ πρὸς ἰδάν μου χρῆσιν, εἰς τὸ καθίδρυμα τοῦ PERKINS καὶ εἰς τὸ ἐν Μασαχουσέτῃ σχολεῖον τῶν τυφλῶν.

Θ. Δίδω καὶ κληροδοτῶ εἰς τὸ νηπιαγωγεῖον τῶν τυφλῶν, εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ καὶ ἐκδοχεῖς τὴν ἐν Ἰαμαϊκῇ πλατεία τὴν ὑπ' ἀριθμὸν: 95 καὶ 97 τῆς ὁδοῦ Η οἰκίαν μου, τὴν κειμένην ἐν ἐκείνῳ τῷ τμήματι τῆς Βοστώνης τῷ καλουμένῳ Νοτία Βοστώνη, ὡς καὶ τὴν γῆν τὴν ἀνήκουσαν εἰς τὴν οἰκίαν μου ταύτην.

Ι. Πᾶν ὅ,τι ἄλλο ἀπομένει ἐκ τῆς περιουσίας μου, εἴτε πρῶτα εἴτε πρὸς ἰδίαν μου χρῆσιν ὑπάρχει, ὅπουδῆποτε καὶ ἂν κείται, εἴτε θά κατέχεται ὑπ' ἐμοῦ καὶ θά εἶναι κτῆμα μου καθ' ὅν χρόνον θά ἀποβιώσω εἴτε ἀνήκει εἰς ἐμέ δι' οἰουδήπατε τίτλου, ὅπουδῆποτε καὶ ἂν διατρίβω κατὰ τὸν θάνατόν μου. Δίδω καὶ κληροδοτῶ καὶ παρέχω εἰς τοὺς ἐπιτρόπους μου, οὓς κατωτέρω ὀνομάζω καὶ εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτῶν καὶ ἐκδοχεῖς αὐτῶν διὰ παντός ἵνα ἐπιμελῶνται αὐτοῦ καὶ διαχειρίζονται, μετατρέπωσι, τοποθετῶσι καὶ ἀνατοποθετῶσιν ἐκάστοτε ὅπως νομίζωσι καταλληλότερον. Τὸ ἐν ἕκτον δὲ τοῦ καθαρῦ εἰσοδήματος αὐτοῦ θά χορηγῶσι κατὰ ἕξαμήνους δόσεις εἰς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Καλλινεῖου Παρθεναγωγείου τοῦ ἐν τῷ εἰρημένῳ Παπίγκῳ ἐπὶ δέκα ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν μου, τὰ δὲ πέντε ἕκτα τοῦ καθαρῦ εἰσοδήματος αὐτοῦ θά χρησιμοποιηθῶσι κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον τῶν δέκα ἐτῶν, καθ' ὅν τρόπον αὐτοὶ νομίζουσι προσφορώτερον, πρὸς συντήρησιν Ἑλληνικῆς Σχολῆς ἀνωτάτης, ἐφ' ὅσον θά ἐπιτρέπωσιν αἱ περιστάσεις, εἰ δυνατόν δὲ τὸ Σχολεῖον τοῦτο νά εἶναι παρόμοιον πρὸς τὰ ἄριστα Γερμανικὰ Γυμνάσια, νά φοιτῶσι δὲ εἰς αὐτό πρὸς μὀρφωσιν ἑαυτῶν παῖδες ἄνευ διακρίσεως φυλῆς, θρησκείας, χρώματος καὶ κοινωνικῆς τάξεως· νά ἰδρυθῇ δὲ τὸ Σχολεῖον τοῦτο εἴτε ἐν Κονίτῃ εἴτε ἐν Ἰωαννίνοις, εἴτε ἐν ἄλλῃ τινι πόλει τῆς Ἡπείρου πρὸς δυσμὰς τῶν Ἰωαννίνων κειμένη.

Μετὰ τὴν πάροδον δέκα ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου μου ὀρίζω, ἵνα τὸ ἕνα ἕκτον τοῦ κεφαλαίου τῆς εἰρημένης παρακαταθήκης δοθῇ εἰς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Καλλινεῖου Παρθεναγωγείου τοῦ ἐν τῷ εἰρημένῳ Παπίγκῳ, τὰ δὲ πέντε ἕκτα τοῦ ρηθέντος κεφαλαίου νά χρησιμοποιηθῶσιν ὡς οἱ Ἐπιτροποὶ μου νομίσωσι

πρόσφορον πρὸς τὴν νόμιμον ἐγκατάστασιν καὶ συντήρησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου τοῦ ἀνωτέρω διαγραφέντος. Πρὸς χρησιμοποίησιν δὲ τοῦ εἰσοδήματος καὶ τοῦ κεφαλαίου τοῦ πρὸς συντήρησιν Ἑλληνικοῦ Σχολείου, παρέχω εἰς τοὺς εἰρημένους Ἐπιτρόπους μου καὶ εἰς ὃν τινα θὰ εἶναι ἐπίτροπος κατὰ τὴν διαθήκην μου ταύτην, ἀπόλυτον πληρεξουσιότητα καὶ κύρος ἵνα προβαίνωσιν εἰς οἰονδήποτε μέτρον νομιζόμενον ὑπ' αὐτῶν ἄριστον πρὸς ὃν προτίθεμαι σκοπὸν, νὰ πληρῶνωσι τὸ εἰσόδημα καὶ κεφάλαιον εἰς πρόσωπον ἢ εἰς προσωπα ἢ καὶ σωματεῖον, νὰ κατακρατῶσιν αὐτό καὶ νὰ χρησιμοποιοῦσι πρὸς τὸν σκοπὸν τὸν ἄνω δηλωθέντα, εἴτε νὰ προβαίνωσιν εἰς οἰονδήποτε ἄλλο μέτρον καὶ ἐξουσιοδοτῶ τοὺς Ἐπιτρόπους μου πλὴν τούτων νὰ σχηματίζωσι σωματεῖον πρὸς συντήρησιν τοιοῦτου Σχολείου ἂν νομίζωσι τὸ πρᾶγμα ὀρθόν.

Ὅριζω δὲ ὅτι ἡ παραλαβὴ ἀπὸ μέρους τοῦ προσώπου ἢ τῶν προσώπων ἢ τοῦ σωματείου τῶν χρημάτων τῶν μετρηθέντων εἰς αὐτό ἢ εἰς αὐτὰ ὑπὸ τῶν Ἐπιτρόπων μου θὰ ἀπαλλάσῃ αὐτοὺς πάσης εὐθύνης καὶ ὅτι τοῦ λοιποῦ οἱ Ἐπίτροποί μου οὐδεμίαν εὐθύνην θὰ ἔχωσιν ἵνα λογαριάσωσιν αὐτό ἢ ἵνα ἐποπτεύωσι τὴν χρησιμοποίησιν αὐτοῦ.

ΙΑ. Διορίζω τὸν Walage L. Djerre, τὸν Rowert H. Gardiner καὶ τὸν Walworth Pierce ἐκτελεστάς καὶ ἐπιτρόπους τῶν θελήσεών μου τούτων καὶ ὀρίζω ἵνα οὗτοι ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ τοῦ νὰ δώσωσιν ἐγγυήσεις διὰ τὰς υποχρεώσεις ἃς θὰ ἀναλάβωσιν ὡς ἐκτελεσταὶ ἢ ὡς ἐπίτροποι. Ἐπιτρέπω εἰς τοὺς ἐκτελεστάς μου καὶ ὄντινα ἀνατεθῇ ἢ ἐκτέλεσις τῶν θελήσεών μου τούτων νὰ πωλήσῃ διὰ δημοσίας πλειοδοσίας ἢ κατ' ἰδίαν νὰ φροντίσῃ περὶ πάσης τῆς περιουσίας μου τῆς εἰς πράγματα ἢ τῆς πρὸς ἀτομικὴν μου χρῆσιν ἣν θὰ κέκτημαι καὶ θὰ ἔχω κατὰ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου μου ἢ καὶ τῆς ὁποίας θὰ ἔχω τίτλους ἀδιαφιλονεικῆτους μὴ κωλυομένου τοῦ ἀγοραστοῦ ἢ τῶν ἀγοραστῶν νὰ ἐξετάσῃ περὶ τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ τιμήματος.

Ἐξουσιοδοτῶ τοὺς εἰρημένους ἐπιτρόπους μου καὶ ἐκεῖνον ὅστις θὰ εἶναι ἐπίτροπός μου νὰ πωλήσῃ διὰ δημοσίας πλειοδοσίας ἢ κατ' ἰδίαν πᾶσαν τὴν περιουσίαν μου τὴν εἰς πράγματα καὶ πρὸς ἀτομικὴν μου χρῆσιν, ἥτις θὰ ἀποτελῇ μέρος ἢ μέρη τῆς περιουσίας μου τῆς ἐμπεπιστευμένης εἰς χεῖρας των. Τὸ προϊόν δὲ

τῆς πωλήσεως νά παραμείνη εἰς χεῖρας τῶν ἐπιτρόπων καί τοῦ ἀγοραστοῦ μή ὑποχρεωμένου νά ἐξετάσῃ περὶ τῆς χρήσεως τοῦ τιμήματος. Ἐπειδὴ δὲ ἀνέθηκα διὰ τῆς διαθήκης μου ταύτης εἰς τοὺς ἐπιτρόπους καθήκοντα ἀσυνήθη καὶ δυσχερῆ, διὰ τὰ ὁποῖα θά δεῆσῃ, νά ἐπισκεφθῇ εἰς ἡ πλείονες ἐξ αὐτῶν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἡπειρον, ἐπιθυμῶ νά πληρωθῶσιν ἅπασαι αὐτῶν αἱ δαπάναι ἄς θά ἀπαιτήσῃ ἢ μετὰβασίς αὐτῶν ἀναλόγως τῶν δυσκολιῶν ἄς θά συναντήσωσιν ἐκτελοῦντες τὰ καθήκοντά των ταῦτα, τὴν ἀναλογίαν δὲ τῶν εἰρημένων δαπανῶν μεταξύ κεφαλαίων καὶ προσόδων, ἀφήνω νά ὀρίσωσιν οἱ ἐπίτροποι, ἡ δὲ κρίσις αὐτῶν περὶ ταύτης νά εἶναι ὀριστική. Εἰς περίπτωσιν περὶ πάντων τούτων ὑπογράψω καὶ σφραγίζω τὸ παρόν τῇ εἰκοστῇ ἡμέρᾳ Φεβρουαρίου τοῦ χιλια ἑννεακόσια ἐξ.

Ἵπογρ. Μιχαὴλ Ἀναγνωστοπούλου

Ἵπογεγραμμένον, ἐσφραγισμένον, δημοσιευμένον καὶ δεδηλωμένον ὑπὸ τοῦ ρηθέντος Μιχαὴλ Ἀναγνωστοπούλου ὡς τελευταία αὐτοῦ θέλησις καὶ διαθήκη παρόντων ἡμῶν, οἵτινες ἐπὶ παρουσία αὐτοῦ καὶ κατ' ἐπιτησίαν αὐτοῦ ὑπεγράψαμεν τὰ ὀνόματα ἡμῶν πρὸς μαρτυρίαν. Ἐν Βοστώνῃ.

EDW. W. HUTCHINS

HENRY WHELEER

SARAH E. MACDONALD

Ὅ,τι ἀκριβὲς ἀντίγραφον

Ἐν Παπιγκῶ τῇ 7 Δεκεμβρίου 1914

ὑπογρ. Ν.Δ. Δαλαγιάννης

ὁ

Ἀρχιερατικός Ἐπίτροπος

ὑπογρ. παπᾶ Ἡλίας*.

---

* Ἡ ἀντιγραφή τοῦ ἀνωτέρω Κανονισμοῦ ἐγένετο ἐκ τοῦ ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Παπιγκῶ, εὑρισκομένου, ἐνός ἐκ τῶν πρωτοτύπων, τὸ ὁποῖον ὁ διευθυντής του κ. Ἀθανάσιος Χριστοδουλοῦ, εὐγενῶς μᾶς παρεχώρησε. Θερμῶς τὸν εὐχαριστοῦμεν καὶ ἀπὸ τὴν θεοῖν αὐτὴν.

Αναγνωστοπούλειος Γεωργική Σχολή Κονίτσας.

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ζ' ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΝ ΠΑΠΙΓΚΩ ΚΑΛΛΙΝΕΙΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Άρθρον 1. Ἡ ὑπό τοῦ ἰδρυτοῦ ἐκλεγείσα Ἐφορεία τῶν ἐν Παπίγκῳ Καλλινείων Παρθεναγωγείων καί νῦν ὑφισταμένη θά ὀνομάζεται εἰς τό ἐξῆς: « Ἐφοροὶ τῶν ἐν Παπίγκῳ Καλλινείων Σχολείων», θά σύγκηται δέ ἐκ τῶν τεσσάρων ὑπαρχόντων μελῶν, ὧν τὰ μὲν δύο δέον νά ἔχωσι μόνιμον κατοικίαν ἐν τῇ μεγάλῃ συνοικίᾳ τοῦ χωρίου, τὰ δέ δύο ἄλλα ἐν τῇ μικρᾷ.

Άρθρον 2. Ἐν περιπτώσει θανάτου, παραιτήσεως ἢ ὀριστικῆς ἀποδημίας ἢ νοσήματός τινος τῶν Ἐφόρων, ἀδύνατον καθιστῶντος τήν ἐπιτέλεσιν τῶν ἐφορευτικῶν καθηκόντων, οἱ ὑπολειπόμενοι τρεῖς ἐκλέγουσι τόν ἀντικαταστήσοντα αὐτόν καί δὴ ἐκ τῆς συνοικίας, εἰς ἣν ἀνήκεν ὁ ἀντικαθιστάμενος.

Άρθρον 3. Τήν ἐκλογήν ταύτην ἐπικυροῖ ὁ Μητροπολίτης Βελλᾶς καί Κονίτισης· ἐν περιπτώσει δέ ἀρνήσεως ἐκ μέρους τοῦ Μητροπολίτου ὡς ἀκαταλλήλου τοῦ ἐκλεγέντος ἐφόρου οἱ ὑπολειπόμενοι τρεῖς ἐκλέγουσι δύο πρόσωπα, τό ἕτερον τῶν ὁποίων διορίζεται ὀριστικῶς ὑπό τοῦ Μητροπολίτου ὡς τετάρτου τῆς Ἐφορείας μέλους.

Άρθρον 4. Ἡ Κοινότης Παπίγκου δύναται κατά τά ἐν αὐτῇ νενομισμένα νά ἐκλέγῃ πρὸς συνεργασίαν μετὰ τῶν τεσσάρων Ἐφόρων τῶν Καλλινείων Σχολείων καί δύο ἑτέρους Ἐφόρους ἔχοντας τά αὐτά ὡς καί οἱ προηγούμενοι δικαιώματα καί καθήκοντα. Ἡ ἐκλογή τῶν δύο τούτων Ἐφόρων τῆς Κοινότητος γίνεται κατὰ πᾶσαν διετίαν καθ' ὄν χρόνον καί ἡ ἐκλογή τῶν ἄλλων κοινοτικῶν ἀρχῶν. Ἐάν δέ δι' οἰονδήποτε λόγον ἡ Κοινότης δέν συνεκλέξῃ τοὺς δύο Ἐφόρους, ἡ διοίκησις τῶν Σχολείων διενεργεῖται ὑπό τῶν τεσσάρων, μέχρις οὗ παρέλθῃ ἡ διετῆς περίοδος.

Ἄρθρον 5. Ἡ Ἐφορεία ἐκλέγει ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς μελῶν πρόεδρον, ἀντιπρόεδρον, ταμίαν καί γραμματέα.

Ἄρθρον 6. Ἡ ὑπηρεσία τῶν Ἐφόρων εἶναι ἄμισθος δύναται δ' ὅμως ἡ Ἐφορεία νά ὀρίσῃ ὡς ἀμοιβήν ἑτησίαν ὑπέρ τοῦ γραμματέως μή ὑπερβαίνουσιν τὰς πέντε ἀγγλικὰς λίρας.

Ἄρθρον 7. Ἡ Ἐφορεία λογίζεται ἐν νομίμῳ ἀπαρτία ἐργαζομένη, ὅταν παρίστανται τρεῖς μὲν τουλάχιστον ἔφοροι, ἐάν ἡ Κοινότης προβῇ εἰς τὴν ἐκλογήν τῶν δύο, τέσσαρες δέ, ὧν ὁ εἰς δέον ἀπαραιτήτως νά ᾖ ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς Κοινότητος ἐκλεχθέντων, ἐάν ἡ Κοινότης ἔχῃ ἐκλέξῃ τοὺς δύο ὡς ἀνωτέρω Ἐφόρους.

Ἄρθρον 8. Αἱ περὶ τῶν Σχολείων ἀποφάσεις τῆς Ἐφορείας λαμβάνονται κατ' ἀπόλυτον πλειονοψηφίαν τῶν ἐν ἀπαρτία συνεδριαζόντων. Ἐν περιπτώσει δέ ἰσοψηφίας νικᾷ ἡ ψήφος τοῦ Μητροπολίτου Βελλᾶς καὶ Κονίτισης, πρὸς ὃν τὸ ζήτημα γραπτῶς ἀναφέρεται.

Ἄρθρον 9. Ὁ Πρόεδρος καλεῖ τὴν Ἐφορείαν εἰς συνεδρίαν τακτικῶς μὲν κατὰ μῆνα, ἐκτάκτως δὲ ὅταν τοῦτο κρίνῃ ἀναγκαῖον ἢ κατ' ἀπαίτησιν δύο ἐκ τῶν μελῶν. Ὁ Γραμματεὺς συντάσσει τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδρῶν καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Ἐφορείας ἔγγραφα, συνυπογράφων αὐτὰ μετὰ τοῦ Προέδρου, ὁ δέ ταμίας κρατεῖ τὰ βιβλία τῶν λογαριασμῶν τῆς Ἐφορείας καὶ ἐκτελεῖ τὰς πληρωμὰς ἐγκρίσει αὐτῆς. Κατὰ πᾶσαν συνεδρίαν ἀναγιγνώσκονται πρῶτον καὶ επικυροῦνται τὰ πρακτικὰ τῆς προηγουμένης, ὑπογραφομένα ὑπὸ τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ Γραμματέως.

Ἄρθρον 10. Ἐξ ἀπάντων τῶν εἰσοδημάτων τῶν Σχολείων τὰ μὲν δύο τρίτα δαπανῶνται ὑπέρ τῶν Σχολείων ἐν γένει τῆς μεγάλης συνοικίας Παπίγκου, τὸ δέ ὑπόλοιπον τρίτον ὑπέρ τῶν τῆς μικρᾶς συνοικίας. Εἰς τὰ εἰσοδήματα ταῦτα περιλαμβάνονται καὶ τὰ ἐνοίκια τῶν κτιρίων τῆς ἐν Ἰωαννίνοις μάνδρας.

Ἄρθρον 11. Οἱ Ἐφοροι ὑποβάλλουσι κατὰ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου ἐκάστου ἔτους εἰς τὸν Μητροπολίτην Βελλᾶς καὶ Κονίτισης λεπτομερῆ ἀπολογισμὸν τῆς οἰκονομικῆς χρήσεως τοῦ λήξαντος σχολικοῦ ἔτους καθὼς καὶ προϋπολογισμὸν τοῦ ἐπιόντος· ἀντίγραφα δ' αὐτῶν κοινοποιεῖ ἡ Ἐφορεία καὶ εἰς τοὺς προϊσταμένους τῶν Ἐνοριῶν τῶν δύο συνοικιῶν, ἵνα ἀναγιγνωσκόμενα ἐπ' ἐκκλησίαις κοινοποιῶνται εἰς τὰ μέλη τῆς Κοινότητος πρὸς ὑπόδειξιν τῶν τυχόν ἐλλιπῶς ἐχόντων.

Άρθρον 12. Ἡ Κοινότης Παπίγκου διατηρεῖ: Α΄, πλήρες καὶ τέλειον Ἑλληνικόν Σχολεῖον τετρατάξιον, παρασκευάζον μαθητάς ἰκανοὺς νά καταταχθῶσιν εἰς τὴν πρώτην τουλάχιστον γυμνασιακὴν τάξιν, ἐφαρμόζον δὲ πρόγραμμα σύμφωνον πρὸς τὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Ζωσιμαίας Σχολῆς, προσκόντως δι' ἐπαρκοῦν καὶ εἰς διδασκαλίαν τῆς τε τουρκικῆς, γαλλικῆς καὶ τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης. Β΄, δύο δημοτικά Σχολεῖα ἀρρένων τετρατάξια καθὼς καὶ δύο Νηπιαγωγεῖα, ἓν ἐν ἐκάστη συνοικία μετὰ κεντρικοῦ Παρθεναγωγείου ἐν τῇ μεγάλῃ συνοικίᾳ.

Άρθρον 13. Τὸ Ἑλληνικόν τοῦτο Σχολεῖον ἔσται τὸ κέντρον, κλάδοι δὲ αὐτοῦ τὰ Δημοτικά Σχολεῖα τῶν ἀρρένων καὶ τὰ Παρθεναγωγεῖα.

Άρθρον 14. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔσται ἐς αἰεὶ ἡ κυρία καὶ κρατοῦσα γλῶσσα ἐν τε τῷ σχολαρχεῖῳ καὶ ἐν πᾶσιν ἀνεξαρτητως τοῖς ἄλλοις Σχολείοις, τουτ' ἔστι πᾶσα διδασκαλία καὶ συνδιάλεξις δέον νά γίνηται πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἑλληνιστί, ἐξαιρουμένου τοῦ χρόνου τοῦ ἀπαιτουμένου εἰς ὀρθὴν διδασκαλίαν καὶ ἀρτίαν ἐκμάθησιν τῶν περὶ ὧν ἀνωτέρω ὁ λόγος τριῶν ξένων γλωσσῶν, τῆς τουρκικῆς, ἀγγλικῆς καὶ τῆς γαλλικῆς. Ταύταις δύναται νά προστεθῇ ποτε καὶ ἡ γερμανικὴ, εἴαν αἱ περιστάσεις ἀπαιτῶσι καὶ τὰ μέσα ἐπιτρέπωσι τοῦτο.

Άρθρον 15. Ἡ τε διδασκαλία πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος καὶ ἡ χρησιμὴ ἐν τοῖς Σχολείοις ἐκπαίδευσις τῶν νέων ἀνατίθεται εἰς τὸν Σχολάρχην καὶ εἰς τοὺς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ ἐργαζομένους διδασκάλους. Καὶ ὁ μὲν Σχολάρχης διορίζεται ὑπὸ τῶν Ἐφορῶν τῇ ὑποδείξει τοῦ Μητροπολίτου Βελλᾶς καὶ Κονίτσης ἐκ τῶν ἐπ' ἀρετῇ διακεκριμένων διδασκάλων φιλοσοφικῆς Σχολῆς ἢ καὶ προλυτῶν, οἱ δὲ λοιποὶ διδάσκαλοι τῇ ὑποδείξει τοῦ Σχολάρχου καὶ ἐγκρίσει τοῦ Μητροπολίτου, ἐκλεγόμενοι ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἐναρέτων καὶ ἐμπείρων διδασκάλων πτυχιούχων ἀνεγνωρισμένου Γυμνασίου ἢ Διδασκαλείου. Ἀπαγορεύεται δὲ πᾶς διορισμὸς Σχολάρχου, μὴ ὑποδειχθέντος ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου ἢ διδασκάλων μὴ ὑποδειχθέντων ὑπὸ τοῦ Σχολάρχου καὶ ἐγκριθέντων ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου.

Άρθρον 16. Ὁ διορισμὸς τοῦ Σχολάρχου ἰσχύει διὰ μίαν τουλάχιστον δεκαετίαν· παύεται δ' ἐντός αὐτῆς μόνον δι' ἀποφάσεως τῆς Ἐφορείας ἐπικυρουμένης ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου

ἐπί μεμαρτυρημένη ἀνικανότητι ἢ ἐπί πράξεων ἀντιβαινουσῶν εἰς βίον χρηστόν καὶ ἄμεμπτον. Ἡ ἀπόφασις αὕτη δεόν νά στηρίζεται ἐπί ἀναμφισβητήτων ἀποδείξεων.

Ἄρθρον 17. Ὁ Σχολάρχης, τῇ συμπράξει καὶ τῶν ἄλλων διδασκάλων συντάσσει ἐν ἀρχῇ ἐκάστου σχολικοῦ ἔτους τὰ προγράμματα καὶ τό ὠρολόγιον τῶν μαθημάτων τοῦ τε Σχολαρχείου καὶ τῶν λοιπῶν Σχολείων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ποιεῖ πᾶν ὅ,τι συντελεῖ εἰς τὴν πρόοδον τῶν Σχολείων, ὑποβάλλει καθ' ἐκάστην ἑξαμηνίαν ἐκθέσεις περὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς καταστάσεως καὶ τῆς ἠθικῆς μορφώσεως τῶν διδασκομένων διὰ τῶν Ἐφόρων εἰς τὸν Μητροπολίτην Βελλᾶς καὶ Κονίτισης καὶ μετέχει τῶν συνεδρίων τῆς Ἐφορείας, ὡσάκις ἂν πρόκειται περὶ διορισμοῦ ἢ παύσεως διδασκάλων.

Ἄρθρον 18. Πᾶσα παῦσις διδασκάλου ὑπὸ τῆς Ἐφορείας γίνεται τῇ ρητῇ ὑποδείξει τοῦ Σχολάρχου καὶ ἐπὶ τῇ βασει ἠτιολογημένης γραπτῆς αὐτοῦ ἐκθέσεως περὶ τῶν προκαλούντων τὴν παῦσιν λόγων καταφώρου ἀνικανότητος ἢ ἐπιληψίμου διαγωγῆς. Οὐδεὶς δὲ διορίζεται διδάσκαλος ἐὰν πρὸς τινὰ τῶν Ἐφόρων ἢ καὶ πρὸς τὸν Σχολάρχην συγγενῆ μέχρι τοῦ ἕκτου βαθμοῦ ἐξ αἵματος καὶ ἀγχιστείας.

Ἄρθρον 19. Τὰ Καλλινεῖα Σχολεῖα παρέχουσι δωρεάν τὴν ἐκπαίδευσιν εἰς πάντα νέον ἐκατέρου τῶν φύλων διψῶντα μαθήσεως, ὅποθενδήποτε ἂν κατάγῃται καὶ εἰς οἵανδήποτε θρησκείαν ἢ φυλὴν καὶ ἂν ἀνήκη.

Ἄρθρον 20. Ὁ Μητροπολίτης Βελλᾶς καὶ Κονίτισης ἔσται ὁ αἰεὶ νόμιμος πρόεδρος καὶ γενικός ἐπόπτης τῶν Καλλινεῖων Σχολείων, παύων δι' ἠτιολογημένης ἀποφάσεως, κοινοποιουμένης εἰς τὴν Κοινότητα, πάντα Ἐφορον τῶν Καλλινεῖων Σχολείων καταδικασθέντα ἐπὶ ἀτιμωτικῷ ἐγκλήματι ἢ φερόμενον ἔνοχον καταχρήσεως τῶν εἰσοδημάτων τῶν Σχολείων ἢ ἀνηθικοῦ διαγωγῆς, ἀντιβαινούσης πρὸς τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπιμελητοῦ τῆς τῶν παιδῶν ἀγωγῆς.

Ἄρθρον 21. Αἱ ἐτήσιοι καὶ ἑξαμήνοιο ἐξετάσεις τοῦ Σχολαρχείου καὶ τοῦ Παρθεναγωγείου, αἱ μὲν πρῶται γραπτῶς καὶ προφορικῶς αἱ δὲ δευτέραι γραπτῶς μόνον, γίνονται δημοσίᾳ ἐνώπιον τῶν Ἐφόρων καὶ τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος· δύναται δὲ πᾶς παριστάμενος νά ὑποβάλη πρὸς τοὺς μαθητάς ἐρωτήσεις ἀλλὰ

μόνον διά τῶν διδασκάλων. Αὐστηρῶς ἀπαγορεύεται τοῖς ἐξετάζουσι νά ἐξενέγκωσιν εἰς ἐπήκοον τῶν μαθητῶν κρίσεις καί ἐπικρίσεις, ἐπιδεικνύοντες σοφίαν εἰς βάρος τῶν μαθητῶν καί διδασκάλων. Ἐπιβάλλεται αὐτοῖς ἐπίσης νά περιορίζωνται εἰς τόν ἐπιμελῆ ἔλεγχον τοῦ ἀναλόγου πρὸς τά διδαχθέντα μαθήματα βαθμοῦ τῶν γνώσεων τῶν μαθητῶν.

Ἄρθρον 22. Ὁ ἔχων νά εἶπη τι ὠφέλιμον περί βελτιώσεως τῶν ἐν χρήσει μεθόδων τῆς διδασκαλίας ἢ περί θεραπείας ὑφισταμένων ἐλλείψεων, ὑποβάλλει τὰς παρατηρήσεις αὐτοῦ ἐγγράφως πρὸς τόν Μητροπολίτην Βελλᾶς καί Κονίτσης.

ΟΡΟΙ ΔΩΡΕΑΣ

Τόν Κανονισμόν τοῦτον ἐνόμισα ἀναγκαῖον νά συντάξω καί ὑποδείξω πρὸς ἀνελλιπῆ ἐφαρμογὴν εἰς τοὺς ἐντοπίτας μου κατοίκους τῆς προσφιλεστάτης μου γενετείρας Παπίγκου, ὑπὲρ ἧς κατέθηκα ἐν τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ τῆς Ἑλλάδος λίρας ἀγγλικᾶς πεντακισχιλίας (5.000) καί ἀφιέρωσα τὴν ἐν Ἰωαννίνοις γνωστὴν μάνδραν μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ κτισμάτων.

Οἱ ὅροι ὑφ' οὓς κατέθηκα τὸ ἀνωτέρω ποσόν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος, οἱ ἀναγεγραμμένοι ἐπὶ τῆς σχετικῆς ὁμολογίας τῆς Τραπεζῆς ταύτης ἔχουσιν οὕτως:

« Ὁ κύριος Μιχαὴλ Ἀναγνωστόπουλος καταθέτει εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος ὡς διαρκῆ καί ἀναλλοίωτον εἰς χρυσόν κατάθεσιν λίρας ἀγγλικᾶς πεντακισχιλίας (5.000) ἐπὶ τόκῳ 4% ἐτησίως πληρωτέῳ εἰς χρυσόν καί καθ' ἑξαμηνίαν ὑπὲρ τῶν Ἐκπαιδευτηρίων τῆς ἐν Ἠπειρῷ Ἑλληνικῆς Κοινότητος Παπίγκου ὑπὸ τοὺς ἐπομένους ἀπαραβάτους ὅρους.

Διαχειριστὰς τῶν τόκων τῆς προκειμένης καταθέσεως τάσσει τοὺς Ἐφόρους τῶν ἐν τῇ αὐτῇ Κοινοτήτι τοῦ Παπίγκου λειτουργούντων Καλλινείων Σχολείων καί ὀρίζει, ὅπως οὗτοι δαπανῶσιν ἐτησίως ἐκ τῶν τόκων τῆς καταθέσεως ὑπὲρ μὲν τῶν σχολείων τῆς μεγάλης συνοικίας Παπίγκου τὰ δύο τρίτα, ὑπὲρ δὲ τῶν σχολείων τῆς μικρᾶς συνοικίας Παπίγκου τὸ ὑπόλοιπον τρίτον ἐκ τῶν τόκων.

Ἐν τῇ ἀρχῇ ἐκάστου ἔτους οἱ Ἐφοροὶ τῶν Καλλινείων Σχολείων Παπίγκου ὀφείλουσι νά πέμπωσι τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ τῆς

11002 3317
11002 3317

~~Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως~~
~~Καθηγητής~~

τῆς Ἑφορείας
τῶν ἐν Πασαύμῳ
Καλλινεύων Σχολείων.

Ἄρθρον 1. — Ἐνὶ τοῦ ἱερῶν ἐπιμετῶσα Ἑφορεία
τῶν ἐν Πασαύμῳ Καλλινεύων Καρδιναγωγείων
καὶ τῆν νηολαμῆν δὲ στομάσθαι εἰς τὸ εἶπε. —
"Ἑφοροὶ τῶν ἐν Πασαύμῳ Καλλινεύων Σχολείων", δὲ
σημαίνει δὲ εἰς τῶν λισσάρων νῆαρχόντων μὲν, ὡς
τὰ μὲν δὲ δὴν τὰ ἔξωσι μόνιμον μαθητῶν ἐν τῇ
μεγαλῇ συνοικίᾳ τοῦ χωρίου, τὰ δὲ δὴν ἄλλα ἐν τῇ μικρῇ.

Ἄρθρον 2. — Ἐν περιλήσει θαλάσσιον, θαλασσιῶν ἢ ὀρε-
δωτικῆς ἀποδημίας ἢ νοσημάτων τινος τῶν Ἑφορῶν,
ἀδύνατον μαθητῶν τιν ἐπιλέγειν τῶν ἐφορευτικῶν
μαθητῶν, αἱ νοσησόμενοι ἄλλοι ἐπιλέγουσι τὸν ἀρτι-
μαλασθέντα αὐτὸν καὶ ὅτι εἰ τῆς συνοικίας, εἰς τὴν
ἀρτιμεν οἱ ἀρτιμαθησόμενοι.

Ἄρθρον 3. — Ἐντὶ εὐνοίᾳ λαύλην ἐπιμετῶσα ὁ Μητρο-
πολίτης Βεγγᾶς καὶ Τρόνιτος ἐν περιλήσει δ' ἀρ-
τιμίας εἰς μέρος τοῦ Μητροπολίτου ὡς ἀναλαμπήν
τοῦ ἐπιμετῶντος ἐφορῶν αἱ νοσησόμενοι ἄλλοι
δὴν στομάσθαι, τὸ ἔλερον τῶν ὁμοίων διορίσθαι.

ὑπὸ τοῦ Μενεποσίου ὡς ἑταίρον ἐπὶ Ἐφορείας μίση.

Ἄρθρον 4. — Ἡ Κοινότης Θεσάλων δύναται κατὰ τὴν ἐν αὐτῇ νομοθεσίαν καὶ ἐπιπέσει ἐπὶ συναρτάων μετὰ τῶν Κοινοτήτων Ἐφορῶν τῶν Καλλινεύων Ἐπορευῶν καὶ δύο ἑτέρων Ἐφορῶν ἑπορεύσασθαι καὶ αὐτὰ καὶ ἀποσπῶμενοι διαιωρήματα καὶ μαθητήρια. Ἡ ἐπιπέσει τῶν δύο τούτων Ἐφορῶν ἐπὶ Κοινότητος γίνεσθαι κατὰ εἶδος διελίας κατ' ὅσον χρόνον καὶ ἢ ἐπιπέσει τῶν ἄλλων κατὰ τῶν ἀρχῶν. Ἐὰν δὲ οἱ διορισθέντες γόγον ἢ Κοινότης δὲν συνεπιπέσει τοὺς δύο Ἐφορούς, ἢ διαίτησις τῶν Ἐπορευῶν διεκτελεσθῆναι ὑπὸ τῶν Κοινοτήτων, μέχρις αὐτοῦ παρελθῆναι ἢ διελίας περιόδου.

Ἄρθρον 5. — Ἡ Ἐφορεία ἐπιπέσει ἐν τῶν ἐπὶ αὐτῆς μεγάλων ἀποδείξεων, ἀντιπροσώπων, λαμῶν καὶ γραμματείας.

Ἄρθρον 6. — Ἡ ἐπιπέσει τῶν Ἐφορῶν εἶναι ἀμειβομένη δύναται ὁ ὅμως ἢ Ἐφορεία καὶ ὅριον ὡς ἀμειβομένη ἑπορεύσασθαι ὑπὸ τῶν γραμματέων μὴ ὑποβαίνουσιν κατὰ εἶδος ἀποδείξεων γόγον.

Ἄρθρον 7. — Ἡ Ἐφορεία γορεύσασθαι ἐν νομίμῳ ἀσφαλίᾳ ἐπιπέσει, ὅταν ἀποδείξεσθαι ἑπὶ μὲν τοῦ ἀποδείξεων ἑπορεύσασθαι, ἢ μὴ ἢ Κοινότης ἀποδείξει ἐπὶ τῶν ἐπιπέσει τῶν ἐπὶ, ἑπορεύσασθαι δὲ, ὡς ὁ εἶδος αὐτοῦ ἀποδείξεων καὶ ἢ ἐν τῶν ὑπὸ τῶν Κοινοτήτων ἐπιπέσει τῶν, ἢ ἢ Κοινότης ἔχη ἐπιπέσει τοὺς δύο ὡς ἀποδείξεων Ἐφορούς.

Ἄρθρον 8. — Αἱ ἐπὶ τῶν Ἐπορευῶν ἀποδείξεων ἐπὶ Ἐφορείας γορεύσασθαι κατὰ ἀποδείξεων ἐπιπέσει τῶν ἐν ἀσφαλίᾳ ἀποδείξεων. Ἐν ἀποδείξεων δὲ ἐπιπέσει κατὰ ἢ ὑπὸ τοῦ Μενεποσίου Ἐπορεύσασθαι καὶ Κοινότης, ἀποδείξει ὅσον ἢ ἢ ἀποδείξεων ἀποδείξεων.

καὶ Κορίνθους καὶ τοῦ Οἰνουμηνίου Ἡαλφιαρχαί, τὸ
μὲν ἐν ταῖς μὲν ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ
Βυζαντίῳ καὶ Κορίνθῳ. τὸ δὲ ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν
Καλλινεῶν Ἐκκλησιῶν Ἡααίμων.

Ἐὰν δ' ὡς μὴ ὄψει τῆς Κορίνθου Ἡααίμων
διαγνώσῃ εἰς τὴν μὲν ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν καλλινεῶν ἐν
λοοῦτον, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι τῶν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις καλλινεῶν
μαθητῶν καὶ καλλινεῶν ἑαυτῶν τῶν εἰσῶν, ἢ ἂν γὰρ
ἀλλοθῆτος ἐπιμαρτυροῦν ἐν Κορίνθῳ καὶ ὡσαύτως ἐν
τῇ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας, ὅτι τῆς διακρίσεως τῶν
ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Γραμμῇ τῆς Ἑλλάδος καλλινεῶν
ἐν τῇ Κορίνθῳ καλλινεῶν καὶ τοῦ εἰσοδήματος τῶν
καλλινεῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι καλλινεῶν ἀποδείξει τῶν
Οἰνουμηνίου Ἡαλφιαρχαί καλλινεῶν καλλινεῶν καὶ
καλλινεῶν αὐτῶν καλλινεῶν τῶν καλλινεῶν
καὶ τὸ εἰσόδημα τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι καλλινεῶν
ἂν ὑπὲρ ἀναγκαῖον ἢ συμφέρον εἰς διάδοσιν καὶ
ἐπίστασιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας.

Μετακινῶν Ἀναγνωστικόν.

Ἐν Κορινθίῳ, τῆς 17^{ης} Μαΐου 1906.

Ἐπιμαρτυροῦν τῆς ἐπιμαρτυροῦν

Ἐπιμαρτυροῦν τῆς ἐπιμαρτυροῦν καὶ ἐπιμαρτυροῦν ἐν τῇ ἐπι-
μαρτυροῦν τῆς ἐπιμαρτυροῦν τῆς 18 Μαΐου 1906.

Ἐν τῇ Ἑλλάδι τῆς 20 Μαΐου 1906.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
Ἡααίμων. Ἀναγνωστικόν

Ἑλλάδος, πιστοποιητικόν τοῦ Μητροπολίτου Βελλᾶς καί Κονί-
τσης ὅτι τά Σχολεῖα ἀμφοτέρων τῶν συνοικιῶν τοῦ Παπίγκου λει-
τουργοῦσιν ἀνελλιπῶς καί μετ' ἀρτίου τοῦ διδακτικοῦ προσωπι-
κοῦ καί ὅτι οὐδεὶς τῶν διδασκόντων συνδέεται πρὸς τινα τῶν Ἐ-
φόρων διὰ συγγενείας ἐξ αἵματος ἢ ἐξ ἀγχιστείας μέχρι τοῦ
βαθμοῦ ἕκτου καί τούτου συμπεριλαμβανομένου.

Τὴν Ἐφορείαν τῶν Καλλινείων Σχολείων Παπίγκου ἐκπρο-
σωποῦσιν ἐνώπιον τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος ὁ Πρό-
εδρος ἢ τούτου κωλυομένου ὁ Ἀντιπρόεδρος καί ὁ Γραμματεὺς
τῆς Ἐφορείας τῶν Καλλινείων Σχολείων.

Ζήσας ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, οὔτε ἐν ταῖς λύ-
παις οὔτε ἐν ταῖς εὐτυχίαις ἐλησμόνησα τὴν ἀγαπητὴν μου πατρί-
δα, διετέλεσα δὲ ἐνθαρρύνων ἀείποτε τὴν πρόοδον καί τὴν εὐη-
μερίαν αὐτῆς. Τὰ ἐναποταμιεύματα πολυχρονίων μόχθων μου
ρίπτω ἄσμενος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς ἵνα ἀνθίσῃ, ὡς ἐλπίζω, ὁ
κάλλιστος τῶν καρπῶν, ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία καί ἡ ἀνατροφή,
τοῦτ' ἔστιν ἡ ἐξημέρωσις ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ γωνίᾳ τῆς Ἠπείρου,
εἰς τὴν ψυχὴν τῆς ὁποίας θέλω νὰ ἀποδώσω τὸ φῶς, ὅπερ ἐν αὐ-
τῇ τὸ πρῶτον εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου. Ἐν δὲ μόνον ἀξιῶ πρὸς τι-
μὴν τῶν συμπατριωτῶν μου, αἱ θελήσεις μου αὗται νὰ μείνωσιν
ἐσαεὶ ἱεραὶ καί ἀπαραβίαστοι.

Πρὸς τοῦτο ἀποστέλλω τοῦ παρόντος δύο πρωτότυπα ἐπικε-
κυρωμένα ὑπὸ τε τοῦ Μητροπολίτου Βελλᾶς καί Κονίτσης καί τοῦ
Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, τὸ μὲν ἵνα μείνη ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς
Μητροπόλεως Βελλᾶς καί Κονίτσης, τὸ δὲ ἐν ἐν τοῖς ἀρχείοις τῶν
Καλλινείων Σχολείων Παπίγκου.

Ἐάν δ' ὡς μὴ ὤφειλεν ἡ Κοινότης Παπίγκου διαλυθῆ ποτε ἢ
μειωθῆ ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ ἀριθμὸς τῶν
εἰς τὰ Σχολεῖα φοιτῶντων μαθητῶν νὰ καταστῆ ἐλάσσων τῶν εἴκο-
σι ἢ ἂν λαὸς ἀλλόφυλος ἐπικρατήσῃ ἐν Ἠπείρῳ καί παραγκωνίσῃ
ἐντελῶς τὴν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν, τότε τὴν διαχείρησιν τῶν ἐν τῇ
Ἐθνικῇ Τραπέζῃ τῆς Ἑλλάδος κατατεθειμένων ὑπὲρ τοῦ Παπίγ-
κου χρημάτων καί τοῦ εἰσοδήματος τῶν κτιρίων τῆς ἐν Ἰωαννίνοις
μάνδρας, ἀνατίθημι τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχεῖῳ Κωνσταντινου-
πόλεως καί παρακαλῶ αὐτό νὰ δαπανᾷ τούτους τόκους τῶν χρημάτων
καί τὸ εἰσόδημα τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις κτήματος ὅπουδῆποτε ἂν κρί-
νῃ ἀναγκαῖον ἢ συμφέρον εἰς διάδοσιν καί ἐνίσχυσιν τῆς Ἑλλη-

νικῆς γλώσσης».

Μιχαήλ Ἀναγνωστόπουλος

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 17ῃ Μαΐου 1906

(Σφραγίς καί ὑπογραφή) Ὁ Βελλᾶς καί Κονίτσης Κωνσταντῖνος
ἐπικυροῖ.

Ὁ παρῶν Κανονισμός ἐνεκρίθη καί ἐψηφίσθη ἐν τῇ συνεδριάσει
τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς 18 Μαΐου 1906.

Ἐκ τοῦ Γραφείου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῇ 20 Μαΐου 1906

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς

(Σφραγίς καί ὑπογραφή) Ἀρχιμ. Ἀθανάσιος Πιπερᾶς*

δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

---

* Ἀντίγραφον ἐκ κώδικος Μητροπόλεως Κονίτσης.

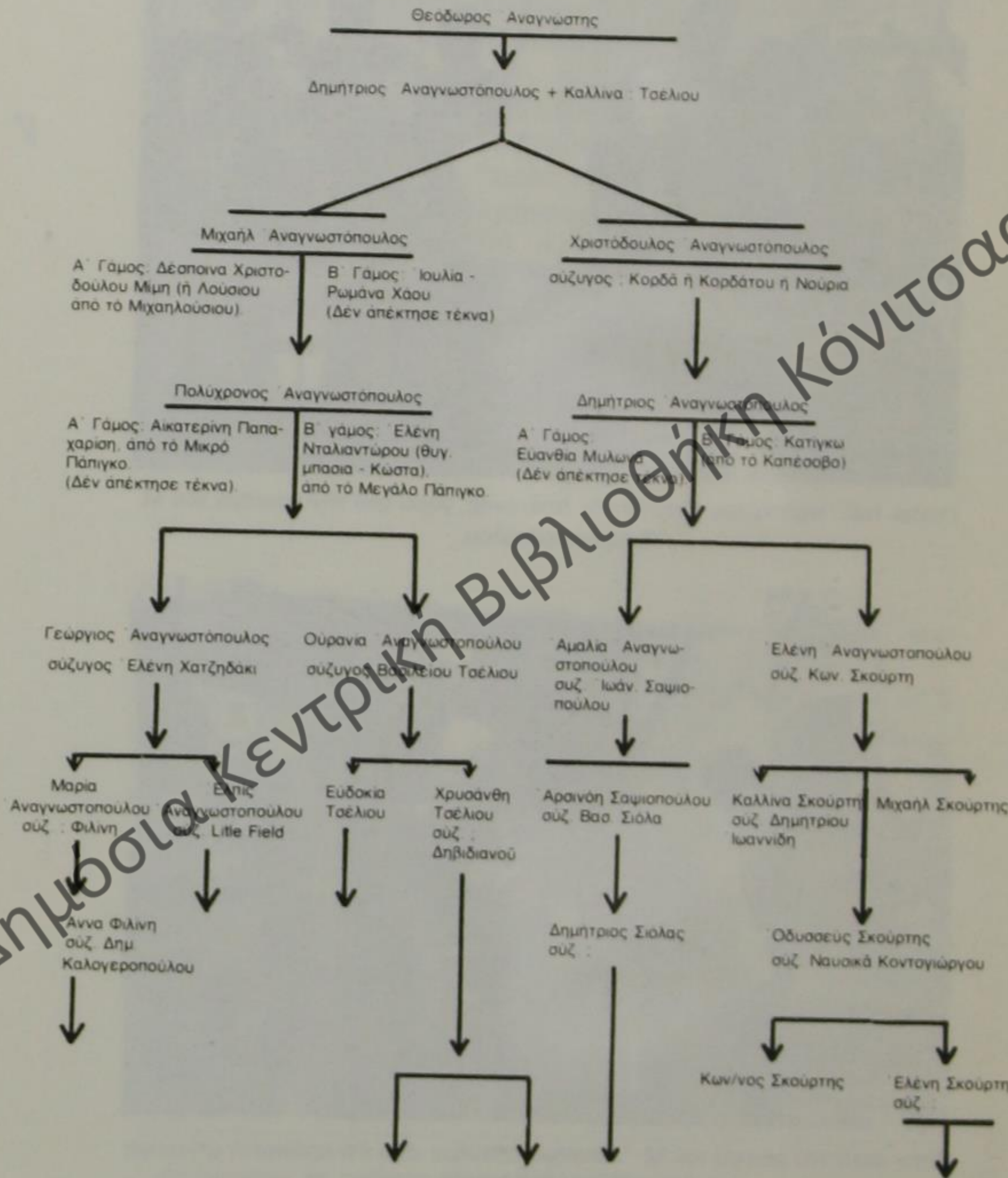

Παιδιά του Ίνστιτούτου Perkins της Βοστώνης, γύρω από την προτομή του Μ. Αναγνωστοπούλου.

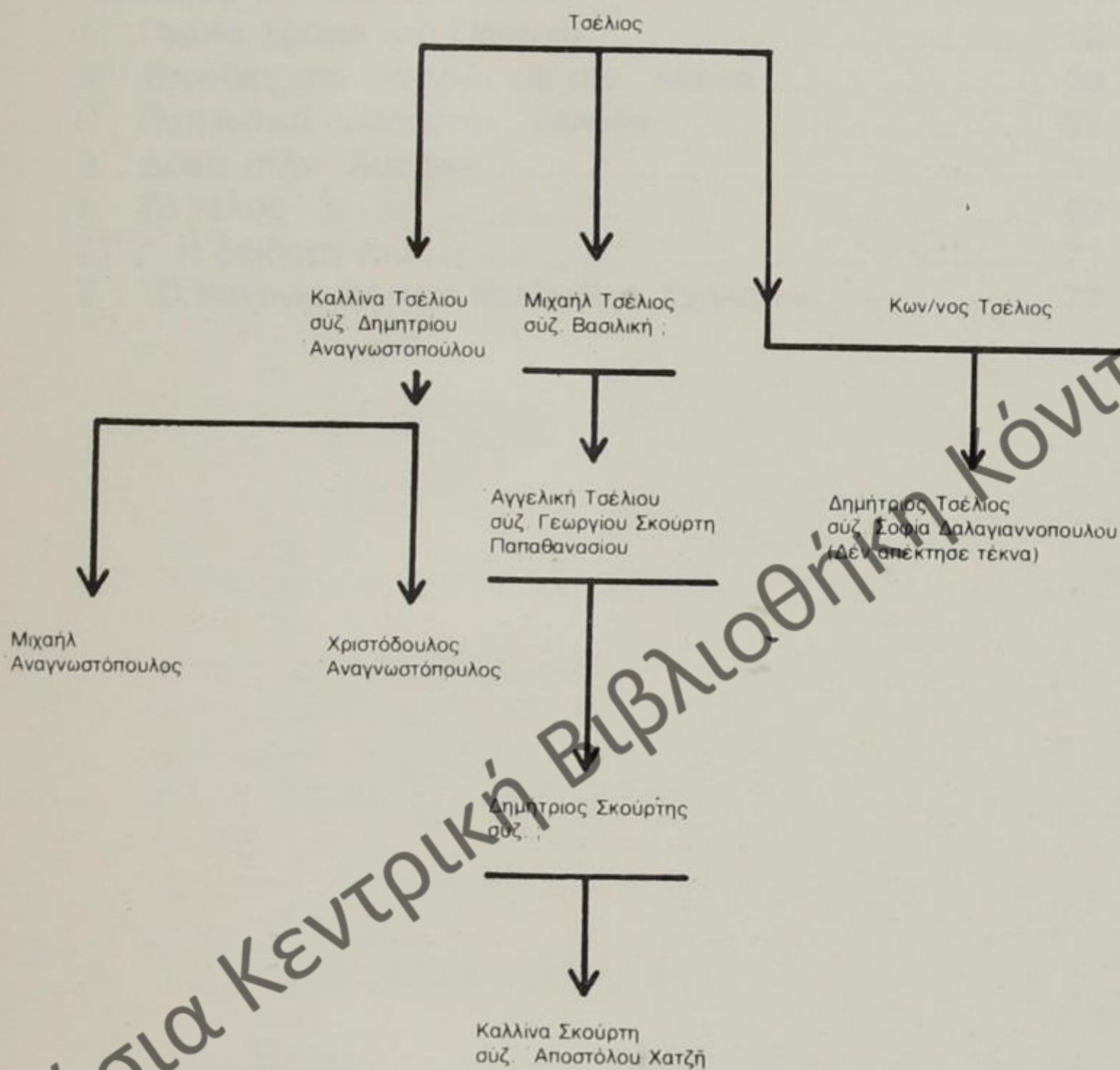

Στην αυλή του σπιτιού του Μ. Αναγνωστοπούλου από την πρόσφατη επίσκεψη στη γενέτειρά του.

ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΟ ΔΕΝΔΡΟ πατέρα Μιχ. Αναγνωστοπούλου

ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΟ ΔΕΝΔΡΟ μητέρας Μ. Αναγνωστοπούλου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	11
Α' : Πρῶτα Χρόνια στό Πάπιγκο	12
Β' : Σπουδές στά Γιάννινα καί τήν Ἀθήνα	20
Γ' : Πατριωτική δράσι στήν Ἑλλάδα	23
Δ' : Δράσι στήν Ἀμερική	31
Ε' : Τό τέλος	62
ΣΤ' : Ἡ διαθήκη του	71
Ζ' : Ὁ Κανονισμός τῶν Καλλινείων Σχολείων	77

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Δημ. Χ. Ἀναγνωστοπούλου καί Γεωργ. Π. Ἀναγνωστοπούλου Δρ. Φ. « Ὁ Μιχαήλ Ἀναγνωστόπουλος (ἢ Ἀνάγνος)». Ἀθῆναι 1923, Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου.
2. Ἰνστιτούτον Perkins. "Michael Anagnos". Βοστώνη 1907. Ἐπιμνημόσυνον τεύχος ἐκδοθέν ὑπό τοῦ Ἰνστιτούτου Perkins.
3. Gardner Fish Anna. "Michael Anagnos". Watertown, Massachusetts 1937. Εἰδικόν τεύχος, ἐκδοθέν ἐπ' εὐκαιρία τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἑκατονταετηρίδος ἀπό τῆς γεννήσεως τοῦ Μ.Α.
4. Οἰκονόμου Γρηγορίου τοῦ Γεωργίου. Ἐφημερίς «ΒΗΜΑ», 9-5-1965.
5. Παρασκευαΐδου Φ. «Σάμουελ Χάου - Μιχαήλ Ἀνάγνος». Ἀθῆναι 1892.
6. Σκούρτης Μιχαήλ. Ἐφημερίς «Ἡπειρωτικόν Μέλλον», ἀριθμός φύλλου: 97/483-6-12-1961.
7. Keller Helen, "The story of my life". Λονδῖνον 1966, β' ἔκδοσις
8. Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαίδεια «Πυρσοῦ», Τόμ. Δ'. σελ. 479-480.
9. Περιοδικόν «ΕΠΙΚΑΪΡΑ», ἀριθμ. τεύχ. 290, 22 Φεβρουαρίου 1974, σελ. 60-61.
10. Περιοδικόν «Ἡ ΔΡΑΣΙΣ ΜΑΣ», ἀριθμ. τεύχ. 55-56, ἔτος 1971, σελ. 40-41.
11. Κέλλερ Ἑλεν: «Ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς μου», (μετάφρασις Μάρως Λοῖζου), ἐκδόσεις ΔΡΟΥΓΚΑ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

1. «Τό Πάπιγκο», τόμ. Α' (Ίστορία - Λαογραφία), Θεσ/νίκη 1977.
2. «Μιχαήλ Ἀναγνωστόπουλος» (Βιογραφία), Ἀθήναι 1981

ΕΤΟΙΜΑΖΟΝΤΑΙ

1. «Τό Πάπιγκο», τόμ Β' , (Ίστορία - Λαογραφία)
2. «Σαγιάδα», (Ίστορικό ὁδοιπορικό)
3. «Καταφιανοί» ἢ «Βικογιατροί», (μελέτη)
4. «Βιτσικό» (Ίστορία - Λαογραφία)
5. «Σκέψεις», (Χρονογραφήματα)
6. «Στιγμές», (Χρονογραφήματα)
7. «Ἀμαζόνες, οἱ Ἡπειρώτισσες γυναῖκες», (μελέτη)

Επιμετοποίηση Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

66723

KON

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

55723

KON